

Juni, 2010

Sportief verliezen of onsportief winnen

Een kwalitatief onderzoek naar het denken
over sportiviteit en respect in het voetbal
binnen de KNVB | Benoit Gilissen

Sportief verliezen of onsportief winnen

Een kwalitatief onderzoek naar het denken over sportiviteit en respect in het voetbal binnen de KNVB

Universiteit Utrecht

KNVB

Utrechtse School voor Bestuur- en Organiseringswetenschap
Master Sportbeleid en Sportmanagement

Door: Benoit Gilissen
Benoitgilissen@hotmail.com
Studentnummer: 3333221
Coördinator: Inge Claringbould

Juni 2010, Universiteit Utrecht

Voorwoord

Vindt u het ook zo vervelend als iemand tegen u zegt na een verloren wedstrijd of na de uitschakeling van het Nederlands voetbalelftal op een Europees of Wereldkampioenschap: 'ach, het is maar een spelletje, waar maak je je druk om'? Dat is u vast wel eens overkomen. Mij in ieder geval wel...

In feite hebben ze gelijk. Ongeacht de miljoenen die er tegenwoordig in het professionele voetbal omgaan, is en blijft voetbal een spel. Een spel waarbij 20 mensen achter een bal aanrennen om te scoren en waarbij 2 mensen dit proberen te voorkomen. Voor mijn gevoel is het echter veel meer dan dat. En ik ben ervan overtuigd dat met mij velen duizenden, misschien wel miljoenen Nederlanders dit ook vinden. In een wedstrijd wil ik plezier hebben, maar ook zeer zeker winnen. Voetbal is emotie, voetbal is strijd, voetbal is passie. En zoals de KNVB in haar missie zo mooi omschrijft:

"Voetbal is ons leven" (Beleidsplan Voetbal 209-2014)

En hoewel ik niet zo ver wil gaan door te zeggen dat voetbal mijn leven is, zie ik het wel als een belangrijk onderdeel daar van. Voetbal is ook voor mij niet zomaar 'een spelletje'.

Ik ben dan ook erg blij met de kans die ik heb gekregen om stage te lopen bij de KNVB te Zeist, gedurende mijn studie Sportbeleid en Sportmanagement aan de Universiteit Utrecht. De hele dag met voetbal bezig zijn, geweldig! Ik heb dan ook met plezier de nodige praktijkervaring opgedaan en dit onderzoek uitgevoerd als afsluiting van twee jaar KNVB.

Graag wil ik een aantal mensen bedanken. Allereerst wil ik Inge Claringbould bedanken voor haar begeleiding, haar feedback en adviezen, ook vanwege haar flexibiliteit. Zij heeft een belangrijk aandeel gehad in de totstandkoming van deze scriptie. Daarnaast wil ik Arno Bendermacher bedanken voor zijn begeleiding binnen de KNVB. Ik heb veel van hem geleerd. Tot slot wil ik de werknemers van de KNVB bedanken waar ik de afgelopen twee jaar mee heb samengewerkt en die hun tijd en kennis beschikbaar hebben gesteld om mee te doen in dit onderzoek.

Veel plezier met het lezen van dit onderzoek.

Benoit Gilissen
Utrecht, juni 2010

Samenvatting

Dit onderzoek geeft het contrast aan tussen hoe het voetbal bedoeld is (het hebben van plezier) en hoe het in de praktijk vaak wordt ervaren (het willen winnen). Voetbal is in feite maar een spelletje, maar vandaag de dag is het voetbal lang niet meer te betitelen als: zo maar 'een spelletje'.

Zowel sport in het algemeen als voetbal in het bijzonder kent vele krachten. De ruim 32.500 voetbalwedstrijden die wekelijks worden gespeeld hebben een groot aandeel in deze krachten. Sport en het voetbal staan midden in de samenleving. Desondanks kent de sport ook negatieve kanten. Zo ook het voetbal. Bijna vijfenveertig procent van de voetballers is meerdere malen in aanraking gekomen met onsportief of respectloos gedrag. Dit soort gedrag blijkt daarnaast ook vele malen meer in het voetbal voor te komen dan in andere sporten.

De KNVB sluit echter niet haar ogen hiervoor en is zich bewust van de belangrijke taak die de organisatie heeft om sportiviteit en respect in het voetbal te bewaren en waar nodig te stimuleren. Eén van de doelen van de KNVB is dan ook: sportiviteit en respect in het totale voetbal.

Sportiviteit en respect zijn echter begrippen die niet eenduidig zijn te beschrijven. Het is afhankelijk van de subjectieve wensen van de mens welke invulling er aan gegeven wordt. Daarnaast kunnen deze begrippen per sport verschillen en kan respect in een maatschappelijke context anders zijn dan in de sportcontext. Vandaar dat het doel was van dit onderzoek om er achter te komen welke betekenissen medewerkers van de KNVB geven aan sportiviteit en respect in het voetbal. Zowel het bestuderen van theoretische concepten als zestien interviews met KNVB- medewerkers hebben tot meer inzichten geleid in deze betekenissen.

Dit onderzoek laat zien dat het steeds groter wordende belang van de sportsector, de rol van het voetbal daarin en de toenemende druk op prestatie ervoor zorgt dat het voetbal steeds meer draait om winst. Verlies kan steeds minder gerelativeerd worden en de sportiviteit en het respect komt steeds meer in geding. Dit zorgt ervoor dat ondanks het voetbal volgens KNVB-medewerkers bedoeld is voor het hebben van plezier, er in de praktijk steeds vaker wordt gekozen voor onsportief winnen in plaats van sportief verliezen.

Daarnaast zijn er een aantal dilemma's zichtbaar geworden in het denken over sportiviteit en respect op het organisatorisch niveau van de KNVB. Deze dilemma's lijken niet bevorderend te zijn voor sportiviteit en respect in het voetbal. Zo weet men 'hoe het hoort' binnen het voetbal op sportief en respectvol gebied en wil men dit gedrag graag realiseren, maar blijkt het tot nu toe niet te lukken. Daarnaast blijkt ondanks het belang van sportiviteit en respect dat onsportief, respectloos gedrag en overtredingen onderdeel zijn van de voetbalcultuur en -ethiek. Een ander dilemma dat zichtbaar wordt is

de verantwoordelijkheid voor het gedrag van de betrokkenen in het voetbal. Zo vinden de KNVB- medewerkers dat alle betrokkenen in het voetbal verantwoordelijk zijn voor hun eigen onsportieve en respectloze gedrag. Het belang dat KNVB- medewerkers echter hechten aan de scheidsrechters en aan een strenger en harde reactief beleid, lijkt deze verantwoordelijkheid naar de scheidsrechter toe te trekken waardoor dit de verantwoordelijkheid bij de spelers voor hun eigen gedrag lijkt te ontnemen.

Dit onderzoek naar de betekenissen van KNVB- medewerkers aan sportiviteit en respect in het voetbal, heeft laten zien welke (ethische) dilemma's spelen op organisatorisch niveau en wat de gevolgen zijn voor de organisatie van het voetbal op macro, meso en micro niveau.

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
Samenvatting	4
Inhoudsopgave	6
1 Inleiding	8
1.1 Aanleiding.....	8
1.2 De kracht van de sport en het voetbal	10
1.3 De valkuil van de sport en het voetbal	11
1.4 Het doel van de KNVB: sportiviteit en respect in het totale voetbal	11
1.5 Ambigüiteit: de probleemstelling.....	12
1.6 Theoretische en maatschappelijke relevantie	13
1.7 Leeswijzer.....	14
2 Methodologie	16
2.1 Onderzoeksfilosofie	16
2.2 Onderzoeksmethode	16
2.3 Betrouwbaarheid en validiteit.....	17
2.4 Respondenten	19
3 Theoretisch kader	21
3.1 De sportsector in onze samenleving	21
3.2 Waarden en normen in onze maatschappij.....	22
3.2.1 Omschrijving waarden en normen.....	22
3.2.2 Toename aandacht voor normen en waarden	23
3.2.3 Veranderende normen en waarden.....	24
3.3 De veranderende sportsector	25
3.3.1 Andere doelen	25
3.3.2 Verruwing en verharding.....	27
3.4 Wenselijk en onwenselijk gedrag in de sport	28
3.4.1 Wenselijk gedrag.....	29
3.4.2 Onwenselijk gedrag	31
3.5 Conclusie	34
4 Resultaten en analyse	36
4.1 Onderzoeksgroep.....	36
4.2 Huidige situatie S&R.....	37
4.2.1 Sportiviteit en respect in het voetbal vergeleken met andere sporten en andere landen.....	37

4.2.2	Klimaat S&R.....	38
4.2.3	Analyse huidige situatie S&R.....	39
4.3	Begripsbetekenis sportief en respect gedrag in het voetbal	40
4.3.1	Betekenis sportief gedrag in het voetbal.....	40
4.3.2	Betekenis respectvol gedrag in het voetbal	42
4.3.3	Verwachting sportieve en respectvolle voetballer	43
4.3.4	Verwachting sportieve en respectvolle trainer/ coach	44
4.3.5	Verwachting sportief en respectvol bestuurslid.....	45
4.3.6	Verwachting sportieve en respectvolle scheidsrechter	46
4.3.7	Verwachting sportieve en respectvolle toeschouwer	47
4.3.8	Verwachting sportieve en respectvolle ouder	47
4.3.9	Spelregelkennis.....	48
4.3.10	Grens sportief/respectvol en onsportief/respectloos gedrag.....	48
4.3.11	Analyse begripsbetekenis sportief en respect gedrag in het voetbal	49
4.4	Het belang van sportiviteit en respect versus het belang van winst.....	51
4.4.1	Belang S&R.....	52
4.4.2	Belang S&R in het teken van winst en verlies.....	52
4.4.3	Analyse het belang van sportiviteit en respect versus het belang van winst.....	54
4.5	Oorzaken en gevolgen.....	55
4.5.1	Oorzaken onsportief en respectloos gedrag.....	55
4.5.2	Gevolgen.....	56
4.5.3	Analyse oorzaken en gevolgen	57
4.6	Stimulering sportiviteit en respect in het voetbal	59
4.6.1	Moeilijkheden	59
4.6.2	Verantwoordelijkheden op het gebied van sportiviteit en respect...59	
4.6.3	Stimulering S&R tot nu toe.....	62
4.6.4	Gewenste stimulering S&R.....	63
4.6.5	Analyse stimulering.....	67
4.7	Voorbeeldfuncties	71
4.7.1	Analyse	72
5	Conclusie, discussie en aanbevelingen	74
5.1	Conclusie	74
5.1.1	Deelconclusies	74
5.1.2	Slotconclusie	77
5.2	Discussie	80
5.2.1	Tuchtzaken.....	80
5.2.3	Geïnterviewden.....	81
5.2.4	Scheiding amateur en betaald voetbal KNVB.....	82
5.3	Aanbevelingen.....	84
	Literatuur	85
	Bijlage I - Topics en vragenlijst interviews.....	88

1 Inleiding

"It is a standing insult to sportsmen to have to play under a rule which assumes that players intend to trip, hack, and push their opponents and to behave like cads of the most unscrupulous kind" (Butcher, 2003 over de invoering van de strafschop in het voetbal).

Deze uitspraak geeft een beeld van het voetbal in het begin van de twintigste eeuw. De sport werd gespeeld door keurige heren, welke nooit met opzet iemand zouden duwen, laten struikelen of haken. De invoering van het strafschopgebied en de strafschop werd dan ook gezien als totaal overbodig en beschouwd als een belediging voor de voetballers (Butcher, 2003).

Het geeft tevens weer hoe de voetballerij veranderd is sindsdien. Van een sport in begin twintigste eeuw waarin regels als overbodig werden gezien, naar een sport in begin eenentwintigste eeuw waarin de aandacht voor de begrippen sportiviteit en respect groter dan ooit lijkt...

1.1 Aanleiding

Een praktijkvoorbeeld uit het huidige voetbal:

Zaterdagochtend... Bij de plaatselijke voetbalvereniging spelen de Pupillen een wedstrijd. De spelers rennen vol enthousiasme achter de bal aan. De trainer geeft complimenten langs de lijn en ouders kijken toe en moedigen het team aan. Ondanks dat iedereen wil winnen, is de sfeer uitstekend. Er wordt geluisterd naar de scheidsrechter en de spelers zijn aardig voor elkaar. Na het laatste fluitsignaal geven de spelers en trainers de tegenpartij een hand en bedanken elkaar voor de wedstrijd...

In de middag betreden de Junioren het veld voor hun wedstrijd. Ze lijken er niet veel zin in te hebben deze dag. De vorige wedstrijd tegen dezelfde tegenstander was immers behoorlijk uit de hand gelopen. Al snel na het beginsignaal van de scheidsrechter volgen er een aantal harde overtredingen. Spelers beginnen op elkaar te schelden en de sfeer op het veld wordt grimmiger. Ook trainers en toeschouwers schreeuwen langs de kant en de scheidsrechter heeft geen overwicht. Eén van de jongens wordt in de tweede helft uit het veld gestuurd. De scheidsrechter fluit uiteindelijk tien minuten voor tijd voor het einde van de wedstrijd. De spelers verdwijnen in de kleedkamers in de hoop elkaar volgend seizoen niet meer tegen te komen...

Wekelijks vinden er in Nederland ongeveer 32.500 voetbalwedstrijden plaats (KNVB, 2009). Bij veel van deze wedstrijden lijkt er sportiviteit en respect te heersen tussen de spelers, trainers en toeschouwers zoals in de wedstrijd van

de Pupillen. Helaas zijn er ook wedstrijden waarbij begrippen als sportiviteit en respect ver te zoeken zijn zoals in de wedstrijd van de Junioren.

Niet alleen in de sportpraktijk zijn er voorbeelden te noemen die te maken hebben met sportiviteit en respect. Zelfs in werelds oudste literatuur, *The Epic of Gilgamesh* (Mc Comb, 2004) dat stamt uit Babylonia (2300 VC) zijn er voorbeelden te noemen. Deze literatuur vertelt het verhaal over Gilgamesh, de held van het verhaal. Deze daagt zijn superieure Enkidu uit voor een worstelwedstrijd. Er volgt een gevecht waarin het tweetal tekeer gaat als wilde stieren. Gilgamesh krijgt het voor elkaar om Enkidu op de grond te gooien, waarna hij wegloopt en de woede uit de twee mannen wegvloeit. Vervolgens accepteert Enkidu zijn verlies en na de wedstrijd worden de twee beste vrienden en metgezellen voor het leven (Mc Comb, 2004). Zo zijn er nog talloze voorbeelden waarin er een link lijkt te zijn tussen sport en sportiviteit en respect.

Sportiviteit en respect zijn veelgebruikte begrippen in de gehele sportwereld. Ze lijken zelfs inherent te zijn aan de sport. Zo stelt Crum: "*Basiswaarden als Fair Play, respect voor mede- en tegenspelers, gelijkheid van kansen en teamgeest zijn onlosmakelijk verbonden met sport*" (Crum, 2001). Toch zijn er ook theorieën die een ander beeld schetsen als het gaat om sportiviteit en respect. Zo stelt Mc Comb (2004) dat de wil van de mens is om zich op fysiek gebied te meten met anderen, oftewel competitie. Crum (2001) constateert daarnaast dat er 'versporting' van de sport plaatsvindt. Dit houdt in dat sport competitiever is geworden en prestatie een steeds belangrijkere rol speelt in de sport. Men kan zich afvragen wat de waarde is van sportiviteit en respect in het licht van deze theorieën.

Ook in de media krijgt sportiviteit en respect de nodige aandacht. Alleen voor het voetbal zijn er al talloze voorbeelden te noemen. Zo valt te denken aan de afgelopen bekerfinale tussen Ajax en Feyenoord in april en mei 2010. Een nieuwsartikel destijds: '*Directies Ajax en Feyenoord eisen respect en fair play*' (nusport, 2010). Een artikel waarin de directies van beide partijen naast rivaliteit ook opriepen tot sportief gedrag tijdens de finale. Ook rondom de Champions League van het seizoen 2009-2010, waarin voor aanvang van iedere wedstrijd een blok te zien is geweest waarin werd gevraagd voor respect voor de tegenstander, respect voor de verschillen en respect voor het spel (UEFA, 2010). Tot slot zijn ook de Wereldkampioenschappen voetbal in Zuid-Afrika een podium waaruit blijkt dat deze begrippen volop in de schijnwerpers staan: 'Maradona roept op tot fair play' (Algemeen Dagblad, 2010), zo luidt een artikel uit het AD, een dag voor de eerste wedstrijd van Argentinië op het WK.

1.2 De kracht van de sport en het voetbal

"Sport: het belangrijkste sociale verband van onze huidige samenleving" (VWS, 2008).

Sport kent vele krachten. Zo gaat voldoende bewegen samen met een betere gezondheid, kan het ziektes als hart- en vaatziekten, ouderdomsziekte, beroerte en depressies voorkomen en kan voldoende bewegen bijdragen aan het langer inzetbaar houden van werknemers (Rapportage Sport, 2008). Door sport ontstaan kansen voor 'binding, integratie en sociale cohesie' en sport biedt uitgelezen mogelijkheden voor opvoeding en onderwijs (VWS, 2008). Niet in de laatste plaats bezorgt sport, door het doen of het volgen ervan, veel mensen plezier.

Ook Verweel (2007) spreekt over de kracht van de sport in de vorm van het bevorderen van integratie. Sport kan zorgen voor sociaal kapitaal. Zo leren allochtonen en autochtonen in een zogeheten gemengde vereniging om te gaan met andersdenkenden. Dit wordt door Verweel *bridging capital* genoemd. Daarnaast kan sport ook *bonding capital* opleveren door het zorgen voor groepsbinding en het vormen en versterken van de eigen identiteit.

Van Bottenburg (2009) spreekt daarnaast over vier betekenissen van de sport. Allereerst kent sport een individuele betekenis. De psychologische effecten die hieruit voortkomen zijn bijvoorbeeld het krijgen van zelfwaardering, het leren tolereren en accepteren, het ontwikkelen van een competitieve instelling en doorzettingsvermogen. De tweede betekenis is de maatschappelijke betekenis. Dit heeft sociale effecten op de mens zoals de sociale participatie door te sporten in een groep of vereniging en het vervolgens krijgen van sociale binding. Daarnaast kan sport in sociale zin leiden tot het hebben van meer vertrouwen in mensen door positieve gebeurtenissen in de sport. En men kan de sociale identiteit vergroten, omdat het gevoel ergens bij te horen wanneer men in een groep of vereniging sport, groter wordt. Ten derde heeft sport een betekenis voor de volksgezondheid. De gezondheidseffecten die sport op de mens heeft zijn onder andere: minder kans op obesitas, osteoporose en diabetis, meer spierkracht en een betere balans in het menselijk bewegingsapparaat. Tot slot heeft sport betekenis voor de economie. Economische effecten bij bijvoorbeeld het organiseren van een groot sportevenement zijn de grote omzetten bij horecaondernemers.

Als belangrijk onderdeel van deze sportsector, kent ook het voetbal deze krachten. Met 1,2 miljoen leden is de voetbalbond de grootste sportbond van Nederland. Het Beleidsplan Voetbal 2009-2014 van de KNVB laat duidelijk zien dat de organisatie zich bewust is van deze krachten. Zeker gezien de maatschappelijke thema's die in het voetbal bestaan zoals: gezondheid, integratie en trots & verbondenheid, die zijn omschreven door de KNVB (Beleidsplan Voetbal KNVB 2009-2014).

1.3 De valkuil van de sport en het voetbal

Zoals gezegd heeft de sport vele krachten. Onderzoeken van Tiessen-Raaphorst (2007 en 2008) wijzen echter ook uit dat de sport niet gevrijwaard is van negatieve ervaringen en onwenselijk gedrag. Zo blijkt dat één op de acht sporters in de afgelopen drie jaar getuige is geweest van fysieke agressie in de sport. Twintig procent van alle sporters is in de sport getuige geweest van opmerkingen over andere culturen/religies, zeventien procent zijn vrouwonvriendelijke grappen ter ore gekomen en veertien procent negatieve opmerkingen over homoseksualiteit. Hoewel sporadisch komt ook seksuele intimidatie voor. Daarbij dient wel gezegd te worden dat in vergelijking met andere maatschappelijke sectoren (straat, uitgaansleven, etc.) geweld daar vaker plaatsvindt dan op sportaccommodaties (Tiessen-Raaphorst et al, 2008). Uit onderzoek blijkt verder dat bijna twee derde van de bevolking ervan overtuigd is dat de laatste jaren sprake is van grovere en hardere agressie in de amateursport. Dit is echter niet wetenschappelijk bewezen. Betrouwbare gegevens ontbreken die inzicht geven in deze ontwikkelingen (Tiessen-Raaphorst et al, 2008). Ook cijfers van de KNVB betreffende het aantal tuchtzaken of het aantal gele en rode kaarten lijken hierover geen uitsluitsel te geven, aangezien het strenger bestraffen ook een reden kan zijn dat er meer gele of rode kaarten zijn gegeven in een seizoen. Tevens blijkt uit onderzoek van Has (2006) dat er jaarlijks een groot aantal gele en rode kaarten niet worden gerapporteerd aan de KNVB. Het aantal tuchtzaken dat bekend is bij de KNVB is daarom ook geen goede graadmeter.

Coakley (2003) beredeneert echter dat hoewel het aantal overtredingen of onwenselijke gedragingen verschillen van sport tot sport, ze in meerdere sporten hoog genoeg zijn om te kunnen spreken van een gezondheids- en medisch probleem alsmede een sociale kwestie.

Als er gekeken wordt naar de sporten waar het meeste onwenselijk gedrag voorkomt, dan is dit het voetbal. Tiessen-Raaphorst et al. (2008) geeft weer dat onwenselijk gedrag vaker voorkomt bij teamcontactsporten beoefend door mannen. Bijna twee derde van de mensen die met onwenselijk gedrag in aanraking zijn gekomen, hebben dit meegemaakt in het voetbal. Dit tegen zestien procent in andere teamsporten. Twintig procent van de gevallen was dit in zogenoemde solo- en duosporten. Van de voetballers zelf maken drieënveertig procent vaker een of meerdere vormen van onwenselijk gedrag mee.

1.4 Het doel van de KNVB: sportiviteit en respect in het totale voetbal

Bovenstaande gegevens van Tiessen-Raaphorst et al. (2008) geven weer dat er op het gebied van sportiviteit en respect nog veel te verbeteren valt zowel binnen de sportsector als het voetbal. De KNVB gaat hier niet aan voorbij. Zo is één van de ambities van de KNVB: *'sportiviteit en respect in het totale voetbal'* (Beleidsplan Voetbal, 2009-2014). Zowel middels facetbeleid als het

programma Sportiviteit en Respect wordt dit gestimuleerd. Daarnaast werkt de KNVB mee aan het sportbrede programma: 'Samen voor Sportiviteit en Respect', ontstaan door de samenwerking tussen NOC*NSF en verschillende sportbonden (KNVB, 2010 en NOC*NSF, 2009) Op deze manier wil de KNVB een gezonde, sportieve, respectvolle en (sociaal) veilige omgeving waarborgen in het voetbal en voor de gehele sportsector op dit gebied een belangrijke bijdrage bieden. Dit alles heeft ertoe geleid dat de begrippen sportiviteit en respect de nodige aandacht hebben gekregen binnen de voetbalbond en ook in het Beleidsplan Voetbal 2009-2014 (KNVB, 2009) meer dan eens aan bod komen.

1.5 Ambigüiteit: de probleemstelling

Zoals gezegd staan de begrippen sportiviteit en respect in de schijnwerpers. Ondanks dat de begrippen sportiviteit en respect te pas en te onpas gebruikt worden, is de uitleg van sportiviteit en respect dikwijls anders. Sportiviteit en respect lijken ambigu te zijn. Ze zijn niet eenduidig te omschrijven. Deze ambigüiteit uit zich niet alleen onder KNVB- medewerkers, maar ook in bepaalde theorieën. Zo stelt Sennet (2003) dat het begrip respect of respectvol gedrag op verschillende manieren beschreven kan worden. Iedereen heeft immers zijn eigen subjectieve wensen. In de ogen van mensen heeft respect veel verschillende synoniemen. Respect is zowel maatschappelijk als psychologisch gecompliceerd. Maatschappelijk omdat mensen elkaar als gelijkwaardige zouden moeten zien en behandelen en zo wederzijds respect tonen. Maar er is echter een groot verschil tussen het goed willen behandelen van anderen en het ook daadwerkelijk doen. Psychologisch omdat mensen volgens Sennet hun eigen interpretaties hebben over wat respect betekent. Dit wordt voornamelijk veroorzaakt door de ambigüiteit en grilligheid van het karakter van de mens. Daarnaast beschrijft Sennet respect als een begrip waarover moeilijk een duidelijke omschrijving te maken is. Sportiviteit en respect zijn ook termen die voor iedere sport anders kunnen zijn. Tevens kunnen tussen maatschappij en sport verschillen bestaan. Een vuistslag is bijvoorbeeld allerminst respectvol, maar wordt in een bokswedstrijd niet als respectloos beschouwd.

Lucassen en Hoogendam (1998) stellen daarnaast dat vooral bij de wedstrijd- en prestatiesport de grenzen van niet-acceptabele regels vaag zijn. Dit maakt de ambigüiteit van de begrippen sportiviteit en respect alleen maar groter. Het is daarom nodig om een verdiepingsslag toe te passen hierop. Wat houden de begrippen sportiviteit en respect eigenlijk in voor het voetbal? Wat is de maatschappelijke betekenis achter deze woorden? Wanneer is bepaald gedrag sportief en respectvol op en rond het voetbalveld? Hoe belangrijk is de rol van sportiviteit en respect binnen het voetbal en is er eigenlijk sprake van een probleem door het huidige onsportieve en respectloze gedrag? Wat heeft sportiviteit en respect met normen en waarden te maken? Welke rol spelen spelregels daarin? En waardoor wordt sportiviteit en respect in het voetbal

ondermijnd? Hoe belangrijk is prestatie? Maar ook: bestaan er verschillende opvattingen over sportiviteit en respect tussen de afdelingen die allen middels facetbeleid op hun eigen manier aan de stimulering van sportiviteit en respect werken?

Een tweede verdiepingsslag kan vervolgens plaatsvinden door vragen te stellen als: wat en wie zijn er betrokken bij sportiviteit en respect? En op welke gebieden kan er in het voetbal veel gewonnen worden op het gebied van sportiviteit en respect? En hoe zou dit het beste gerealiseerd kunnen worden? En wat kan er veranderen aan de huidige stimulering van sportiviteit en respect? Allerlei vragen waar op beleidsniveau over nagedacht dient te worden en die informatie geven over het denken over sportiviteit en respect in de KNVB. Welke invulling geven de medewerkers aan sportiviteit en respect om uiteindelijk "sportiviteit en respect in het totale voetbal" (Beleidsplan Voetbal KNVB 2009-2014) te realiseren?

Door een perspectief op organisatorisch niveau te schetsen ten aanzien van sportiviteit en respect, kan dit invulling en advies geven aan het beleid van de komende jaren op dit gebied. De vraagstelling van het onderzoek zal daarom zijn:

<i>Welke betekenis geven medewerkers van de KNVB aan sportiviteit en respect in het voetbal?</i>
--

1.6 Theoretische en maatschappelijke relevantie

Allereerst zijn er op het gebied van sportiviteit en respect in de sport nog weinig theoretische concepten voorhanden. Theorieën die dit onderwerp raken, gaan in op uiteenlopende begrippen die te maken zouden hebben met sportiviteit en respect. Zo komen normen en waarden, onwenselijk en wenselijk gedrag, geschreven en ongeschreven regels, prettig en onprettig gedrag en zelfs onwettelijk gedrag aan bod. Over deze begrippen bestaat er meer literatuur. Gezien het belang dat er tegenwoordig aan wordt gehecht (zie paragrafen 1 en 2) kan dit onderzoek specifiek inzichten bieden in sportiviteit en respect in het voetbal.

In de afgelopen jaren zijn een aantal onderzoeken uitgevoerd naar onwenselijk gedrag in de breedtesport door Tiessen-Raaphorst et al. (2007 en 2008). Deze zijn echter gebaseerd op kwantitatieve gegevens. Ook bestaat er onderzoek waarin dieper wordt ingegaan op respect in en door sport (Verweel, 2007). Een onderzoek naar betekenisgeving door middel van kwalitatief onderzoek kan hierdoor voor een verdiepingsslag zorgen voor het voetbal. De uitkomsten van dit onderzoek kunnen bijdragen aan een wetenschappelijke beschrijving van sportiviteit en respect in het voetbal. En

kan daarmee ook een bijdrage zijn voor de verbanden tussen deze begrippen en bovenstaande termen zoals normen en waarden, wenselijk en onwenselijk gedrag, etc. Tevens kan het een aanleiding zijn om verder onderzoek te realiseren naar het onderwerp sportiviteit en respect, zowel binnen het voetbal als binnen andere sporten.

Wat betreft de maatschappelijke relevantie is dit onderzoek nuttig voor de KNVB. Het beleid op het gebied van sportiviteit en respect binnen de KNVB is op hoofdlijnen vastgesteld. Dit zal echter in de toekomst nog uitgebouwd moeten worden. De uitkomsten van dit onderzoek zijn te gebruiken om verdere vorm te geven aan het beleid op het gebied van sportiviteit en respect. Zowel organisatiebreed als door de beleidsmedewerker Sportiviteit en Respect in het bijzonder.

De KNVB wil daarnaast in de toekomst gaan monitoren welk gedrag binnen het voetbal sportief en respectvol is en welk gedrag niet, oftewel een monitorsysteem Sportiviteit & Respect. Een onderzoek naar het beleidsperspectief van de KNVB op dit gebied kan dit een belangrijke eerste stap zijn voor een monitorsysteem.

Tevens geeft het onderzoek de KNVB informatie over hoe sportiviteit en respect te stimuleren binnen het voetbal. Wat is het beleidsperspectief van de KNVB met betrekking tot de aanpak hiervan? De resultaten van dit onderzoek kunnen richting en advies geven over de lijn die de KNVB op het gebied van sportiviteit en respect wil volgen in de toekomst.

1.7 Leeswijzer

De opbouw van dit onderzoek ziet er als volgt uit:

Hoofdstuk twee zal ingaan op de manier hoe dit onderzoek is aangepakt. In deze methodologie zal eerst aan bod komen vanuit welke onderzoeksfilosofie is geschreven. Vervolgens zal dit hoofdstuk beschrijven welke onderzoeksmethoden zijn toegepast, hoe getracht is de betrouwbaarheid en validiteit te waarborgen en zal er worden ingegaan op de respondenten die benaderd in dit onderzoek.

In hoofdstuk drie worden theoretische concepten behandeld, die te maken hebben met sportiviteit en respect in het voetbal. Allereerst wordt de plaats van de sportsector in onze samenleving besproken (3.1). Daarna zullen de normen en waarden van deze samenleving aan bod komen in 3.2. In 3.3 wordt vervolgens de sportsector belicht en zullen de veranderingen binnen deze sector en de kenmerken ervan besproken. Tot slot zal er in 3.4 worden ingegaan op het wenselijke en onwenselijke gedrag in de sportsector.

Hoofdstuk vier zal ingaan op de resultaten van de interviews. Dit hoofdstuk is opgebouwd uit de verschillende thema's die behandeld zijn in de gesprekken met de KNVB- medewerkers. Iedere paragraaf zal een ander thema behandelen. Tevens worden deze resultaten aan het eind van iedere paragraaf geanalyseerd. Hierbij wordt gebruik gemaakt van de theoretische inzichten verkregen in hoofdstuk drie. Hoofdstuk vier begint met de resultaten met betrekking tot de onderzoeksgroep (4.1). Daarna komt in 4.2 het eerste thema aan bod: de huidige situatie met betrekking tot sportiviteit en respect. Deze paragraaf zal ingaan op hoe het heden ten dage gesteld is met het sportieve en respectvolle gedrag in het voetbal volgens de KNVB- medewerkers. In 4.3 komen de begripsbetekenissen sportiviteit en respect naar voren. Wat verstaan de medewerkers onder deze begrippen? Wat verwachten ze op sportief en respectvol gebied van de betrokkenen in het voetbal? Vervolgens wordt er in 4.4 allereerst het belang van sportiviteit en respect besproken en wordt dit vervolgens in het teken van winst of verlies gezet. Daarna wordt er gekeken naar waar het onsportieve en respectloze gedrag vandaan komt en welke gevolgen dit kan hebben. De resultaten hiervan worden besproken in 4.5. Het voorlaatste thema (4.6) is de stimulering van sportiviteit en respect in het voetbal. Er wordt besproken hoe de medewerkers denken over de stimulering ervan en welke rol dit speelt in hun betekenis aan sportiviteit en respect. Het hoofdstuk eindigt met 4.6 waarin de voorbeeldfuncties aan bod komen.

Hoofdstuk vijf beschrijft tot slot de conclusie. Hierin zal ook een discussie plaatsvinden over de zaken die aan bod zijn gekomen tijdens dit onderzoek. Tevens zullen een aantal aanbevelingen gedaan worden richting de KNVB.

2 Methodologie

2.1 Onderzoeksfilosofie

Het uitgangspunt van dit onderzoek is dat de waarheid afhankelijk is van de verschillende betekenissen die mensen aan iets geven. Gezien dit onderzoek op zoek gaat naar betekenissen rondom sportiviteit en respect in het voetbal van KNVB- medewerkers wordt er gebruik gemaakt van de interpretatief constructieve aanpak. Zo is het bijvoorbeeld niet van belang hoeveel gele of rode kaarten er zijn gevallen in het voetbalseizoen 2009-2010, maar gaat het er om dat de ene medewerker van de KNVB het huidige voetbal ziet als sportief en respectvol en de ander als onsportief en respectloos. Zo kunnen verschillen in ervaringen, kennis en meningen resulteren in een verschillende interpretatie. Dit kan leiden tot meerdere en zelfs tegenstrijdige waarheden (Rubin & Rubin, 2005). Aangezien er in dit onderzoek wordt uitgegaan van meerdere waarheden over de betekenissen die KNVB- medewerkers geven aan sportiviteit en respect in het voetbal is interpretatief constructief onderzoek geschikt voor de omschreven onderzoeksvraag.

Deze constructivistische aanpak betekent daarnaast dat er niet wordt uitgegaan van objectieve ideeën. Zo zijn sportiviteit en respect niet twee objectieve termen, maar waardeoordelen van mensen aan iets dat het voor hen waardevol en belangrijk maakt. In dit geval van medewerkers van de KNVB. Gezien het feit dat de medewerkers van de KNVB samen werken, zorgt dit ervoor dat mensen bepaalde meningen of zienswijzen gaan delen. Zowel deze gedeelde waarden als de waarden van één persoon zijn van belang in deze betekenissen. Dit geeft namelijk allemaal informatie over hoe de medewerkers denken over sportiviteit en respect op organisatorisch niveau. Het beeld dat door dit onderzoek zal worden geschetst is daarom gebaseerd op zowel gedeelde als specifieke waarden van KNVB-medewerkers.

2.2 Onderzoeksmethode

In het licht van de interpretatief constructieve filosofie staat responsive interviewing. Deze manier van interviewen benadrukt het feit dat zowel de interviewer als de geïnterviewde mensen zijn met emoties, gevoelens, persoonlijkheden en ervaringen. Daardoor moet tijdens het onderzoek rekening worden gehouden met verwachtingen, aannames en het beïnvloeden van elkaar van deze personen. Dit kan zijn weerslag hebben op het interview. Ieder interview is daarmee 'uniek'.

Dat betekent dat zowel de interviewer als de geïnterviewde er samen voor zorgen dat de discussie vorm krijgt en deze in een bepaalde richting gaat. Dit

is dus een taak van beiden. Ook dit geeft de uniekheid van ieder gesprek weer. Bij responsive interviewing gaat het daarnaast ook om de diepte in te gaan wat betreft het onderwerp van het onderzoek en niet zozeer in de breedte.

Het interview zal zich daarnaast kenmerken door de uitwisseling van informatie tussen interviewer en geïnterviewde. Het is geen eenrichtingsverkeer. De persoonlijkheid, meningen, stijl en gedachten van de onderzoeker zijn van belang en de onderzoeker moet hier bewust van zijn. Ook de samenstelling van het onderzoek tijdens het hele proces is flexibel. Wat wil zeggen dat vooraf niet bekend is welke richting het interview precies heen zal gaan. Het is dan als onderzoeker ook de kunst om zich te kunnen aanpassen aan iedere onverwachte situatie.

In ieder interview zullen echter wel een aantal vooraf bepaalde topics worden besproken. Deze topics (zie bijlage I) zijn tot stand gekomen door het geschetste theoretisch kader. Het is echter van belang dat tijdens het gesprek met de geïnterviewde de vragen aan worden gepast wanneer dit nodig is om aan de kennis en de interesses van de geïnterviewde te voldoen. Dit maakt de interviews semigestructureerd.

Naast responsive interviewing dat plaatsvindt in dit onderzoek, zal er onbewust ook op andere wijzen informatie worden verkregen. Dit heeft er mee te maken dat de onderzoeker als stagiair onderdeel van de organisatie uitmaakt waar het onderzoek wordt uitgevoerd, namelijk de KNVB. Zowel voor als tijdens het onderzoek is gedurende de stage door te observeren, te praten en te luisteren informatie vergaard over het onderwerp sportiviteit en respect. Hoewel de onderzoeker heeft geprobeerd om zo objectief mogelijk het onderzoek uit te voeren zal dit ongetwijfeld invloed hebben gehad op het onderzoek. Maar aangezien informatie vergaren door observeren, praten en luisteren naar mensen in hun eigen normale omgeving onderdeel uitmaakt van sociaal kwalitatief onderzoek, kan dit daarom als legitiem worden beschouwd (Rubin & Rubin, 2005)

2.3 Betrouwbaarheid en validiteit

Tijdens het uitvoeren van dit onderzoek zal het zogenaamde do no harm-principe worden gehanteerd. Door het hanteren van dit ethische principe zal er zoveel mogelijk rekening worden gehouden met de geïnterviewden., Dit wordt onder andere gedaan door de geïnterviewden anoniem te houden, aangezien er gedurende dit onderzoek een uitwisseling van informatie zal plaatsvinden. Hoewel een aantal KNVB- medewerkers vooraf dit onderzoek hebben aangegeven niet anoniem te hoeven blijven, zal er hierin echter geen onderscheid worden gemaakt en de anonimiteit van iedereen zal worden gewaarborgd. Dit zal vooraf het interview kenbaar worden gemaakt aan de

geïnterviewden. Hopelijk zal dit er toe leiden dat de geïnterviewden tijdens het gesprek 'open' praten en het 'achterste van hun tong' laten zien. En in die zin zal het de validiteit van het onderzoek ten goede komen. Omdat hierdoor de medewerkers mogelijk meer informatie zullen geven over wat sportiviteit en respect voor hen betekent.

Wat betreft de betrouwbaarheid van het onderzoek is geprobeerd om het onderzoeksproces zo uitgebreid mogelijk te beschrijven. Volgens Maso & Smaling (1998) betekent betrouwbaarheid van een onderzoek de herhaalbaarheid van tussen en eindresultaten. Aangezien de onderzochte situatie in kwalitatief onderzoek veranderlijk is, maakt dit de herhaalbaarheid van deze resultaten lastig. Vandaar dat er wordt gesproken over virtuele herhaalbaarheid en dit kan worden bereikt door een uitgebreide beschrijving van de uitvoering van het onderzoek. Dit is geprobeerd door zowel de onderzoeksfilosofie, de onderzoeksmethoden als de selectie van de respondenten te beschrijven. Ook de lijst met topics en de vragen die zijn behandeld tijdens de interviews zijn daarom in bijlage I toegevoegd.

De validiteit van dit onderzoek zou bedreigd kunnen worden doordat de onderzoeker werkzaam is bij de organisatie waarin het onderzoek is uitgevoerd. Hierdoor zou de onderzoeker teveel betrokken kunnen raken bij de onderzoeksgroep en wellicht daarom te veel empathie hebben. Zo heeft de onderzoeker bijvoorbeeld ook meegewerkt aan de ontwikkeling van het 'voetbalbewijs' binnen de KNVB. Aangezien dit bewijs onderdeel uitmaakt van het sportiviteit- en respectbeleid van de komende jaren, kan het zijn dat de geïnterviewden zich hierover minder kritisch uit laten dan tegen een geheel onafhankelijke onderzoeker. Dat de onderzoeker werkzaam is bij de organisatie kan de validiteit van het onderzoek echter ook ten goede komen. Zo kan de onderzoeker 'extra' informatie krijgen door te observeren, praten en te luisteren. Zo kan de persoonlijke betrokkenheid ervoor zorgen dat de geïnterviewden 'vrijer' en meer praten over het onderwerp waardoor dit ten goede zal komen aan de hoeveelheid informatie en ervoor zorgen dat de geïnterviewden niet bepaalde zaken weglaten over het onderwerp.

Tevens zal met betrekking tot de validiteit van het onderzoek worden getracht om biases zoveel mogelijk te voorkomen. Dit door de vragen die gesteld worden zorgvuldig af te wegen en hierbij zaken na te gaan als: 'welke gedachte ligt hieraan ten grondslag', 'is het beeld gekleurd', etc. Dit om te voorkomen dat er zaken onbelicht blijven omdat enerzijds de onderzoeker denkt al van iets op de hoogte te zijn dat wellicht niet zo is. Anderzijds omdat de geïnterviewde er van uit gaat dat de onderzoeker al op de hoogte is van een bepaald aspect en daarom er niet over begint.

Verder wordt de validiteit bevorderd door het onderzoek zo veel mogelijk 'open' te houden. Dit wordt gedaan door de geïnterviewden van te voren niet al te veel informatie te geven over het onderwerp. Deze aanpak is gekozen om

er zo voor te waken dat iedere geïnterviewde als het ware hun 'praatje' al klaar hebben. En dat het interview teveel een eenrichtingsverkeer wordt omdat de geïnterviewde door een zorgvuldige voorbereiding al weet wat hij gaat vertellen. Daarnaast wordt iedere medewerker van te voren even veel informatie gegeven, zo dat daardoor in ieder geval geen verschillen in betekenis kunnen ontstaan. Wel zal bij allen het doel van het onderzoek aangegeven worden om inzicht te geven in waar het onderzoek voor bedoeld is. Daarbij moet wel worden vermeld dat één van de geïnterviewden gezien zijn werk op het gebied van sportiviteit en respect meer voorkennis zal hebben dan de anderen.

2.4 Respondenten

Voor dit onderzoek zullen er zestien interviews plaatsvinden. Deze mensen zullen worden geselecteerd omdat ze werkzaam binnen de KNVB. Om informatie te verkrijgen van een zo divers mogelijk groep medewerkers, zal ervoor worden gekozen om zo veel mogelijk verschillende afdelingen te benaderen. Indien hier de mogelijkheid voor is, zal er binnen deze afdelingen gekozen worden voor de manager en/of coördinator. De reden hiervan is omdat er van uit wordt gegaan dat deze meestal niet om woorden 'verlegen' zitten en dat zij het beste beeld hebben van het beleid/visie ten aanzien van sportiviteit en respect binnen hun afdeling.

Zo zullen er beleidsmedewerkers, medewerkers, managers/coördinatoren en directieleden van de arbeidsorganisatie benaderd worden, zowel van de sectie amateur voetbal als betaald voetbal. Daarnaast zullen er een aantal leden benaderd worden van de vrijwilligersorganisatie, ook amateur en betaald voetbal. Overwegend zullen deze medewerkers werkzaam zijn in het bondsbureau te Zeist. Het doel is om daarnaast ook nog een aantal medewerkers te benaderen die voornamelijk werkzaam zijn in de districten. Door het kiezen van deze diverse groep medewerkers is dit onderzoek redelijk representatief voor de gehele KNVB. Maar door het grote aantal medewerkers van de amateur afdeling die zullen worden benaderd, is dit onderzoek voornamelijk representatief voor de afdeling amateur voetbal. Daarbij dient ook te worden vermeld dat dit onderzoek zich voornamelijk richt op medewerkers die het beleid bepalen of invloed hier op hebben. Het kan dus zijn dat andere medewerkers van de KNVB, die niet verantwoordelijk zijn voor het beleid van de KNVB, mogelijk anders denken over sportiviteit en respect.

Aangezien de onderzoeker als stagiair deel uitmaakt van de organisatie, is het vrij eenvoudig om de KNVB- medewerkers te bereiken. Voornamelijk via de mail zullen de afspraken worden gepland, waarna alle zestien gesprekken in het bondsbureau plaatsvinden. De gesprekken worden opgenomen en uitgetypt. Waarna de resultaten met behulp van het softwareprogramma

MAXQDA in beeld worden gebracht. Dit zal worden gedaan door de interviews te importeren en vervolgens te coderen. Per code kan een overzicht worden gemaakt van de tekst van de geïnterviewden. MAXQDA is vanwege de mogelijkheid om kwalitatieve data zeer systematisch te analyseren een uiterst geschikt programma voor kwalitatief onderzoek.

3 Theoretisch kader

3.1 De sportsector in onze samenleving

Om dieper in te gaan op de betekenis van sportiviteit en respect in de sportsector, is het van belang om te kijken naar welke rol deze sportsector speelt in onze samenleving. Hierdoor kan worden bepaald met welk perspectief er gekeken moet worden naar sportiviteit en respect.

De rol van sport in de samenleving wordt door verschillende bronnen omschreven. Steenbergen (1998) beschrijft dat de sport en de maatschappij niet los van elkaar kunnen worden gezien. De sport neemt een belangrijke plaats in binnen deze maatschappij. Sport is van een marginaal verschijnsel opgerukt naar het centrum van onze samenleving. Er wordt zelfs gesproken over een 'sportiviteitvirus' waardoor alles en iedereen lijkt te zijn aangestoken. Steenbergen benadrukt de relatie tussen sportsector en samenleving door te stellen dat een algemene toename van kritische reflectie op waarden en normen in de maatschappij heeft gezorgd voor de groeiende aandacht voor normen en waarden in de sport. Ook het Tiessen-Raaphorst et al. (2008) onderstreept deze gedachte.

Volgens Crum (2001) kan er zelfs gesproken worden van "de versporting van de samenleving". Hiermee wordt bedoeld dat sport steeds meer een onderdeel is geworden van onze samenleving. In de voorbije decennia heeft er volgens Crum een opwaardering van sport plaatsgevonden. Niet alleen kent de Nederlandse overheid steeds meer waarde toe aan sport, maar wordt het vertonen van sportief gedrag in de samenleving steeds meer als norm gezien. Sport wordt ook steeds vaker als middel ingezet om maatschappelijke problemen op te lossen (Crum 2001). Ook Verweel (2007) geeft aan dat sport hoog op de persoonlijke agenda staat, maar ook zeer zeker op de maatschappelijke agenda.

Volgens Steenbergen (1998) is de sport een belangrijk cultuurfenomeen geworden. Cultuur heeft, onder invloed van vooral de culturele antropologie, meer de betekenis gekregen van een diversiteit aan waardeoriëntaties. Het cultuurbegrip heden ten dagen is daarom veelkleurig en pluriform. Er wordt gesproken over een liefdescultuur, lichaamscultuur, wetenschapscultuur, etc. Ook het begrip sportcultuur is op deze manier tot ontwikkeling gekomen en neemt een belangrijke plaats in in de samenleving.

Tot slot stelt Van Bottenburg (2009) dat sport geen eiland is in de samenleving. Alle sociale processen doen zich ook voor in de sportsector. Zo kan een sportvereniging een plaats zijn waar zowel sociale insluiting, maar ook uitsluiting plaatsvindt en kan sport enerzijds onderlinge binding creëren, maar kan het ook de verschillen tussen mensen versterken.

3.2 Waarden en normen in onze maatschappij

Bovenstaande paragraaf maakt duidelijk welke belangrijke rol de sportsector in onze samenleving speelt. Dit betekent dat het gedrag van mensen in een sportsector niet los kan worden gezien van het gedrag van mensen in de maatschappij. Of men bepaald gedrag in de sport sportief en/of respectvol acht en hoe dit wordt gezien, is daarnaast ook afhankelijk van de waarden en normen die men heeft.

In een onderzoek naar de betekenis van sportief en respectvol gedrag is het daarom van belang dat de rol van normen en waarden in deze maatschappij wordt belicht.

3.2.1 Omschrijving waarden en normen

Als het gaat om waarden en normen, is het van belang om eerst te zien wat er precies onder wordt verstaan in de literatuur. Er bestaan verschillende omschrijvingen. In de omschrijving van Becker en Nauta (1998) worden waarden beschouwd als sociale wenselijkheden voor een individu, een groep of samenleving. En deze uiten zich zowel door verbale als non-verbale acties van personen, instructies of organisaties. Steenbergen (1998) en Hofstede (1991) dragen hier aan bij dat waarden richting geven voor het handelen. Daarnaast spreekt Hofstede ook over dat waarden zowel min als pluspunten hebben: er zijn positieve waarden en negatieve waarden. Dit benadrukt de gedachte dat mensen zich in hun handelen altijd laten leiden door bepaalde waarden. Deze kunnen in morele zin positief zijn, zoals eerlijkheid, rechtvaardigheid en het streven naar gelijkheid. Negatieve waarden kunnen zijn: eigenbelang, egoïsme en winstbejag. Waarden kunnen dus zowel positief als negatief zijn.

Dit wil zeggen dat in hun betekenis die in dit geval de mensen van de KNVB geven aan sportiviteit en respect, ze zich laten leiden door hun normen en waarden. Ze geven betekenis aan sportiviteit en respect op grond van de waarde die ze belangrijk vinden. Echter de begrippen sportiviteit en respect kunnen ook op zichzelf als waarden worden gezien. Dat het er sportief en respectvol aan toe gaat in het voetbal, is dus een waarde voor de KNVB.

Ook al onderschrijven mensen dezelfde waarden, toch kan hun feitelijke gedrag, dat op die waarden is georiënteerd, zeer ver uiteenlopen. Waar waarden geen specifieke gedragingen bepalen, geven normen wel concrete richtlijnen voor gedrag aan. (WRR, 2003) Normen geven meestal aan wat onjuist en ongewenst wordt geacht. In het geval van sportiviteit en respect zijn de normen van KNVB- medewerkers van invloed op de betekenis die wordt gegeven aan deze begrippen. Vandaar dat er wordt ingezoomd op het begrip normen.

Daarbij is het nuttig om onderscheid te maken tussen enerzijds rechtsnormen, sociale en morele normen. Rechtsnormen zijn voor iedereen verplichtend. Anderzijds bepaalde sociale en morele normen, kennen geen wettelijke bekrachtiging en blijven beperkt tot bepaalde sociale groepen. Wanneer er dus kan worden gekeken naar normoverschrijdend gedrag kan dit zowel betrekking hebben op sociale en morele, als op wettelijke normen. Bij de betekenis van sportiviteit en respect zijn het daarom voornamelijk sociale en morele normen die spelen. Ze kennen geen wettelijke bekrachtiging en blijven beperkt tot de betrokkenen in het voetbal. Er zijn echter voorbeelden uit het verleden die laten zien dat zelfs rechtsnormen in het voetbal zijn overtreden. Zo is er het voorbeeld van de voetballer Bouaouzan die in 2004 na een overtreding op Kokmeijer door het OM werd aangeklaagd voor zware mishandeling en werd veroordeeld door het gerechtshof tot zes maanden voorwaardelijke celstraf (Wikipedia, 2010). Het WRR (2003) beschrijft verder dat op sociale en morele normoverschrijdingen, die niet samenvallen met wettelijke normoverschrijdingen, principieel anders dient te worden gereageerd dan op onduidbare en onwettige gedragingen. Op welke manier anders wordt echter niet aangegeven. Wat wel aangegeven wordt is dat een precieze grens tussen deze soorten normoverschrijdingen in een samenleving nooit voor honderd procent scherp te trekken is (WRR, 2003). Het WRR gaat daarnaast in op de contextafhankelijkheid van waarden. Als de context verschilt, verschilt de invulling van de abstracte waarde. Op het gebied van sportiviteit en respect kan dit betekenen dat de waarden sportiviteit en respect in het amateurvoetbal iets anders inhouden dan in het betaald voetbal.

Wanneer er dus een betekenis wordt gegeven aan sportiviteit en respect, komt hierin een bepaalde norm naar voren. De meningen en visies geven aan welke norm er wordt gehanteerd in het voetbal: wat vinden ze wel kunnen en wat vinden ze niet kunnen?

3.2.2 Toename aandacht voor normen en waarden

Verschillende bronnen zoals Tiessen-Raaphorst et al. (2008) en WRR (2003) beschrijven dat een discussie omtrent normen en waarden is ontstaan in 2002. Het normen- en waardendebat kwam in dat jaar terecht op de politieke agenda, met name door toedoen van de politieke partijen CDA en LPF. Zij waren van mening dat er in Nederland teveel zaken gebeurden die in strijd waren met de normen en waarden in ons land (zoals de lange wachttijden in de zorg en de sterkere handhaving van recht en orde). Sindsdien lijkt de aandacht voor normen en waarden in de samenleving alleen maar te groeien. Ingrijpende gebeurtenissen zoals de moord op Pim Fortuyn en Theo van Gogh hebben deze aandacht alleen maar versterkt. Er zijn echter ook bronnen die beschrijven dat de toenemende aandacht voor normen en waarden een proces is dat al veel eerder is begonnen. Zo heeft

Steenbergen (1998) het al over een algemene toename van de kritische reflectie op waarden en normen in de samenleving. Gevolg hier van is dat in tal van levenssferen is vandaag de dag een groeiende aandacht voor normen en waarden bestaat. De relatie die bestaat tussen de sportsector en de samenleving laat zien dat daarom ook een groeiende aandacht is ontstaan voor normen en waarden in de sportsector.

3.2.3 Veranderende normen en waarden

Naast deze groeiende aandacht is er een pluriformiteit in waarden en normen tot stand gekomen in de huidige moderne samenleving. Normen en waarden zijn niet voor iedereen hetzelfde, het zijn geen vaststaande begrippen. Ze zijn onduidelijk en moeilijk af te bakenen. Aan deze pluriformiteit liggen een aantal maatschappelijke ontwikkelingen van de afgelopen dertig jaar ten grondslag.

Schnabel (2000) stelt allereerst dat het individu minder afhankelijk is geworden en meer vrijheid heeft gekregen wat betreft de inrichting van het eigen leven. Dit proces wordt individualisering genoemd. De verhoudingen tussen mensen zijn minder machtsbepalend geworden en er bestaat meer gelijkheid. Een gevolg van deze individualisering is dat meer verantwoordelijkheid voor het eigen leven aanvaardt. Dit heeft echter ook gezorgd voor een verminderde sociale controle en een beperkte formele controle.

Naast deze individualisering beschrijft Schnabel (2000) het proces van informalisering dat heeft plaatsgevonden. Dit kan worden gezien als omgangsvormen die losser zijn geworden. De informalisering is te zien door de zogeheten deinstitutionalisering van organisaties en organisatievormen. De traditionele bronnen van overdracht van morele overtuigingen en gedragswijzen zoals kerk en gezin hebben meer en meer plaatsgemaakt voor zeer verschillende maatschappelijke instituties en organisaties. De huidige samenleving is daardoor zeer heterogeen geworden. De instituties en organisaties verkondigen op eigen wijze de voor hen belangrijke normen en waarden.

Tot slot is ook intensivering een proces dat invloed heeft gehad op de normen en waarden in de samenleving en in de sportsector. Dit proces houdt in dat in het moderne leven sprake is van een veranderende dynamiek waarin de belevingscomponent steeds belangrijker is geworden. Zo moet ook de beleving van de sport steeds intensiever en intenser zijn.

Dit betekent ook dat wanneer iets niet meer naar de zin is van het individu of een groep, dit sneller wordt geuit. Bijvoorbeeld door verbale uitingen of fysiek geweld (WRR, 2003).

Naast de pluriformiteit van normen en waarden hebben de processen individualisering, informalisering en intensivering gezorgd voor een verlaging van de zogeheten frustratietolerantie. Dit houdt in dat mensen erg gevoelig zijn voor teleurstellingen, zo ook in de sport. Dit kan uiteindelijk sneller leiden tot onsportief en respectloos gedrag in het voetbal.

3.3 De veranderende sportsector

3.3.1 Andere doelen

Paragraaf 1 laat zien hoe belangrijk de rol van de sportsector wordt gezien en dat deze onlosmakelijk verbonden is met onze maatschappij. Naar aanleiding van dit verband en het zien van sportiviteit en respect als waarden, is vervolgens de ontwikkelingen van normen en waarden in onze samenleving besproken (paragraaf 2). Deze ontwikkelingen hebben geleid tot een samenleving met pluriforme normen en waarden. Zo zijn ook de waarden sportiviteit en respect in de sportsector pluriform: heterogeen en gedifferentieerd.

Daarnaast is het van belang om te kijken naar de kenmerken van de huidige sportsector en welke ontwikkelingen hieraan ten grondslag liggen. Om zo het sportieve en respectvolle gedrag in deze sector in het juiste perspectief te plaatsen. Deze factoren hebben zowel gezorgd voor de toenemende aandacht voor normen en waarden in de sport als voor een andere positie van sportiviteit en respect in de sport.

De sport maakt een proces van vermaatschappelijking door. Sportverenigingen worden steeds meer gezien als ondernemingen. Ernst & Young (2007) beschrijft dit als: "*de Eigenweltlichkeit van de traditionele sport staat onder druk*". Er wordt steeds meer van de sportverenigingen gevraagd en verwacht. Ze zetten zich dan ook actief in voor maatschappelijke kwesties in de samenleving. Het is niet meer zo dat sport alleen bedoeld is om het hebben van plezier in het spel.

Zoals in paragraaf 1 beschreven vindt er volgens Crum een 'versporting' van de samenleving plaats. Als gevolg hiervan kan er volgens Crum tevens worden gesproken over een 'versporting' van de sport. In deze theorie beschrijft Crum dat sport competitiever is geworden en prestatie een steeds belangrijkere rol speelt in de sport. Dit heeft te maken met met name het proces van commercialisering. Ook de processen professionalisering. Hoewel deze processen vooral invloed hebben gehad op de ontwikkeling van topsport, komt ook de breedtesport hier mee in aanraking (Crum, 2001). Deze processen worden hieronder toegelicht:

Commercialisering

Sinds de uitbreiding van de professionele sport in de negentiende eeuw is commercie een steeds grotere rol gaan spelen in de sport (Robinson, 2008). Het proces van commercialisering valt als volgt te definiëren: *het aanwenden en aanpassen van de sport voor het vergroten van de inkomsten van de sporters en/of de sportorganisaties* (Kunnen, 2006).

Panethlon (2005) beschrijft verder dat door de commercialisering waarden in de sport aan het veranderen zijn en verschuiven van positieve waarden naar egocentrische waarden. Zo verdwijnt langzaam het sporten voor de gezondheid, fitheid, zelfwaardering, plezier en goede sociale contacten steeds meer naar de achtergrond en treden waarden als macht, eer- en geldzucht naar voren. Dit leidt tot meer agressie, onverdraagzaamheid, depressie en angst. Dit komt omdat de interne motivatie (gezondheid, vreugde, zelfwaardering) ondermijnd kan worden door de externe motivatie (beloningen, waarderingen). De invloeden vanuit de professionele sport laten ook meer en meer hun invloeden gelden in de amateur sport, zo beschrijft Panethlon (2005). Jongeren bijvoorbeeld gaan langzamerhand gedrag vertonen dat gebaseerd is op wat zij zien als de norm in de professionele sport. Ze nemen meer risico's, verdragen meer pijn, uiten emoties op een overdreven manier, aanvaarden sneller bepaalde overtredingen en willen ten koste van alles winnen Panethlon (2005).

Dat het proces van commercialisering voornamelijk het voetbal is omdat de commercialisering van de sport in Nederland het verst gevorderd is in het voetbal (Kunnen, 2006)

Professionalisering

Onder het proces van professionalisering worden alle ontwikkelingen verstaan waarop gestreefd wordt naar verbetering van sportprestaties. Kunnen (2006) geeft daar bij aan dat dit proces betrekking heeft op het doordringen van rationeel wetenschappelijk denken en de toepassing van theoretisch gefundeerde methoden en technieken in de sport. Sinds de jaren '80 is de professionalisering steeds meer doorgevoerd in de sport om zo bij te blijven bij de concurrentie die zich tevens meer en meer gingen professionaliseren om topprestaties neer te zetten. Ook het op professioneel niveau brengen van de trainingsmethoden, de verzorging en de medische en sociale begeleiding zijn onderdeel van de professionalisering van sporten. (Kunnen, 2006).

Mediatisering

Dit proces houdt de toenemende aandacht van (sport)media in voor de sport. Kunnen omschrijft dit als de transformatie van sport in mediasport. Zowel de sport in zijn geheel als de excessen hebben daardoor in de loop der jaren steeds meer aandacht gekregen in de samenleving (Steenbergen, 1998). Kunnen geeft daar bij wel aan dat mediatisering voornamelijk van toepassing is op de professionele sport. Mediatisering is in feite een bijzondere vorm van commercialisering.

De processen commercialisering, professionalisering en mediatisering zijn onderling met elkaar verbonden en hebben een versterkend effect op elkaar (Crum, 2001). Deze verschillende processen hebben ertoe geleid dat er een sportsysteem is ontstaan waarin de belangen in de loop der jaren is toegenomen. Belangenloze sportbeoefening op topniveau is niet langer denkbaar (Kunnen, 2006). Gezien bovenstaande theorie van Panethlon lijken deze belangen dus niet alleen de professionele sport te raken.

Tot slot geeft Stier (2007) aan dat bovenstaande processen ertoe geleid dat de status van de professionele sporter is veranderd. Hiermee geeft Stier aan dat bijvoorbeeld de professionele voetballers rolmodellen zijn geworden, die met name door de media neergezet worden als helden (Stier, 2007). Dit geeft de belangrijke rol aan volgens Stier die professionele voetballers hebben als het gaat om het tonen van sportief en respectvol gedrag ten opzichte van bijvoorbeeld amateur voetballers of de toeschouwers.

3.3.2 Verruwing en verharding

Zoals eerder aangegeven blijkt uit onderzoek van Tiessen-Raaphorst et al. (2008) dat twee derde van de bevolking van mening is dat de sport verruwd en verhard is in de afgelopen periode. En afgezien van de ontwikkeling in deze, kan er gesproken worden volgens Coakley (2003) over een sociale kwestie als het gaat om onwenselijke gedragingen in de sportsector.

Het blijft echter moeilijk om te bepalen of er een verruwing en/of verharding in de sport heeft plaatsgevonden. Daarbij zijn twee zaken die dit vraagstuk nog extra bemoeilijken.

Ten eerste is er steeds meer publieke aandacht voor sport via de media. Dit is volgens Stokvis (1989) in de jaren '60 en '70 begonnen door het stijgende televisiebezit. Dit met gevolg dat voetbal de grootste televisiesport is geworden en sindsdien iedereen via de televisie kennis kan maken met de sport. Echter, in de jaren '60 en '70 ontstond er daardoor ook een kritisch geluid vanuit met name de leden van de hogere klassen destijds over de ruwheid van het spel.

De filosoof Kunnen (2006) spreekt ook wel van het proces van mediatisering. Mensen krijgen via deze media een bepaald beeld van een sport en de manier waarop sport wordt weergegeven in tv, krant en internet is van invloed op de mening van de bevolking. Daarbij noemt Steenbergen (1998) de toenemende aandacht van (sport)media voor excessen op en rondom de sportvelden. Gezien de gegroeide aandacht voor de sport en de excessen die daarin plaatsvinden, lijkt het daarom alsof er een verruwing en/of verharding is opgetreden.

Ten tweede is het volgens Stokvis (1989) van belang om bij het vaststellen van een eventuele toename van spelverruwing de vraag te stellen: is er een feitelijke toename of zijn de middelen om het te registreren verbeterd of veranderd waardoor de toename van spelverruwing wordt geconstateerd? Volgens Stokvis zijn er duidelijke aanwijzingen waaruit blijkt dat de veranderde registratiemiddelen een belangrijke oorzaak van deze toename zijn. In het licht van deze theorie kunnen ook de (slow motion) herhalingen van overtredingen in het betaalde voetbal worden gezien als een bijdrage aan de mening dat er een spelverruwing heeft plaatsgevonden.

Ondanks de moeilijkheden die bestaan bij het bepalen van een spelverruwing, heeft er in de sport en het voetbal wel degelijk een spelverruwing plaatsgevonden volgens Stokvis. Hij geeft daar bij aan dat door het gegeven voorbeeld van professionele voetballers ook het amateurvoetbal is verruwd. Daarnaast wordt ook zowel de snelle uitbreiding van het aantal voetballers als oorzaak gezien van de verruwing als het grote aantal voetballers. Binnen de vereniging is het daarom steeds lastiger om alle spelers op sportief en respectvol gebied te instrueren en te vormen.

Volgens Stokvis heeft de verruwing daarnaast ook nog te maken met dat er in de jaren zestig en zeventig een algemene afkeer van regels en gezag ontstond. Vaak ging dit ten koste van de scheidsrechter, waardoor deze nog strenger ging optreden. Dit met gevolg een hoger aantal geregistreerde overtredingen (Stokvis, 1989). Het is aan te nemen dat dit ongetwijfeld effect zal hebben gehad op het voetbal van de 21^e eeuw.

3.4 Wenselijk en onwenselijk gedrag in de sport

Paragraaf 2 heeft laten zien dat sportiviteit en respect in verband staat met de normen en waarden in de samenleving. Zoals gezegd worden waarden gezien als sociale wenselijkheden (Steenbergen, 1998). Als het gaat om de betekenis van sportiviteit en respect gaat het dan ook vaak om datgene wat men wel wenselijk vindt en wat men niet wenselijk, dus onwenselijk vindt. Het is daarom ook niet verwonderlijk dat de begrippen wenselijk en onwenselijk gedrag meer dan eens terug komen in theorieën die er bestaan over gedrag in de sportsector. Zo stelt Tiessen-Raaphorst et al. (2008) dat bij het beoordelen van onwenselijk gedrag het van belang is om rekening te houden met het fysieke karakter van sport. Betrokkenen hebben min of meer in eigen kring afspraken gemaakt over wat bij het beoefenen van een sport toelaatbaar is en wat niet. Zo kan bepaald gedrag onwenselijk zijn in een sociale context en in een bepaalde sportcontext zoals een bokswedstrijd niet. Het WRR (2003) geeft als het gaat om onwenselijk gedrag omschrijvingen van zowel onprettig als onwettig gedrag en een aantal gradaties daar tussen in. Onwettig gedrag is helder: gedrag dat is verboden volgens het Nederlandse rechtssysteem (Tiessen-Raaphorst et al., 2008). Dit geldt ook voor de

sportsector. Wat onprettig gedrag is, kan echter voor iedereen anders zijn. Of iemand gedrag als onwenselijk ervaart, hangt mede af van de waarden en normen die hij of zij hanteert.

In het kader van wenselijk en onwenselijk gedrag lijken de spelregels in de sport een grens aan te geven. De theorie van Steenbergen (1998) spreekt dit echter tegen aangezien in deze theorie wordt gesproken over zowel geschreven als ongeschreven regels in de sport. Maar geeft ook aan dat sportiviteit en respect hier niet bij blijft. Steenbergen redeneert dat geschreven regels als het ware een afbakening zijn van grenzen aan toelaatbaar gedrag en van verantwoordelijkheden. Ongeschreven regels hebben veel meer met de houding tijdens het spel te maken.

Sportief en respectvol gedrag houdt daarnaast niet op bij het spel zelf, de geschreven en ongeschreven regels en diegene die dit spel spelen. Het is ook van toepassing op toeschouwers, officials en tijdens trainingen, in de kantine, etc. *"Als de aanwezigen zich op deze momenten niet respectvol gedragen, heeft dit invloed op de mate van sportiviteit en respect binnen de vereniging. En op het plezier dat alle betrokkenen aan sport beleven"* (Steenbergen en Vloet, 2007).

3.4.1 Wenselijk gedrag

Als het gaat om waarden en normen in de sport, wordt het begrip 'fair play' meer dan eens genoemd. Fair Play vormt volgens Steenbergen (1998) het hart van goede sportbeoefening. Wanneer het gaat over fair play van de sport, tracht men iets duidelijk te maken over bepaalde wenselijkheden in de sport. Uit onderzoek blijkt echter dat er niet één gemeenschappelijke opvatting over dit begrip bestaat. Beleidsrapporten en fair play campagnes geven dikwijls een breed spectrum weer over waarden en normen en scharen dit onder de noemer 'fair play'. Er bestaan verschillende fair play concepten. Steenbergen e.a. (1998) beschrijft drie verschillende concepten op het gebied van fair play. Hierbij wordt onderscheid gemaakt naar fair play in engere zin en fair play in brede zin.

Allereerst spreekt Steenbergen over fair play in engere zin. Dit betekent volgens hem: *'een invulling van dit begrip, waarbij 'het spelen volgens en naar de geest van de regels' de centrale notie is'*. Hierbij wordt uitgegaan van de eigenheid van de wedstrijd sport. Fair Play in engere zin is vervolgens in te delen in formele fair play en informele fair play

Formele fair play in enge zin kan volgens Steenbergen gezien worden als regelconform handelen. Het als sporter daadwerkelijk spelen volgens de geldende voorgeschreven regels van de sport. De theorie die aan deze gedachte ten grondslag ligt, is het idee van de logische onvereenigbaarheid van *'winnen en het zich tegelijkertijd niet houden aan de voorgeschreven regels'* (Morgan, 1987). Volgens deze these zijn de regels van de sport inherent aan

het intrinsieke doel van de betreffende sport. Het is dus onmogelijk om zich niet aan de regels te houden en toch een wedstrijd te winnen. Aan deze logische onverenigbaarheid ligt een formalistisch sportconcept ten grondslag. De formalisten gaan uit van de formele eigenheid van sport en deze wordt gedefinieerd door de voorgeschreven regels. Dit houdt dus ook in dat schending van de regels inhoudt dat men niet meer aan de sportpraktijk deelneemt. In deze optiek is het daarom ook belangrijk dat iedere sporter blijf geeft van een spelhouding. Een sporter die deze houding niet aanneemt, is per definitie niet aan het sporten.

Gezien bovenstaande theorie over formele fair play in engere zin, zou dit betekenen dat alleen sporters die zich houden aan de regels van het spel en streven naar het intrinsieke doel aangemerkt kunnen worden als faire sporters. Dit is, zo beredeneert Steenbergen, een te beperkte invulling van het meer genuanceerdere begrip fair play. Daarom bestaat er volgens hem ook een informele fair play in enge zin. Dit concept beschrijft een verdieping, maar geeft tevens een verbreding op formele fair play in enge zin. Fair play moet immers breder worden gezien dan het handelen volgens de voorgeschreven regels en het accepteren hiervan. Er wordt meer van de spelers verwacht. De gedachte die hier aan vooraf gaat is het 'ethos of the game' van Morgan (1994). Hiermee worden bepaalde sociale conventies bedoeld, die een belangrijke plaats innemen in de sociale constitutie van sport. En die nodig zijn om de sociale praktijk 'sport' mogelijk te maken. Het ethos of the game kan men zien als attitudes, waarden en deugden die hiervoor noodzakelijk zijn. Steenbergen (1998) beredeneert vervolgens het informele fair play als 'het spelen naar de geest van de regels'. Het is een bepaalde houding welke niet wordt bepaald door de formele regelgeving van de sport. Hierbij zijn er vier kenmerken te noemen die van belang zijn bij het concept van informele fair play in enge zin (Gabler, 1990):

- De tegenstander respectvol en met achting behandelen
- Het gelijke winst- en startkansen voor de tegenstander te garanderen
- Tegen spelers te spelen 'van gelijke speelsterkte'
- De wedstrijd met volledige inzet spelen

Naast fair play in enge zin, wordt er door Steenbergen (1998) gesproken over fair play in brede zin. In dit concept wordt fair play gezien als gedrag dat zowel betrekking heeft op het hiervoor gebruikte ethos of the game, als op de meest uiteenlopende extrinsieke doeleinden en waarden van de sport. Doeleinden die tot stand komen door externe waardeoriëntaties en bereikt kunnen worden door het aanwenden van sport als instrument, zoals ontplooiing, gezondheid etc. Echter kunnen ook waarden worden nagestreefd die voortkomen uit een sportextern perspectief, zoals rechtvaardigheid, zingeving etc. Steenbergen (1998) omschrijft het begrip fair play in brede zin als een zogenaamd paraplubegrip, waaronder een breed spectrum van waarden en normen een plaats krijgen. En deze waarden kunnen zowel een

sportintrinsiek (sportspecifiek) als een sportextrinsiek (sportoverstijgend) karakter hebben.

Naast deze concepten over fair play in enge zin en brede zin, beredeneert Butcher (2003) dat fair play een verzameling vormt van algemene morele of sociale waarden. Deze worden gebruikt en aangeleerd door sport. Butcher benadrukt in zijn concept dat sport een spel is. Daarbij dient fair play te zien worden gezien als "respect voor het spel". Dit respect kan geuit worden op twee verschillende manieren. De ene manier is door te observeren en te volgen. Dit kan zijn door bijvoorbeeld te stoppen voor een rood licht of in het voetbal te luisteren naar de scheidsrechter en deze te accepteren.

De andere manier van respect heeft een sterkere betekenis en gaat richting waarderen, eren, achten, etc. Iemand zou, vanuit een moreel oogpunt, rekening moeten houden en waarderen van iemands interesses, rechten, voorkeuren. Oftewel, het rekening houden met iemands waarden op dezelfde manier als iemand dat bij zijn eigen waarden zou doen. In de sportcontext begint volgens Butcher (2003) respect voor het spel bij het respect dat er moet zijn voor de regels.

3.4.2 Onwenselijk gedrag

In het perspectief van sportiviteit en respect als het bestaan van wenselijk en onwenselijk gedrag, is het van belang om vervolgens in te zoomen op het onwenselijke gedrag in de sport.

Het onwenselijke gedrag verdeelt Coakley (2003) in vier categorieën van geweld die geassocieerd kunnen worden met sport:

Wreed lichaamscontact (brutal body contact)

Dit zijn fysieke acties die normaal zijn in bepaalde sporten en zo ook worden geaccepteerd door de atleten aangezien ze dit zien als onderdeel van de actie en het risico van hun sport. Hoewel deze acties blessures kunnen veroorzaken en door de meeste mensen worden gezien als extreem, zijn deze niet illegaal en worden ze niet bestraft. Voorbeelden hiervan zijn: tackles, botsingen en bodychecks.

Geweld grenzend aan het ontoelaatbare (borderline violence)

Acties die ingaan tegen de regels van het spel, maar desondanks in de meeste gevallen worden geaccepteerd door de spelers en coaches. Dit omdat ze vaak onderdeel uitmaken van de normen van de sportethiek en veelvuldig gebruikte strategieën. Voorbeelden zijn: de elleboog bij voetbal of basketbal en het vuistgevecht bij ijshockey. Hoewel deze acties nog vaak niet worden bestraft, is dit in de loop der tijd door de publieke druk veranderd en wordt het harder aangepakt.

Quasi crimineel geweld (quasi-criminal violence)

Dit zijn overtredingen die zowel de regels van het spel overtreden als de wet en zelfs de informele normen onder de spelers. Voorbeelden hiervan zijn: natrappen en schandalige overtredingen die het lichaam van de tegenstander 'in gevaar brengen'. Boetes en schorsingen worden vaak als straf gebruikt. In de meeste gevallen veroordelen spelers dergelijk geweld en wordt het als een afwijzing van de informele normen van de sport en de betekenis van het atleet-zijn gezien

Crimineel geweld (criminal violence)

Overtredingen die duidelijk buiten de wet zijn omdat alle atleten deze zonder aarzeling veroordelen. Ze mogen zelfs vervolgd worden. Voorbeelden: aanslagen die gebeuren na of tijdens een wedstrijd gebeuren en die gevaarlijk genoeg zijn om iemand te doden of invalide te maken. Ook de eerder beschreven overtreding van Bouaouzan op Kokmeijer (Wikipedia, 2010) valt onder dit soort geweld. Dergelijke acties zijn relatief zeldzaam. Tevens is er een groeiend draagvlak om in deze situaties iemand als crimineel te vervolgen.

Als er wordt gekeken naar welke oorzaken dit onwenselijke gedrag heeft, zijn er volgens de literatuur verschillende oorzaken. Volgens Coakley (2003) en Stokvis (1989) heeft het proces van commercialisering grote invloed gehad op het ontstaan van ruwheid, regelovertradingen en vals spel.

Stokvis bespreekt hierbij de verhoudingen tussen de amateur (betiteld als liefhebber) en de professional in de sport. De amateur werd vroeger gezien als iemand die puur van de beoefening van het spel genoot zonder enige bijbedoelingen. Gelijkheid van kansen en sportief gedrag stonden hoog in het vaandel bij deze amateur. Ruw spel, het overtreden van regels of stimulerende middelen werden niet gebruikt voor het behalen van overwinningen.

De professional zou echter volgens Stokvis wel geneigd zijn deze zaken te gebruiken voor het behalen van overwinningen. Sport was immers een vorm van werk en een manier om in levensonderhoud te voorzien. Dit met gevolg dat het plezier van het sport bedrijven en sportief gedrag minder belangrijk werd geacht voor de professionals.

Stokvis geeft aan dat door de professionalisering en commercialisering deze verhoudingen zijn veranderd. De ideologische grondslag zoals deze bestond onder amateurs is meer en meer aan het verdwijnen. De 'teamgeest' en het sportieve gedrag van het amateurisme wordt niet meer als vanzelfsprekend beschouwd. Dit met gevolg dat ook de pedagogische waarde van sport minder is geworden. Amateurisme zou volgens Stokvis nu alleen nog voortleven in de sporttakken zonder voldoende financiële middelen om over te kunnen gaan tot professionalisme.

Dit met gevolg dat leidende instanties op het gebied van sport zoals de KNVB, een steeds groter gebrek hebben aan een beginsel zoals het amateurisme als grondslag voor hun beleid (Stokvis, 1989).

Het proces van commercialisering, de ontstane geldstromen en de professionalisering in de sport is echter niet de enige oorzaak van geweld in sport, zo beschrijft Coakley (2003). Hij noemt nog een andere belangrijke oorzaak voor onwenselijk gedrag in het sportveld.

Deze oorzaak is volgens Coakley het teveel vasthouden en volgen van de sportethiek. Ontwikkelingen als commercialisering en professionalisering kunnen een aanleiding hebben gevormd voor het geweld in de sport, maar dit gaat voorbij aan de onderliggende culturele en ideologische herkomst van geweld in sport en in de maatschappij als geheel. Om echt het geweld in de sport te begrijpen, moet er volgens Coakley kritisch worden gekeken naar de sportcultuur en -ethiek. In deze cultuur krijgen atleten geleerd om geweld te waarderen en te gebruiken. Vormen van geweld worden gebruikt om overwinningen te behalen en wanneer de winst ook daadwerkelijk wordt behaald vormt dit een beloning voor het geweld. Ook spreekt Coakley in de sportcultuur – en ethiek over mannelijkheid. Men dient kritischer te zijn richting de geslachtsideologieën en vraagstukken omtrent mannelijkheid in de cultuur. Zo krijgen mannelijke sporters geleerd dat geweld, zolang binnen de informele normen van de spelers, een noodzakelijk deel is van de sport. In vele westerse culturen is sport ook een manier geworden om mannelijkheid te tonen. Dit wordt versterkt door het feit dat jonge mannen in de sport leren dat hun status vaak afhankelijk wordt van hun 'gewelddadige' capaciteiten op het veld. Zeker als prestatie en kracht centraal staan in de sport wordt gewelddadige lichamelijke en onsportief en respectloos gedrag als een belangrijke eigenschap gezien van mannelijkheid. Daarnaast wordt ook het gebruik van verbaal geweld gelinkt aan mannelijkheid. Ze vinden dat het hanteren van geweld onderdeel is van hun identiteit als atleet en dat succes en beloningen daarvan afhankelijk zijn. Daarom weigeren veel mannen in de sport zich in te spannen om het geweld terug te dringen of te controleren. Ook wordt beschreven door Coakley dat bepaald onwenselijk gedrag geaccepteerd wordt in de sportcultuur en -ethiek. Als er wordt gekeken naar de vier verschillende categorieën van geweld in de sport, wordt quasi crimineel en crimineel geweld niet goedgekeurd, maar wordt wreed lichaamscontact en geweld grenzend aan het ontoelaatbare geaccepteerd binnen de regels van het spel. Dit betekent niet dat de intentie is om iemand te blesseren, maar dit kan wel het gevolg ervan zijn. Als vervolgens wordt gekeken naar de blessures in de sport, gebeurt ongeveer negentig procent van deze gevallen binnen de regels van deze sporten. Dit komt met name door de bestaande sportcultuur en -ethiek en de mannelijkheid hierin, waardoor er bepaalde vormen van geweld (wreed lichaamscontact en geweld grenzend aan het ontoelaatbare) worden toegelaten binnen het spel en waardoor de kans op blessures groter wordt.

Deze mannelijkheid in de sportcultuur en -ethiek betekent overigens niet volgens Coakley dat vrouwen nooit geweld gebruiken in de sport, maar het komt wel veel minder voor dan bij mannen (Coakley, 2003).

Tot speelt naast de mannelijkheid ook de sociale klasse en ras in de sportcultuur en -ethiek een rol in het onwenselijke gedrag in de sport. Uit onderzoek blijkt namelijk dat atleten afkomstig van families met lagere inkomens en minderheidsgroeperingen meer belang hechten aan het respect dat ze krijgen tijdens het sporten en dit trachten te krijgen door anderen fysiek te domineren. Tevens zijn ze meer gewend aan geweld als onderdeel van het spel en dus zijn ze gewend aan onsportief en respectloos gedrag in het voetbal (Coakley, 2003)

3.5 Conclusie

Er zijn in het theoretisch kader meerdere aspecten aan bod gekomen die voor dit onderzoek van belang zijn. Het heeft laten zien in welk perspectief er gekeken dient te worden naar de begrippen sportiviteit en respect.

Allereerst heeft het theoretisch kader laten zien dat de sportsector een belangrijke plaats in de huidige samenleving inneemt. Er kan zelfs over een 'versporting' van de samenleving worden gesproken. Dit houdt in dat de waarde die aan sport wordt gegeven steeds groter wordt.

Gezien de belangrijke rol van sport in de samenleving kan men het gedrag van mensen in de sportsector niet los zien van de normen en waarden van mensen in de maatschappij. Deze concrete richtlijnen voor het gedrag (normen) en sociale wenselijkheden voor een individu, groep of samenleving (waarden) zijn daarom van invloed op hoe men binnen de KNVB denkt over sportiviteit en respect. Daarbij is het van belang om te zien dat deze normen en waarden onder invloed van processen als individualisering, informalisering en intensivering een pluriform karakter gekregen hebben en dat dit heeft geleid tot een verlaging van de frustratietolerantie. Dit kan van invloed zijn op de betekenissen die KNVB- medewerkers geven aan sportiviteit en respect.

Naast de normen en waarden is ook de sportsector verandert. Onder invloed van pluriforme normen en waarden in de samenleving zijn ook de begrippen sportiviteit en respect in deze sportsector pluriform geworden. Dit kan leiden tot verschillen in de betekenissen van de KNVB- medewerkers. Als gevolg van processen als commercialisering, professionalisering en mediatisering is druk om te presteren in de sport toegenomen. Dit wordt ook wel de 'versporting' van de sport genoemd. Dit geeft weer dat voetbal als veel meer moet worden gezien dan alleen 'een spelletje'. Het veranderde karakter van voetbal kan daarmee van grote invloed zijn op met name het belang van sportiviteit en respect en op de vraag waar het voetbal eigenlijk om draait.

Vervolgens heeft het theoretisch kader inzicht gegeven in de verruwing en verharding. Ondanks dat deze moeilijk is te constateren, blijkt deze wel degelijk te hebben plaatsgevonden en kan er worden gesproken over een sociale kwestie.

Gezien de belangrijke rol van waarden (sociale wenselijkheden) in sportiviteit en respect, is er gekeken naar zowel wenselijk als onwenselijk gedrag. Als het gaat om wenselijk gedrag spreekt Steenbergen (1998) over drie concepten van fair play, namelijk formele fair play in engere zin, formele fair play in bredere zin en informele fair play. Deze concepten kunnen gebruikt worden om onderscheid te maken in de betekenissen van de KNVB- medewerkers aan sportiviteit en respect. Zo kunnen deze betekenissen in het licht van deze drie soorten fair play worden gezien. Als het gaat om onwenselijk gedrag zijn de vier categorieën van geweld van Coakley van belang: wreed lichaamscontact, geweld grenzend aan het ontoelaatbare, quasi crimineel geweld en crimineel geweld. Ook deze categorieën kunnen gebruikt worden inzicht te geven om de betekenissen van de KNVB- medewerkers.

Tot slot is het belangrijk om de theorieën van Coakley (2003) over de sportcultuur en -ethiek en de mannelijkheid daarin mee te nemen. Hierin wordt namelijk beschreven dat geweld inherent is aan de sport en dat cultuur en ethiek er voor zorgt dat geweld wordt gewaardeerd en wordt gebruikt. Winst vormt in dat opzicht een beloning voor dit geweld. Prestatie, kracht en het gebruiken van geweld wordt daarnaast als de mannelijkheid van de sport gezien. Deze theorie kan er voor zorgen dat er binnen de KNVB minder kritisch naar onsportief en respectloos gedrag wordt gekeken en kan van invloed zijn van het belang van sportiviteit en respect.

4 Resultaten en analyse

In dit hoofdstuk worden per thema de resultaten van de interviews besproken. Iedere paragraaf zal één thema bevatten. De thema's zijn achtereenvolgens: de huidige situatie omtrent sportiviteit en respect (4.2); de begripsbetekenis van sportief en respectvol gedrag in het voetbal (4.3); het belang van sportiviteit en respect in het teken van winst en verlies (4.4); de oorzaken en gevolgen van onsportief en respectloos gedrag (4.5); de stimulering van sportiviteit en respect (4.6); de voorbeeldfuncties (4.7). Aan het eind van ieder thema zal een analyse plaatsvinden waarin een reflectie plaatsvindt op de resultaten. Daar bij zal gebruik gemaakt worden van de beschreven theorieën in hoofdstuk drie. Allereerst worden kort de resultaten met betrekking tot de onderzoeksgroep weergegeven (4.1).

4.1 Onderzoeksgroep

De geïnterviewden voor dit onderzoek bestaan uit 16 medewerkers die werkzaam zijn bij de KNVB. Van deze 16 medewerkers zijn er 13 (één vrouw) die onderdeel uitmaken van de arbeidsorganisatie amateur voetbal, 1 iemand (man) van betaald voetbal en 2 (één vrouw, één man) die met name actief zijn in de districten. Deze 13 bestaan uit beleidsmedewerkers, leden van de directie AV, medewerkers van Tijd voor Sport, Meer dan Voetbal, Opleidingen en Marketing. De overige 3 medewerkers (allen man) zijn leden van de verenigingsorganisatie van de KNVB. 2 Medewerkers daarvan representeren het amateur voetbal en 1 representeert beide. De redenen waarom voor deze geïnterviewden gekozen is staat beschreven in paragraaf 2.4.

De leeftijden binnen de gehele onderzoeksgroep lopen uiteen van 24 tot 62 jaar. De gemiddelde leeftijd is 47 jaar. Al deze medewerkers hebben naast hun functie bij de KNVB ook een andere functie in het voetbal (gehad): voetballer, trainer/coach, scheidsrechter, bestuurslid of voetbalouder. Hierdoor hebben alle medewerkers praktijkervaring. Tot slot zijn de meeste medewerkers getrouwd (twaalf) en hebben 11 medewerkers 1 of 2 kinderen.

Het is mogelijk dat de samenstelling van deze onderzoeksgroep de validiteit van het onderzoek beïnvloedt. De discussie die dit mogelijk met zich meebrengt staat beschreven in paragraaf 5.2.3.

4.2 Huidige situatie S&R

4.2.1 Sportiviteit en respect in het voetbal vergeleken met andere sporten en andere landen

Als er wordt gevraagd naar de huidige situatie op het gebied van sportiviteit en respect dan trekt het overgrote deel van de medewerkers een vergelijking met andere sporten. Daarbij vallen twee zaken op. Ten eerste blijkt dat vrijwel alle geïnterviewden het er over eens zijn dat in elke sport wel onsportief en respectloos gedrag voorkomt.

“Ik neig om te zeggen dat in elke sport een aantal mensen er omheen of die zelf sporten die er ook alles aan doen om te winnen en dan ook ten koste van de tegenstander en allerlei dingen bedenken om mensen uit de concentratie te halen of wat dan ook. Dus vaak op een geniepige manier toch hetzelfde bereiken.” (medewerker AO, 47 jr)

Ten tweede valt op dat wanneer de geïnterviewden voetbal vergelijken met een andere sport, dat zij dat steeds doen met de sporten hockey en rugby. Met name rugby wordt gezien als een sport waar zeer sportief en respectvol met elkaar wordt omgegaan. Volgens deze medewerkers kan het voetbal nog veel leren van deze sport:

“In het afgelopen weekend, ik doe af en toe ook een aantal dingen bij de rugby bond, maar die hadden een interland zaterdag en ik ben wezen kijken. En je weet niet wat je ziet. Daar is nog niet ‘dit’ tegen de scheidsrechter gezegd. En daar lopen me een partij mannen op het veld die een machogedrag uitstralen (...) Het lijkt wel alsof het gespeeld is als je er naar zit te kijken. Sportief gedrag kan dus wel.” (medewerker AO, 56 jr)

Vergeleken met voetbal is in het rugby vooral de houding van spelers ten opzichte van de scheidsrechter volgens geïnterviewden voorbeeldig.

Wat betreft goede voorbeelden halen de medewerkers niet alleen andere sporten aan, maar zien sommigen ook het voetbal in andere landen als voorbeeld:

“Ik vind het in Engeland altijd een mooi voorbeeld: Grosso modo is dat daar supporters gewoon 90 minuten lang zingen om de eigen ploeg aan een overwinning te helpen. In Nederland zie je dat supporters 90 minuten lang bezig zijn om de tegenstander uit te schelden, of het publiek of de spelers of op die manier de overwinning binnen te halen.” (medewerker AO, 24 jr)

Met name Engeland wordt een aantal keren genoemd. Zoals ook deze medewerker aangeeft wordt er daar veel sportiever verloren en stellen de supporters zich anders op.

4.2.2 Klimaat S&R

De meningen van de KNVB-medewerkers over het huidige klimaat op het gebied van sportiviteit en respect laten twee kanten zien. Enerzijds wordt aangegeven dat het voetbal duidelijk verhard en verruwd is en dat het voetbal vroeger sportiever en respectvoller was. Met name het gedrag buiten het veld, zoals dat van ouders en toeschouwers, is grimmiger geworden.

“Maar ik vind dat we met het voetbal echt een probleem hebben. Ik vind wat sportiviteit en respect betreft het voetbal geen beste uitstraling heeft.” (medewerker AO, 37 jr)

Een aantal medewerkers noemen het huidige, volgens hen onsportieve en respectloze klimaat zelfs één van de grootste bedreigingen voor het voetbal en is er sprake van een probleem binnen het voetbal.

“Ik bedoel, het gedrag binnen het veld, buiten de lijnen en op de tribunes, dat is gewoon de enige echte bedreiging die er voor het voetbal is.” (medewerker AO, 56 jr)

Naast de mening van medewerkers dat het onsportieve en respectloze gedrag een bedreiging is voor het voetbal, wordt hiermee duidelijk dat medewerkers niet alleen het gedrag op het veld bedoelen.

Anderzijds wordt aangegeven dat de mate van sportiviteit en respectvol gedrag in het voetbal niet is verslechterd en dat het allemaal wel meevalt. Een belangrijk gegeven wat hier in meespeelt is volgens meerdere geïnterviewden dat het overgrote deel van de wedstrijden goed verloopt en dat daarin geen problemen voorkomen. Sommigen spreken ook over een vergrootglas dat tegenwoordig op negatief gedrag ligt waardoor er zoveel aandacht voor is, in plaats van dat het huidige klimaat hen echt zoveel zorgen baart:

“Iedereen heeft het over spreekkoren, maar in de jaren 80 had je nog gewoon supporters die stenen gooiden in het Olympische Stadion.” (Medewerker AO, 38 jr)

Ook volgens deze medewerkers is onsportief en respectloos gedrag, in welke vorm dan ook, iets van alle tijden.

Terwijl de meningen over het huidige klimaat op het gebied van sportiviteit en respect verschillen, geven de meeste mensen aan dat er steeds meer excessen plaatsvinden binnen het voetbal. De incidenten die zich voordoen zijn veel heftiger en harder van aard en horen ook absoluut niet thuis op of

naast het voetbalveld. Sommige medewerkers geven ook aan dat deze excessen ervoor zorgen dat voetbal vaker negatief in de media komt en niet zozeer door het aantal incidenten.

“wat je ook ziet is dat het sneller in een soort heftigheid escaleert. Dus zeg maar de korte lontjes. Ik denk verder dat, ik bedoel emoties horen natuurlijk bij het spel, maar je hebt nu dat het sneller echt tot een soort explosie komt met massale vechtpartijen of dat soort dingen. En dat is denk ik wel een verschuiving. Ik denk dat dat er vroeger wat minder was.” (medewerker AO, 48 jr)

Als het om de essentie van het voetbal gaat benadrukken de meeste medewerkers dat het voetbal draait om het plezier hebben. Vooral bij de jeugd staat dit voorop. Daar zou de prestatie volgens de respondenten niet moeten uitmaken. Ze realiseren zich echter wel dat dit in de praktijk vaak anders is:

“want ik weet zelf ook wel dat een trainer denkt van: het zal wel, als we maar winnen.” (medewerker AO, 24 jr)

Deze uitspraak laat zien dat ze zich bewust zijn dat in de praktijk vaak genoeg de prestatie wel degelijk een belangrijke rol speelt in het voetbal.

4.2.3 Analyse huidige situatie S&R

Door de verschillende betekenissen die de medewerkers geven aan de huidige situatie met betrekking tot sportiviteit en respect, wordt deze situatie niet meteen als problematisch beschouwd. Er wordt wel gesproken over een bedreiging van onsportief en respectloos gedrag voor het voetbal, maar een even grote groep geeft aan dat dit van alle tijden is en dat dit in andere sporten ook voorkomt. Dit lijkt niet over een te komen met de spelverruwing en verharding die het SCP (2008) en Stokvis (1989) beschrijven. Hoewel het niet meteen als problematisch wordt beschouwd, zijn de medewerkers het er wel over eens dat de incidenten die gebeuren steeds harder worden. Dus de verruwing en verharding die de theorie aangeeft, is naar het idee van de medewerkers terug te zien in het karakter van de incidenten en niet zozeer in het aantal. Het feit dat de theorie aangeeft dat in het voetbal aanzienlijk meer onwenselijke gedragingen plaatsvinden dan in andere sporten, wordt ook niet gedragen door de KNVB- medewerkers. Het enige waaruit zou kunnen blijken dat er een verschil zit tussen voetbal en andere sporten qua sportief en respectvol gedrag in de betekenis van KNVB- medewerkers, is dat rugby wordt genoemd als een sport waar voetbal nog veel van kan leren. Door de bewondering waarmee wordt gesproken over het gedrag in de rugbysport, is te merken dat de medewerkers die mate van sportiviteit en respect in het rugby ook graag in het voetbal terug willen zien. Deze bewondering en zelfs verbazing bij sommigen lijkt daarnaast ook aan te geven dat ze zowel vinden

dat er een groot verschil is in de mate van sportief en respectvol gedrag tussen voetbal en rugby, maar deze bewondering en verbazing lijkt ook aan te geven dat ze het sportieve en respectvolle gedrag in het rugby niet zo snel verwachten in het voetbal.

Wanneer er wordt gekeken naar de essentie van het voetbal lijkt zich een paradox voor te doen. Enerzijds benadrukken de geïnterviewden het hebben van plezier in voetbal. Dit wordt ook beschreven in het beleidsplan Voetbal 2009-2014 van de KNVB: het draait om het plezier in de voetbalsport.

Anderzijds geven de medewerkers toe dat ze zich realiseren dat de praktijk vaak anders is en dat daar de prestatie als belangrijkste wordt gezien.

Daarmee legitimeren ze minder sportief en respectvolgedrag. Dit komt ook overeen met de literatuur van hoofdstuk drie. Hierin wordt geschetst dat niet alleen de sportsector is opgeschoven naar het centrum van de samenleving, maar ook dat deze sportsector is 'versport' (Crum, 2001). Prestatie in de sport is door met name de processen professionalisering, commercialisering, globalisering en politisering veel belangrijker geworden. Deze theorie lijkt in eerste instantie voornamelijk gericht op de topsport, maar met name Stokvis gaat in op het vervagen van de grenzen tussen amateur- en topsport, waardoor deze niet los van elkaar gezien kunnen worden. In deze analyse van de essentie van het voetbal komt naar voren dat er een groot verschil zit in hoe men het voetbal graag ziet (plezier hebben in het spel) en hoe het in werkelijkheid wordt beleefd (prestatie staat voorop). En dat de sterke focus op winnen lijkt te leiden tot onsportief en respectloos gedrag.

4.3 Begripsbetekenis sportief en respect gedrag in het voetbal

Het eerste dat opvalt wanneer medewerkers wordt gevraagd naar hun betekenis van sportief en respectvol gedrag, is dat ze er moeite mee hebben dit onder woorden te brengen. Bij velen lijkt het alsof ze er nog niet eerder over nagedacht hebben. Daarnaast heeft een groot gedeelte van de medewerkers de neiging om te beschrijven wat ze onsportief en respectloos gedrag in het voetbal vinden in plaats van sportief en respectvol gedrag. Het lijkt daarom voor de medewerkers makkelijker om aan te geven wat ze niet willen zien dan wat ze wel willen zien.

4.3.1 Betekenis sportief gedrag in het voetbal

Alle ondervraagden geven aan dat sportief gedrag voor het voetbal betekent spelen volgens de regels van het spel. De spelregels die zijn opgesteld en opgenomen in de statuten van de KNVB. Daar hoort ook bij de kennis van deze regels. Ook zijn ze van mening dat sportief gedrag een voorwaarde voor het voetbal is. Er is echter een verschil in de opvatting over of sportief gedrag in het voetbal verder gaat dan het volgen en kennis van deze spelregels.

“Dus het gaat er gewoon om: je houden aan de regels van het spel en als je dat doet dan speel je dus sportief en heb je respect voor je tegenstander en dan is er eigenlijk helemaal niks aan de hand.” (medewerker AO, 44 jr)

“Sportiviteit, gewoon spelen volgens de regels.” (medewerker AO, 48 jr)

Volgens een aantal medewerkers blijft het bij het volgen van deze spelregels.

De meerderheid is echter van mening dat sportief gedrag meer inhoudt. Ze geven aan dat sportief gedrag volgens hen niet alleen het volgen van de officiële spelregels is, maar ook het volgen van zogenaamde ongeschreven regels, ook wel ‘grijs gebied’ genoemd door een medewerker. Deze ongeschreven regels houden volgens hen ten eerste acceptatie in. Acceptatie van zaken zoals verlies, beslissingen van de scheidsrechter, het maken van fouten van medespelers en tegenstanders. Daarnaast ook het af en toe helpen van de tegenstander, het toegeven van fouten, maar ook het willen winnen en het tonen van inzet. Ook de woorden ‘normaal doen’ worden gebruikt. Dit geeft aan dat er paradox bestaat over dat het enerzijds ‘normaal’ is volgens een aantal medewerkers dat men sportief met elkaar omgaat, terwijl uit alle voorbeelden blijkt dat het helemaal niet zo normaal is om sportief met elkaar om gegaan. Sterker nog, het lijkt volgens sommigen wel normaal om niet altijd sportief met elkaar om te gaan.

Sportief gedrag wordt daarnaast ook getypeerd als een bepaalde klasse:

“Ja, wel wat verder. Anders had het wel volgens de regels geheten in plaats van sportief. Sportief... ja je zegt ook: dat is sportief van je. Het is net even wat meer doen. Het is ook af en toe tegen iemand zeggen van: sorry. Je hebt elkaar nodig en ik vind dat klasse. Het is gewoon een bepaalde klasse. Dat vind ik ook bij sportiviteit horen.” (medewerker AO, 37 jr)

Er is echter nog een verschil waar te nemen in de betekenis van sportief gedrag in het voetbal volgens KNVB-medewerkers. Er zijn een aantal medewerkers waarbij hun beschrijving van sportief gedrag voornamelijk gericht is op datgene wat ze binnen het veld zien. Bij sportief gedrag denken deze mensen aan het gedrag van met name de voetballers in het veld. Het merendeel van de medewerkers is echter van mening dat niet alleen de mensen binnen het veld daarbij een rol innemen:

“Maar het is niet iets van alleen de speler, of alleen de scheidsrechter, of alleen de trainer, of alleen een ouder, of alleen een bestuur. Iedereen moet daar zijn steentje aan bijdragen. De trainer moet zijn werk goed doen op een positieve manier; een scheidsrechter moet goed fluiten; een speler moet niet te ver gaan; de ouder moet zich binnen bepaalde grenzen bewegen; het bestuur moet dat in goede banen leiden. Het is een combinatie.” (medewerker AO, 45 jr)

Deze medewerkers geven aan dat sportief gedrag te maken heeft met

iedereen binnen een voetbalvereniging. Er vindt voor-, na en gedurende de wedstrijd als het ware een continue interactie plaats tussen betrokkenen die elkaar beïnvloeden. Deze wederzijdse beïnvloeding resulteert uiteindelijk in een (on)sportieve wedstrijd. Het heeft te maken met het totaalgedrag van al deze betrokkenen:

“Kijk, het is heel duidelijk dat een onderdeel van sportiviteit en respect het kennen van de spelregels is, maar wat mij betreft is sportiviteit en respect zoveel meer dan dat... zoveel groter. Welbeschouwd heeft het eigenlijk overal mee te maken. Met alle handelingen op de club. Met de manier waarop je achter de bar staat en met de mensen omgaat, of je je complex schoonhoudt of niet, de manier als je een bestuursvergadering hebt of je iemand laat uitpraten of niet. Allemaal dat soort zaken. Of je mensen laat voordringen als je een patatje met aan het bestellen bent.”
(medewerker AO, 24 jr)

De geïnterviewde benoemt de hele sfeer op een club en de manier waarop men met elkaar omgaat als essentieel voor het creëren van een sportief klimaat, dat volgens hen uiteindelijk leidt tot een sportief verloop van wedstrijden.

4.3.2 Betekenis respectvol gedrag in het voetbal

Hoewel de medewerkers sportief en respectvol gedrag dikwijls samen noemen en deze door elkaar gebruiken, zien vrijwel alle medewerkers een verschil tussen sportief en respectvol gedrag.

Allereerst zien meerdere medewerkers respect als een voorwaarde voor sportiviteit. Respectvol gedrag, daar begint het bij volgens hen:

“Nee, respect vind ik wel wat verder gaan. Het is lastig om daar een goede invulling aan te geven. Het is meer hoe je met elkaar omgaat.” (medewerker AO, 56 jr)

Respect heeft daarnaast volgens de meerderheid van de medewerkers te maken met hoe je je opstelt tegenover andere mensen en hoe je met elkaar omgaat. Een vaker gehoorde opmerking is dat men iemand moet behandelen zoals men zelf ook behandeld wil worden. Daarnaast wordt onder respectvol gedrag verstaan het rekening houden met verschillen en het herkennen ervan. Ook worden nog een aantal concrete voorbeelden van respectvol gedrag aangegeven: luisteren naar elkaar en de goede dingen eruit halen, waardering voor de tegenstander uiten middels woord of gebaar en het zonder vooroordelen het veld ingaan:

“Respectvol gedrag is wat ze bij Fiorentina doen. Ongeacht de uitslag, staat na afloop van de wedstrijd de thuisploeg opgesteld bij de poort en applaudisseert voor de tegenstander en de scheidsrechter. Dan heb je respect, of je wint of verliest. Want als je wint, kun je daarmee ook respect tonen voor de scheidsrechter. Dat je respect hebt voor het feit dat ze toch zo goed gespeeld hebben.” (medewerker VO, 62 jr)

In tegenstelling tot sportief gedrag geven de medewerkers als het gaat om respectvol aan dat dit meer iets is van alle betrokkenen in een vereniging. Wat ze precies verwachten van betrokkenen op het gebied van respectvol gedrag, is te lezen in de volgende paragrafen.

4.3.3 Verwachting sportieve en respectvolle voetballer

Net als in de betekenis van sportief gedrag wordt er verwacht van een sportieve en respectvolle voetballer dat deze zich aan de spelregels moet houden en deze dus ook moet kennen. Wat betreft deze verwachtingen houdt het echter niet op bij het kennen en naleven van de regels.

Naast het volgen van de spelregels geven de medewerkers verschillende omschrijvingen van 'morele' eigenschappen die in hun ogen een voetballer moet hebben. Daarbij komen drie eigenschappen het meest naar voren. Allereerst is dit de voorbeeldfunctie die voetballers hebben volgens meerdere medewerkers. Een voorbeeldrol die met name de voetballers in het betaalde voetbal hebben. In paragraaf 7 van de resultaten zal verder bij deze betekenissen rondom de voorbeeldfunctie stil worden gestaan.

Een tweede belangrijke 'morele' eigenschap vinden medewerkers dat een voetballer geen opmerkingen mag maken tegen de tegenstander en ook niet tegen de scheidsrechter. In het geval van de scheidsrechter maakt het ook geen verschil of deze een juiste of verkeerde beslissing maakt:

"Ik vind dat een voetballer de spelregels moet kennen om met een makkelijke te beginnen. Ik vind dat een voetballer niets mag zeggen tegen de scheidsrechter, ongeacht welke beslissing die ook neemt. Ik vind dat een voetballer ook altijd zijn best moet doen en altijd het beste uit zichzelf moet halen in een wedstrijd op een positieve wijze. Ik vind dat een voetballer zich moet onthouden van commentaar op de tegenpartij en op zijn medespeler." (medewerker AO, 24 jr)

Ten derde is een sportieve en respectvolle voetballer iemand die zaken kan accepteren of er mee kan omgaan. Dit bijvoorbeeld in het geval van verlies of fouten van de scheidsrechter of tegenstander.

Overige zaken die worden genoemd zijn: het toegeven en leren van fouten, het helpen en positief coachen van teamgenoten, spelen in het belang van het team, het fatsoenlijk opstellen tegenover de tegenstander. Dit kan volgens twee medewerkers middels een vast ritueel van handen schudden en bedanken van de tegenstander of zelfs een erehaag vormen voor de tegenstander en de scheidsrechter. Twee medewerkers van de amateur-afdeling geven tot slot nog aan: beseffen dat het maar een spel is:

“En ervoor zorgen dat het plezier beleven aan de sport, dat dat op een hoger plan staat dan het winnen van een wedstrijd.” (medewerker AO, 47 jr)
Plezier moet belangrijker zijn dan de prestatie, zo geven zij aan.

4.3.4 Verwachting sportieve en respectvolle trainer/ coach

Bij de verwachtingen van een sportieve en respectvolle trainer/ coach bespreekt vrijwel iedere medewerker het sanctioneren. Een trainer/ coach moet optreden wanneer iemand binnen het team over de schreef gaat. Volgens de medewerkers kan dit door iemand toe te spreken tijdens trainingen en/of wedstrijden of zelfs iemand te wisselen:

“Maar in de tijd dat ik coach ben geweest bij een selectieteam toen ik nog in de afdeling werkte. Ik heb wel eens een speler gewisseld en met 10 man ben gaan spelen terwijl we 2-0 achter stonden vlak voor tijd. Maar die speler maakte een bepaald misbaar naar mij toe. Ik kon ook zeggen: ah, laat maar gaan want misschien dat ie er nog eentje inprikt zo meteen. Maar goed dan wordt het van kwaad tot erger en dan weten mensen de grens niet meer en dan ga je de verkeerde kant op. Dus je moet daar als coach heel erg corrigerend in optreden. Als jij constateert dat jouw spelers over de schreef gaan en zich gewoon niet houden aan de regels, dan moet je ingrijpen.” (medewerker AO, 44 jr)

Wat betreft toespreken op verkeerd gedrag, moeten trainers/coaches dit ook bij ouders doen in het jeugdvoetbal volgens een aantal medewerkers.

Verder geven meerdere medewerkers aan dat ze verwachten dat een sportieve en respectvolle trainer afspraken maakt binnen het team om zo duidelijkheid te krijgen wat ieders verwachtingen zijn. Net zoals bij de voetballer vinden ze daarnaast dat de trainer/ coach een duidelijke voorbeeldrol heeft ten opzichte van zijn spelers, maar ook ten opzichte van het publiek en ouders langs de kant:

“Dat zie je ook bij trainer, in hun aanwijzingen... als je sommigen zich ziet gedragen, wat verwacht je nou nog van de spelers in het veld. De trainer zou juist een rolmodel moeten zijn die de toon zet.” (medewerker AO, 56 jr)

In het verlengde van het maken van afspraken is dat een groot gedeelte van de medewerkers van mening is dat het thema sportiviteit en respect vaak moet worden besproken, zowel tijdens trainingen als wedstrijden.

Als laatste worden het positief coachen genoemd, oftewel het belonen van positief gedrag en het met rust laten en de beslissingen accepteren van de scheidsrechter.

Met name in het betaald voetbal wordt de communicatie tussen trainers/coaches ook nog besproken:

“Wat je nog heel af en toe ziet is dat voor de wedstrijd de ene trainer naar de ander loopt en even een praatje maakt en elkaar succes wensen. En ook na de wedstrijd nog even doorspreken. In het betaald voetbal zie je tegenwoordig trainers, of ze nou winnen of verliezen, die hollen die tunnel in alsof er lekker eten klaar staat. Terwijl ik denk, je hebt je tegenstander en laat nou zien dat het heel normaal is na winst of verlies om met elkaar te communiceren.” (medewerker AO, 56 jr)

Deze communicatie tussen trainers/coaches wordt gezien als een belangrijke uiting van sportiviteit en respect. Dit voorbeeld laat daarnaast ook zien dat sportiviteit en respect niet alleen tijdens de wedstrijd tot uitdrukking komt maar ook daarna.

4.3.5 Verwachting sportief en respectvol bestuurslid

Ook bij de verwachtingen als het gaat over een sportief en respectvol bestuurslid wordt met name het sanctioneren genoemd. De meerderheid van de medewerkers zijn van mening dat bestuursleden een sanctiebeleid moeten voeren en zodra trainers, voetballers en/of toeschouwers over de schreef gaan, dat zij worden aangesproken en gecorrigeerd. Daarnaast vinden de medewerkers ook dat een bestuurslid de beheerder is van de filosofie van een club en de verenigingscultuur bepaalt en bewaakt. Om dit te doen is het volgens vele medewerkers van belang dat een bestuurslid afspraken maakt met name trainers zodat ieders verwachtingen duidelijk zijn. Een belangrijk onderdeel dat genoemd wordt in deze afspraken zijn de gedragsregels voor de gehele vereniging.

“Ja, iedere club in mijn ogen die zou een aantal regels moeten hebben waaraan voldaan zou moeten worden. Maar zou ook meer invloed moeten uitoefenen op de trainer en de coaches. En op leiders. Want dat geldt natuurlijk voor alle teams op alle niveaus. En op ouders, die langs de kant staan. Dat betekent: iets wat niet veel bestuursleden willen, maar politiemannetje spelen. Maar we zullen het met zijn allen op moeten brengen, willen we het ooit de goede kant heen krijgen.” (medewerker VO, 61 jr)

Tevens zijn meerdere medewerkers van mening dat een bestuurslid het belang van sportiviteit en respect moet uitdragen. Zaken die hier bij genoemd worden zijn het op een positieve manier aandacht geven op de website of tijdens kaderavonden. Daar mee hangt samen het feit dat ze vinden dat een bestuurslid boven winst of verlies moet staan en dus ongeacht de uitslag van teams een voorbeeldrol vervult.

4.3.6 Verwachting sportieve en respectvolle scheidsrechter

Van een sportieve en respectvolle scheidsrechter wordt verwacht dat hij er voor zorgt dat de spelregels worden nageleefd. Daarvoor moet hij volgens de medewerkers een goede kennis van deze regels hebben. Hier zijn vrijwel alle medewerkers het over eens.

Vervolgens noemen de medewerkers veel verschillende verwachtingen met betrekking tot de scheidsrechter. Het toegeven van fouten, het onpartijdig fluiten, niet marchanderen, spelers op taalgebruik aanspreken, complimenten geven, van te voren teams aanspreken. Opvallend is het daarnaast dat er verwachtingen worden uitgesproken die haaks op elkaar lijken te staan. Zo zijn een aantal medewerkers van mening dat de scheidsrechter geheel objectief moet acteren in de wedstrijd, niet moeten marchanderen en niet een eigen interpretatie moeten geven aan de spelregels.

“Een scheidsrechter is er voor het handhaven van dat hele verhaal. Hij zal dus gewoon moeten fluiten volgens de regels en daar niet een eigen interpretatie op moet los laten, omdat hij het zo leuk vindt dat er veel mag of zo. Wat er mag, staat beschreven en hij is diegene die er voor moet zorgen dat dat ook op die manier plaatsvindt.”
(medewerker AO, 48 jr)

Terwijl andere medewerkers vinden dat een scheidsrechter juist in de geest van de wedstrijd moet fluiten, moet kunnen omgaan met verschillende type spelers en verschillende culturen en de spelregels af en toe moet loslaten. Ook de opmerking dat een scheidsrechter begrip moet hebben voor emotie in een belangrijke wedstrijd op het moment suprême hoort daar bij:

“Soms moet je ook die spelregels loslaten als scheidsrechter.” (medewerker AO, 32 jr)

Daarnaast lijkt er nog een ander verschil te zijn in de resultaten met betrekking tot een sportieve en respectvolle scheidsrechter. Enerzijds vinden meerdere medewerkers dat een scheidsrechter autoriteit en gezag dient uit te stralen. Anderzijds noemen medewerkers een scheidsrechter sportief en respectvol wanneer deze tussen de spelers staat en meer in contact staat met spelers en trainers/coaches:

“Dus een beetje mens blijven bij een scheidsrechter is ook heel goed.” (medewerker AO, 56 jr)

Tot slot lijken de medewerkers ook niet eensgezind over het geven van kaarten en de acceptatie van datgene wat er op het veld gebeurt. Een bepaalde paradox komt hierin tot uiting:

“Maar op een topniveau worden zaken geaccepteerd waarvan ik zeg: als je daar nou eens begint om wat sneller die rode kaart te geven, om mensen sneller weg te sturen.”

(medewerker VO, 61 jr)

“Ja, een scheidsrechter moet het aanvoelen en niet meteen kaarten pakken.”
(medewerker AO, 37 jr)

Enerzijds staat ‘duidelijk’, ‘objectief’ en ‘op schrift’ wat de regels zijn en wordt gesuggereerd dat die gewoon gevolgd moeten worden, terwijl anderzijds wordt gezegd dat de regels in sommige gevallen ‘losgelaten’ moeten worden, ‘menselijk’ moeten worden gehanteerd en ‘subjectief’ toegepast worden (sneller of minder snel wegsturen).

4.3.7 Verwachting sportieve en respectvolle toeschouwer

Op het gebied van een sportieve en respectvolle toeschouwer is vrijwel iedereen het er over eens dat deze positief moet aanmoedigen en zich richt op het eigen team. Oftewel het aanmoedigen van het eigen team en niet het ontmoedigen van het andere team of de scheidsrechter. Dit houdt ook in dat de scheidsrechter en de tegenstander met rust moet worden gelaten. Al hoewel een medewerker aangeeft:

“Toeschouwers, die moeten zich beperken tot het aanmoedigen van de spelers waar bij dat niet alleen per definitie de eigen spelers hoeft te zijn, maar die kunnen ook best klappen voor acties van de tegenpartij. Je ziet het wel eens ooit, maar zo zou het in feite moeten zijn dat je ook oog hebt voor de kwaliteiten van de ander.” (medewerker AO, 47 jr)

Meerdere medewerkers geven daarnaast ook aan dat de voetbalvereniging allerm minst een plaats moet zijn waar de toeschouwer zijn frustratie uit. De vereniging steunen en meeleven, dat is volgens medewerkers van belang.

4.3.8 Verwachting sportieve en respectvolle ouder

Plezier is een veelgebruikt woord als het gaat om sportieve en respectvolle ouders volgens de medewerkers. Het is van belang dat ouders het plezier van het kind tijdens het voetbal boven de prestatie zet en dit ook uit tegenover het kind:

“Ik denk dat ouders een heel belangrijke rol hebben om kinderen het plezier mee te geven en niet prestatie daar boven te zetten, dat komt later wel. Die ouders stoppen de kinderen ook vol met dat ze moeten winnen. Ik weet ook niet wat voor frustratie dat is van veel ouders. Dus laat die kinderen plezier hebben.” (medewerker AO, 37 jr)

Tevens geeft de meerderheid van de medewerkers aan dat ouders zich moeten beperken tot het meeleven, aanmoedigen en ondersteunen van hun kind. Het kind op verkeerd gedrag aanspreken of corrigeren tijdens een

wedstrijd is de taak van de trainer/coach. De medewerkers vinden het echter wel positief als de ouder dit thuis doet omdat ze dit als hun taak zien binnen de opvoeding van hun kind.

4.3.9 Spelregelkennis

Wat betreft de spelregels de verwachtingen van sportieve en respectvolle betrokkenen in het voetbal zoals hier boven, is te zien dat de medewerkers het belangrijk vinden dat de regels nageleefd worden en dat iedereen op de hoogte is van deze regels.

“Het kennen van de spelregels, dat is iets wat zo basaal is als je een sport gaat spelen, je moet de regels kennen. Net zo goed als je een computerspelletje gaat spelen, moet je ook de regels kennen. Misschien een raar voorbeeld maar in de voetbalsport kan iedereen zijn kicks aantrekken en bij een vereniging gaan lopen en gewoon gaan voetballen. Ongeacht of hij de regels kent. Dat vind ik sowieso al onbestaanbaar.”
(medewerker AO, 24 jr)

Als het gaat over de huidige spelregelkennis in het voetbal zijn de medewerkers niet eensgezind. Meerdere medewerkers noemen de huidige kennis ondermaats, daarbij noemen ze voornamelijk de kennis langs de lijn van ouders en toeschouwers. Een net iets minder deel van de medewerkers zijn van mening dat de kennis van spelregels voldoende is om geen negatief effect te hebben op sportief en respectvol gedrag.

Vrijwel alle medewerkers zien een verband tussen de mate van spelregelkennis en de mate van sportiviteit en respect binnen het voetbal. Al hoewel drie medewerkers dit verband niet zien. Het kan er volgens hen wel gedeeltelijk aan bijdragen en het bewustzijn met betrekking tot sportiviteit en respect vergroten. Het kan met name helpen wanneer mensen langs de kant, ouders en/of toeschouwers, meer kennis hebben van het spel.

4.3.10 Grens sportief/respectvol en onsportief/respectloos gedrag

Eén medewerker geeft het wel of niet overtreden van de spelregels aan als de grens tussen sportief/respectvol en onsportief/respectloos gedrag:

“Ja, want als jij iets overtreedt dan doe je dus iets wat niet mag. En dan overtreed je dus een spelregel en daar staat een sanctie tegenover. Een vrije trap of een gele kaart of een rode kaart... Maar je overtreedt een regel en een overtreding is dus per definitie onsportief, hoe je het ook went of keert. Ik zou niet anders kunnen verzinnen.”
(medewerker AO, 44 jr)

Opvallend is dat ondanks de medewerkers verwachten van voetballers dat ze de spelregels kennen en naleven (zie 4.4.3) dat op het moment dat een

voetballer zich er niet aan houdt en een overtreding begaat, dat het niet per definitie als onsportief en respectloos gedrag wordt gezien. Vrijwel alle medewerkers vinden dat de intentie van een overtreding het verschil maakt tussen sportief en respectvol enerzijds en onsportief en respectloos gedrag anderzijds:

“Je maakt ook wel eens een overtreding waar je echt niks aan kan doen maar wat wel een overtreding is. Er is in mijn ogen een groot verschil tussen wat je bewust doet of onbewust. Voor een scheidsrechter of een ander is dat altijd moeilijk te beoordelen. Maar het kan een overtreding zijn en het kan in je onschuld een heel ernstige overtreding zijn. Omdat je gewoon het niveau niet hebt en de techniek om bijvoorbeeld een aanvallende te ontwijken. Er zijn natuurlijk ook mensen die beperkt zijn en we zijn niet allemaal zo wendbaar als Van Basten ooit was.” (medewerker AO, 52 jr)

Met name of het een bewuste of onbewuste overtreding is doet er dus toe. Bewust wordt als onsportief en respectloos beschouwd, onbewust wordt veel minder veroordeeld en kan dus toch nog sportief of respectvol zijn.

Verder vinden de medewerkers het lastig om aan te geven op welk moment bepaald gedrag niet meer sportief of respectvol is. Wat naast de intentie van de overtreding genoemd wordt is de mate van grofheid van de overtreding.

Het bewust opzoeken van deze grenzen in en rondom een wedstrijd is tot slot niet toelaatbaar volgens een aantal medewerkers. De volgende opmerking voor de wedstrijd van een trainer tegen zijn spelers: ‘zoek de grenzen maar op’, kan dus niet.

4.3.11 Analyse begripsbetekenis sportief en respect gedrag in het voetbal

In het theoretisch kader zijn de begrippen sportiviteit en respect beschreven als waarden: sociale wenselijkheden voor individuen, groepen en de samenleving. In dit geval zijn de begrippen sportiviteit en respect sociale waarden voor de groep voetbalbetrokkenen en alle individuen hierin.

Normen en waarden zijn in de loop veranderd door ontwikkelingen als informalisering en individualisering en hebben een pluriform karakter gekregen. Gezien het verband tussen de sportsector en de samenleving zijn ook de normen en waarden in de sportsector pluriform geworden (WRR, 2001) Dit laat zich duidelijk zien in de begripsbetekenis van de KNVB-medewerkers aan sportiviteit en respect in het voetbal door de verschillende betekenissen die er gegeven worden.

Als het gaat om sportief gedrag zijn er twee aspecten zichtbaar. Allereerst is er een verschil zichtbaar in hoe ver sportief gedrag gaat. Sportief gedrag is volgens de KNVB- medewerkers het volgen van de regels aan de ene kant en sportief gedrag is veel meer dan alleen maar het volgen van de regels aan de

andere kant. Als dit wordt vergeleken met de fair play theorie van Steenbergen (1998) blijkt dat de medewerkers allen de formele fair play in engere zin noemen en dat een groot gedeelte de informele fair play in engere zin noemt. De fair play in brede zin wordt niet of nauwelijks genoemd. Steenbergen (1998) beschrijft vervolgens vier kenmerken van het informele fair play concept, namelijk:

- respect voor de tegenstander en met achting behandelen;
- het garanderen van gelijke winst- en startkansen voor de tegenstander;
- het spelen tegen tegenstander van gelijke speelsterkte;
- het tonen van volledige inzet.

Wat sportief gedrag naast regelconform handelen het meeste inhoudt volgens KNVB- medewerkers, komt dit in sommige gevallen overeen met de theorie van Steenbergen, maar niet in alles. Het wordt getypeerd als een bepaalde klasse met de volgende kenmerken:

- acceptatie (zoals verlies, beslissingen van de scheidsrechter, het maken van fouten van medespelers en tegenstanders);
- het af en toe helpen van de tegenstander;
- het toegeven van fouten;
- het willen winnen en het tonen van inzet;

Daarnaast is een verschil zichtbaar in welke betrokkenen een rol spelen in sportief gedrag in het voetbal. Het merendeel van de medewerkers vindt dat sportief gedrag verder gaat dan het gedrag binnen de lijnen. Iedere betrokkene binnen het voetbal draagt op verschillende wijze zijn steentje bij. Dit komt in zijn geheel overeen met de theorie van Steenbergen en Vloet (2007) waarin er wordt beschreven dat alle aanwezigen bij een voetbalwedstrijd invloed hebben op de mate van sportiviteit en respect en plezier binnen een vereniging.

Als er wordt gekeken naar de betekenis van respectvol handelen volgens KNVB- medewerkers komt dit ook overeen met de gedachte van Steenbergen en Vloet (2007), dat dit iets is van alle betrokkenen op en rondom het voetbalveld.

Vervolgens komen de verschillende betekenissen van het respectvol handelen overeen met de pluriformiteit van normen en waarden (WRR, 2001) en de besproken ambiguïteit van dit begrip volgens Sennet (2003). Ondanks de pluriformiteit en ambiguïteit is te stellen dat men onder respect in het voetbal verstaat dat het te maken heeft met de opstelling van jezelf in de omgang met anderen. Daarbij zijn in de betekenis van KNVB-medewerkers aan respectvol gedrag een aantal zaken het meeste van belang:

- behandel alle andere betrokkenen in het voetbal zoals je zelf ook behandeld wil worden
- (h)erken verschillen en houdt rekening hiermee

Wat betreft de verwachtingen van de betrokkenen in het voetbal, komen deze

veelvuldig overeen met wat men onder sportief en respectvol gedrag verstaat. Echter laten deze verwachtingen ook zien dat naast de pluriformiteit van sportiviteit en respect, deze begrippen ook voor iedere betrokkene anders worden gezien. Twee zaken die in deze verwachtingen veelvuldig worden genoemd, zijn de voorbeeldfunctie en het winnen of verliezen. Zo wordt aangegeven dat een voetballer voor zijn plezier moet voetballen en niet voor de winst, een bestuurder boven winst of verlies moet staan en een ouder het plezier moet benadrukken bij het kind en niet de prestatie. Dit lijkt in contrast te staan met het steeds groter wordend belang dat aan prestatie wordt gehecht en het willen winnen (Crum, 2001). Wat betreft de voorbeeldfunctie wordt hier verder op ingegaan in paragraaf 4.7.

In het theoretisch kader is daarnaast de theorie omschreven van de logische onverenigbaarheid van 'winnen en het zich tegelijkertijd niet houden aan de voorgeschreven regels' (Morgan, 1987). Het is niet mogelijk om de regels te overtreden en toch te winnen. Want wanneer men regels overtreedt, doet men volgens deze theorie niet meer aan sport. Uit de betekenis die de KNVB-medewerkers aan sportiviteit en respect geven, is te merken dat hier anders over wordt gedacht. Onbewuste overtredingen 'horen erbij' en zijn in feite inherent aan de sport en met name aan een contactsport. De grens tussen sportief en onsportief en respectvol en respectloos wordt dus niet aangegeven door de spelregels, maar door de intentie van de overtreding. Daarnaast wordt deze grens ook aangegeven door de (on)zichtbaarheid ervan door de scheidsrechter. Het lijkt namelijk dat onsportief en respectloos gedrag legitiem is wanneer het de prestatie ten goede komt en onzichtbaar blijft voor de scheidsrechter. Hierdoor lijkt sportiviteit en respect geen ideaal te zijn wat men nastreeft in het spel.

Tot slot lijkt met betrekking tot de betekenissen van spelregelkennis en overtredingen een paradox te bestaan. De KNVB-medewerkers beschouwen kennis van spelregels namelijk als belangrijk en er wordt een verband aangegeven tussen deze kennis en de mate van sportiviteit en respect in het voetbal. Tegelijkertijd betekent een overtreding van deze regels echter niet per definitie onsportief of respectloos gedrag.

4.4 Het belang van sportiviteit en respect versus het belang van winst

In de interviews met medewerkers over het thema sportiviteit en respect in het voetbal, komt het bovenstaand dilemma vrijwel iedere keer ter sprake. Hoe ver mag je gaan voor een overwinning? Wat wordt belangrijker geacht: onsportief winnen of sportief verliezen? Aangezien dit zo een grote rol inneemt wordt dit dilemma als apart thema behandeld in de resultaten.

4.4.1 Belang S&R

Alle respondenten zijn het er over eens dat sportiviteit en respect binnen het voetbal van groot belang is. Het wordt gezien als één van de belangrijkste thema's binnen de KNVB voor nu en in de toekomst. Niet alleen als thema wordt het belangrijk gevonden, maar het wordt door meerderen zelfs als de basis en voorwaarde van het voetbal gezien.

“Ja, het is de basis voor het bedrijven van de sport. Als dat niet sportief gebeurt en als je geen respect hebt voor elkaar, dan is de zin van sport geen sport meer. Dan is het een gevecht geworden.” (medewerker VO, 61 jr)

Deze geïnterviewde is van mening dat een gebrek aan sportiviteit en respect zelfs raakt aan de essentie van de sport. De redenen waarom sportiviteit en respect zo belangrijk wordt geacht volgens de KNVB-medewerkers zullen terugkomen in het paragraaf 4.5: oorzaken en gevolgen van onsportief en respectloos gedrag.

4.4.2 Belang S&R in het teken van winst en verlies

Door de medewerkers wordt gesproken over sportiviteit en respect in het kader van winst of verlies. Tevens wordt hen hierbij de keuze sportief verliezen of onsportief winnen voorgelegd. Er worden verschillende betekenissen hier aan gegeven:

Ten eerste geven meerdere medewerkers aan dat ze de voorkeur aan sportief verliezen geven. Zij zijn van mening dat sportiviteit en respect boven aan moet staan.

“Verliezen hoort ook bij de sport.” (medewerker VO, 61 jr)

Het willen winnen dient niet ten koste van alles te gaan. Maar van deze groep medewerkers hebben de meeste wel begrip voor het feit dat voetballers en trainers/coaches niet altijd sportief of respectvol acteren:

“Ik ben zelf een zeer beschaafd mens, maar bij mezelf voel ik wel eens hoe dun dat lijntje is. Als ik zelf wel eens fluit, laat ik ook wel eens als de tijd voorbij een aanval van mijn team doorgaan, terwijl ik hem bij de tegenpartij affluit. En op het moment dat ik doe, voel ik ook meteen: verdomme, dat moet ik niet doen, dat is niet goed. Dus het lijntje is heel dun.” (medewerker AO, 51 jr)

Het lijntje tussen sportief/respectvol gedrag en onsportief/respectloos gedrag blijkt dus heel dun te zijn volgens deze medewerker. Er wordt aangegeven dat dit lijntje zo dun is, dat de kans dat men erover heengaat en zich niet meer

sportief en respectvol gedraagt groot is.

Ook wordt begrip getoond voor het feit dat verenigingen en voetballers concessies doen aan sportiviteit en respect als het belang van winst, zoals bij promotie of degradatie, heel groot is:

“Maar als je een modale voetballer bent in de Eredivisie bij wijze van spreken of in de Eerste divisie en je moet een gezin onderhouden, dan kan ik me voorstellen dat ze af en toe wel iets doen wat niet binnen de regels past, waardoor ze wel een premie pakken van een paar honderd euro. Daar kan ik me wel iets bij voorstellen.” (medewerker AO, 44 jr)

Met name in het betaald voetbal wordt dit begrip getoond. Dit nog eens versterkt door het vooruitzicht van een mogelijke winstpremie. Dit betekent impliciet dat hoe belangrijker de wedstrijd, hoe meer onsportief en respectloos gedrag voorstelbaar is.

Ten tweede geven een aantal medewerkers de voorkeur aan onsportief winnen. Hier bij speelt ook het eigen belang. Drie medewerkers zeggen liever onsportief te winnen als ze zelf in het veld staan als voetballer of trainer/coach. Eén van de medewerkers zegt hierover:

“Ja, kijk ik heb vroeger ook veel gesport en dan zou ik altijd gekozen hebben voor onsportief winnen. Binnen bepaalde grenzen natuurlijk. Maar ik was echt wel bereid om een harde overtreding te maken als ik daarmee een tegenstander uit kon schakelen.” (medewerker AO, 38 jr)

Daarnaast geeft een groot gedeelte van de medewerkers aan dat ze hun favoriete club of het Nederlands Elftal in bepaalde gevallen ook liever onsportief zien winnen dan sportief verliezen. Zo geeft de volgende medewerker aan:

“Dat hangt van de wedstrijd af. Als we bijvoorbeeld straks bij de laatste 8 in Zuid-Afrika zitten en we kunnen onsportief winnen, dan kies ik daarvoor. In bijna alle andere gevallen kies ik voor sportief verliezen.” (medewerker AO, 56 jr)

Daarbij moet wel gezegd worden dat deze medewerkers echter wel van mening zijn dat dit eigenlijk niet kan. Het blijkt dus dat men wel sportief en respectvol gedrag wil (laten) zien, maar dat dit niet altijd lukt.

Vrijwel iedereen ziet het tot slot als een taak van de KNVB om in alle gevallen en verschillende contexten het belang van sportiviteit en respect in het voetbal te benadrukken.

4.4.3 Analyse het belang van sportiviteit en respect versus het belang van winst

Iedere KNVB- medewerker geeft in de betekenis aan sportiviteit en respect dat het belang hiervan in het voetbal groot is. Het wordt meerdere keren zelfs als basis genoemd voor de sport en dus ook voor het voetbal. Wanneer echter het belang van de prestatie op de voorgrond treedt, is het echter nog maar de vraag of het belang van sportiviteit en respect nog zo groot is. Een groot gedeelte van de medewerkers geeft aan dat wanneer zaken spelen als promotie, degradatie of kampioenschappen, bepaalde concessies aan sportiviteit en respect worden toegestaan of begrepen. In deze analyse dient daarom ook de betekenis van de medewerkers over de essentie van het voetbal meegenomen worden. De gedachte dat voetbal puur draait om plezier, mag door het bovenstaande in twijfel worden getrokken. Is plezier écht het belangrijkste en is winst 'mooi meegenomen' of draait het in het voetbal om winst en is het plezier hebben daarin een zogenaamde 'bonus'? En heeft men in het voetbal niet juist plezier omdat men wint? Deze gedachten lijken niet ongegrond gezien de resultaten van de medewerkers, waarin naar voren komt dat op bepaalde momenten onsportief en respectvol gedrag wordt getolereerd of begrepen.

Dit komt ook overeen met de 'versporting' van de sport waar Crum (2001) over spreekt. Het belang van prestatie is door met name processen als professionalisering en commercialisering enorm gegroeid en wordt alsmaar groter. Ook in deze analyse dient te worden aangegeven dat dit proces van versporting voornamelijk het betaald voetbal lijkt te raken. Echter in het licht van de theorie van Stokvis (1989) enerzijds, waarin wordt gesproken over het vervagen van de grens tussen amateur- en professionele sport en de rol van de voorbeeldfunctie van professionele voetballers, is de versporting van de sport ook van toepassing op het amateurvoetbal. Welke rol de voorbeeldfunctie hierin speelt, wordt nader ingelegd in paragraaf 4.7.1: analyse voorbeeldfunctie.

Het WRR (2003) spreekt daarnaast over de contextafhankelijkheid van waarden. Dit houdt in dat de invulling van de waarden sportiviteit en respect verandert naarmate de context verandert. Ook dit idee komt overeen met de betekenis die de KNVB- medewerkers aan sportiviteit en respect geven. Op het moment dat de prestatie in een bepaalde voetbalcontext zo groot wordt, verandert ook de betekenis van de waarden sportiviteit en respect volgens de KNVB- medewerkers.

4.5 Oorzaken en gevolgen

4.5.1 Oorzaken onsportief en respectloos gedrag

Aan de geïnterviewden is onder andere gevraagd hoe komt het dat er soms niet sportief en/of respectloos wordt gehandeld binnen het voetbal, zowel op als naast het veld? De meeste ondervraagde medewerkers denken dat dit voornamelijk komt door verschillende externe maatschappelijke ontwikkelingen. Volgens hen heeft er een totale verharding en verruwing van de maatschappij plaatsgevonden. Er wordt zelfs gesproken door een aantal medewerkers over verloedering. Dit heeft zijn weerslag op het voetbal.

“Ik geloof wel dat met het verharden en individualiseren van de maatschappij dat het ook zijn weerslag heeft gehad op de beleving van de sport. De beleving van de sport, niet in alle groeperingen, maar in zijn algemeenheid is de maatschappij harder en daarmee is ook het gedrag bij het uitoefenen van de sport harder geworden.”
(medewerker VO, 61 jr)

Ook wordt als maatschappelijke ontwikkeling individualisering genoemd. Volgens een aantal medewerkers zijn mensen tegenwoordig meer op zichzelf en daardoor acteren ook verenigingen meer op zichzelf:

“Want als je kijkt naar Nederland, er is een enorme versnippering. Mensen bereiken elkaar niet meer, omdat iedereen zijn eigen stellingen betreft. In mijn ogen is Nederland het land van de verenigingen en iedere vereniging heeft een muur om zijn eigen vereniging gebouwd. En dat moet je aan de ene kant koesteren want een vereniging heeft een bepaald klimaat waar mensen bij willen horen, maar aan de andere kant betekent het dat je je afzet tegen een ander. Dat zie je bijvoorbeeld bij Ajax en Feyenoord.” (medewerker VO, 60 jr)

Naast de maatschappelijke ontwikkelingen is er nog een brede oorzaak volgens de medewerkers, namelijk dat voetbal een volkssport is waarin alle lagen van de bevolking en verschillende culturen participeren.

Er zijn ook meerdere medewerkers die minder breed naar de oorzaken van onsportief en respectloos gedrag kijken. Zij zien voornamelijk het willen winnen, de op het spel staande belangen en de daarmee gepaard gaande emoties als belangrijke oorzaak. Daarbij wordt wel vaak vermeld dat dit meer geldt voor het betaald voetbal dan amateurvoetbal.

Ook de externe druk van andere betrokkenen wordt eveneens als belangrijke oorzaak gezien:

“Ja, ik denk dat de invloed van buiten enorm bepalend is. Natuurlijk is het zo dat er ook wel spelers zijn die uit zich zelf ook wel de neiging hebben om zeg maar heel ver te

gaan in hun gedrag, maar de beïnvloeding vanuit thuis, de vereniging en de teamgenoten, die is heel groot.” (medewerker AO, 47 jr)

De context waarin de wedstrijd zich afspeelt speelt dus een belangrijke rol. Andere oorzaken die daar mee samen hangen en meerdere keren worden genoemd zijn: een scheidsrechter die niet capabel is, een verkeerde basisinstelling van spelers en het uiten van frustratie.

Het is daarnaast opmerkelijk dat een ondermaatse spelregelkennis maar door een aantal medewerkers als oorzaak wordt gezien terwijl volgens hen, zoals eerder bleek, een verband bestaat tussen de spelregelkennis en de mate van sportiviteit en respect.

Tot slot valt het op dat vrijwel alle oorzaken die worden aangegeven, niet specifiek aan voetbal zijn gerelateerd (met uitzondering van de verschillende lagen en culturen die voetbal waardoor voetbal als een volkssport wordt gezien).

4.5.2 Gevolgen

Enerzijds spreken de ondervraagde medewerkers over de gevolgen van onsportief en respectloos gedrag en anderzijds over de gevolgen van sportief en respectvol gedrag. Aangezien deze gevolgen op meerdere gebieden niet overeenkomen, worden de resultaten hiervan apart neergezet.

Gevolgen onsportief en respectloos gedrag

De meeste geïnterviewden zijn van mening dat onsportief en respectloos gedrag er toe leidt dat leden hun lidmaatschap van de club opzeggen. Voetballers, scheidsrechters en toeschouwers, hoewel niet altijd lid van de vereniging, haken af. Daarnaast gaan kinderen minder snel naar een voetbalvereniging. Niet alleen het aantal leden maar ook het plezier in het spel van alle betrokkenen daalt volgens meerdere medewerkers. Tevens zijn een aantal medewerkers van mening dat het onsportieve en respectloze gedrag slecht is voor het imago van voetbal:

“Op het moment dat je er niets aan zou doen en je laat het lopen, dan is het zo dat de voetbalsport een negatiever imago zou krijgen.” (medewerker AO, 47 jr)

Ook geven een aantal medewerkers aan dat het aantal excessen waar het voetbal mee te maken krijgt zal groeien en het karakter van deze excessen zal verergeren:

“Nou ja, het wachten is eigenlijk op de eerste dode tijdens een amateur voetbalwedstrijd of dat het de scheidsrechter is...” (medewerker AO, 48 jr)

Deze medewerker ziet de excessen zo verergeren dat het zelfs kan leiden tot doden. Het blijkt dus dat men steeds minder in staat het voetbal te relativieren

tot wat het eigenlijk is, namelijk een spel.

Sportief en respectvol gedrag

Indien het sportieve en respectvolle gedrag binnen het voetbal zal toenemen, zal dit allereerst ledenwinst opleveren volgens vrijwel alle medewerkers. De twee belangrijkste oorzaken daarvoor die worden genoemd zijn ouders die dan eerder geneigd zijn om hun kinderen op voetbal te sturen en leden die langer zullen blijven voetballen door het positievere en respectvollere klimaat van het voetbal. Ook zal het voetbal volgens de medewerkers meer sponsors trekken doordat deze zich eerder zullen willen identificeren met het voetbal. Ook is de kans op winst door sportief en respectvol gedrag in het veld groter en zal het positieve gevolgen hebben voor de prestaties van teams:

“Ik durf zelfs te beweren dat het met winnen te maken heeft. En een ploeg als Barcelona is daar een voorbeeld van. Een ploeg die zich normaal gesproken heel sportief gedraagt, al hoewel het zich gister ook een beetje liet gaan. En daardoor betere prestaties levert. Daar zijn ook onderzoeken naar. Dat sportieve gedrag leidt tot betere prestaties. Sowieso tot minder kaarten en tot minder geschorsten. Dus uiteindelijk kun je je beste spelers opstellen. Maar de energie die je in allerlei negativiteit steekt, kun je beter in het positieve steken.” (medewerker AO, 37 jr)

Tot slot zijn meerdere medewerkers van mening dat het ten goede zal komen aan de cultuur binnen de voetbalvereniging. Doordat leden van de vereniging zich sportiever en respectvoller zullen opstellen ten opzichte van elkaar en andere verenigingen zal dit de cultuur binnen een vereniging versterken.

4.5.3 Analyse oorzaken en gevolgen

Wanneer de oorzaken worden geanalyseerd voor onsportief en respectloos gedrag lijkt dit volgens de KNVB- medewerkers allereerst te komen door externe maatschappelijke ontwikkelingen verruwing, verharding en de individualisering. Dit komt ook terug in de besproken theorieën van hoofdstuk 3 waarin het SCP ingaat op dat twee derde van de bevolking van mening is dat er verruwing en verharding in de sportsector heeft plaatsgevonden. Toch lijkt ook over deze verruwing en verharding een paradox te bestaan. Dit heeft te maken met enerzijds het verschil in betekenis omtrent verharding en verruwing in het voetbal. Paragraaf 4.2.1 liet namelijk zien dat het ene gedeelte van de medewerkers aangeven dat deze wel heeft plaatsgevonden en het andere gedeelte niet. En anderzijds wordt wel door vrijwel iedereen de verruwing en verharding als maatschappelijke ontwikkeling aangegeven als oorzaak voor onsportief en respectloos gedrag. Deze maatschappelijke ontwikkelingen zijn echter algemene ontwikkelingen en verklaren niet waarom onsportief en respectloos in met name voetbal voorkomt en bijvoorbeeld in rugby (zoals de medewerkers aangeven in paragraaf 4.2.1) veel minder.

Ook in het thema oorzaken en gevolgen komt naar voren dat prestatie een belangrijk onderwerp is. Het willen winnen en de belangen die daar bij spelen wordt gezien door de medewerkers als een belangrijke oorzaak voor onsportief en respectloos gedrag. Terwijl met name Crum (2001) en Stokvis (1989) aangeven dat het steeds belangrijker worden van de prestatie voornamelijk komt door de commercialisering en professionalisering, worden deze processen door de medewerkers niet genoemd.

Hoewel daarnaast de KNVB- medewerkers de verruwing en verharding en het belang van het winnen apart benoemen, is er gezien de theorie ook een verband tussen deze twee. Zowel Crum (2001), Stokvis (1989) als Kunnen (2006) beschrijven namelijk de processen commercialisering en professionalisering in de sport als onderliggende ontwikkeling voor beiden. Dit verklaart echter wederom niet waarom deze processen juist in het voetbal hebben geleid tot verruwing en verharding in het voetbal.

Verder is ook hier de contextafhankelijkheid van waarden (WRR, 2003) van toepassing. Oorzaken waarom onsportief en respectloos gedrag kan ontstaan heeft volgens de medewerkers ook te maken met alle betrokkenen er omheen. De waarden sportiviteit en respect kunnen dus verschillen per context.

Tot slot lijkt zich nog een paradox voor te doen. In paragraaf 4.3.9 wordt namelijk aangegeven dat spelregelkennis volgens de medewerkers direct of indirect leidt tot meer sportiviteit en respect in het voetbal. Echter wordt een te geringe kennis van deze regels niet of nauwelijks aangegeven als oorzaak voor onsportief of respectloos gedrag. De literatuur biedt geen verdere directe inzichten hier in.

Opmerkelijk is dat de theorieën van Coakly (2003) niet naar voren komen in de betekenissen van de KNVB- medewerkers. Coakley beschrijft namelijk dat onsportief en respectloosheid ook met name tot stand komt door de mannelijkheid binnen de cultuur. Zo krijgen mannelijke sporters geleerd dat geweld, zolang binnen de informele normen van de spelers, een noodzakelijk deel is van de sport. Gezien het bovenstaande blijkt dat de KNVB- medewerkers dit anders zien. Een mogelijke verklaring hiervoor is dat deze mannelijkheid in het voetbal zo vanzelfsprekend is dat het niet of nauwelijks opvalt en onzichtbaar blijft.

Als er wordt gekeken naar de gevolgen van sportief en respectvol gedrag dan kan dit leiden tot meer leden en meer sponsors voor de KNVB en het voetbal. Daarnaast wordt aangegeven dat door sportiever en respectvoller om te gaan in het voetbal, de kans op winst ook groter wordt. Gezien het belang van de prestatie door de voorgaande beschreven theorieën en betekenissen van KNVB- medewerkers is het echter nog maar de vraag of het niet

andersom is: dat door winst (of tijdens de wedstrijd de voorsprong) een individu of groep zich sportiever of respectvoller opstelt.

4.6 Stimulering sportiviteit en respect in het voetbal

4.6.1 Moeilijkheden

Wanneer door de medewerkers wordt gesproken over de stimulering van sportiviteit en respect, valt het op dat de meerderheid spreekt over de moeilijkheden van deze stimulering. Naast de vele verschillende oorzaken van onsportief en respectloos gedrag die worden genoemd (zie 4.5.1) zijn er volgens de medewerkers nog andere zaken die de stimulering van sportiviteit en respect ingewikkeld maakt.

Allereerst verwijzen meerdere medewerkers naar de vrijwilligers die werkzaam zijn bij de verenigingen en dat daar niet alles van kan worden verwacht:

“Als je al ziet dat het al moeilijk is om als vrijwilliger ervoor te zorgen dat je in ieder geval al alle wedstrijden gerund krijgt. Dat je genoeg scheidsrechters hebt, dat het allemaal loopt. Dat is al moeilijk. Dus je kunt niet alles verwachten van verenigingen dat ze dat zelf voor elkaar krijgen.” (medewerker AO, 48 jr)

Verder worden nog uiteenlopende moeilijkheden benoemd: het grote aantal KNVB-leden. Sportiviteit en respect stimuleren bij 3 verenigingen is immers makkelijker dan dit te doen bij 3200 verenigingen volgens de medewerkers. Hiermee wordt aangegeven dat mensen niet per definitie uit zichzelf sportief en respectvol gedrag vertonen.

Bovendien worden de commerciële belangen die een rol spelen genoemd, waardoor het met name bij betaald voetbalorganisaties niet draait om sportief en respectvol gedrag maar om de prestatie. Het gebrek aan scheidsrechters waardoor er meer aandacht wordt gegeven aan de kwantiteit dan aan de kwaliteit. En tot slot de mening dat alle betrokkenen in het voetbal mee moeten gaan om een succesvolle stimulering te realiseren. De beïnvloeding moet vanaf alle kanten komen.

4.6.2 Verantwoordelijkheden op het gebied van sportiviteit en respect

In de betekenis die de medewerkers geven aan de stimulering van sportiviteit en respect komt allereerst het nemen van verantwoordelijkheid sterk naar voren. Ze geven vrijwel allemaal aan dat deze stimulering niet succesvol kan zijn zonder dat door een of meerdere partijen de verantwoordelijkheid wordt opgepakt.

Door de medewerkers wordt er enerzijds voornamelijk over de verantwoordelijkheid voor het gebrek aan sportiviteit en respect gesproken en anderzijds over de verantwoordelijkheid voor de stimulering van sportief en respectvol gedrag.

Verantwoordelijk voor gebrek aan sportiviteit en respect in voetbal

De meeste medewerkers zijn van mening dat iedereen verantwoordelijk is voor zijn eigen gedrag. Wanneer een voetballer onsportief gedrag vertoont is hij daar zelf verantwoordelijk voor. Daarnaast wordt meerdere keren aangegeven dat binnen een vereniging een trainer/coach en een bestuurslid naast verantwoordelijkheid voor het eigen gedrag ook verantwoordelijkheid moeten hebben voor respectievelijk het gedrag voor het team en de gehele vereniging.

Er zijn echter ook een aantal medewerkers die aangeven dat het onsportieve en respectloze gedrag in het voetbal de verantwoordelijkheid is van de bond:

“De KNVB is in feite verantwoordelijk, want dat is dé organisatie die het voetbal in Nederland wil regisseren en wil organiseren.” (medewerker AO, 44 jr)

De bond is volgens deze medewerker verantwoordelijk voor alles wat met voetbal te maken heeft en dus ook voor het onsportieve en respectloze gedrag.

Verantwoordelijk voor stimulering van sportiviteit en respect

Het is duidelijk te zien dat medewerkers hierover verschillende opvattingen hebben. Een deel van de medewerkers vindt dat ondanks de KNVB volgens hen hierbij een ondersteunende rol heeft, de verantwoordelijkheid voor de stimulering van sportiviteit en respect bij de verenigingen ligt. En ze vinden ook dat de verenigingen veel meer deze verantwoordelijkheden moeten nemen:

“Maar uiteindelijk is het die vereniging. Wij zijn ook niks meer dan een organisatie die de vereniging helpt. En dat wij dan een iets sterker en centraler geluid daar in kunnen laten horen, dat is onze rol daar in. Uiteindelijk zou het die vereniging moeten zijn natuurlijk.” (medewerker AO, 45 jr)

Meerdere geïnterviewden geven aan dat er op dit moment veel te weinig gebeurt door de verenigingen. Het is te afhankelijk van individuen binnen een vereniging die er iets aan of mee doen. Ze vinden dat er een beleid moet komen in de vereniging op het gebied van sportiviteit en respect waar ieder lid zijn steentje in zal moeten bijdragen. De manier waarop iedereen een rol daarin speelt, is te lezen in 4.3.3 t/m 4.3.8.

Naast de verantwoordelijkheid die verenigingen moeten nemen is de mening van meerdere medewerkers dat de verenigingen bewuster moeten omgaan met wat betreft het sportiviteit en respect thema:

"Clubs zijn al blij als ze iedere week ieder team kunnen laten spelen en dat er genoeg ouders zijn om te rijden en dat het organisatorisch kan. Voor de rest hebben de meeste zo iets van: dan heb ik mijn werk al weer gedaan." (medewerker AO, 52 jr)

Ze dienen zich volgens deze medewerkers te realiseren dat ze een cruciale rol spelen om het voetbal sportiever en respectvoller te maken.

Een groot aantal medewerkers is van mening dat hier sprake is van een gedeelde verantwoordelijkheid. Zowel verenigingen als de KNVB zijn verantwoordelijk en moeten samen het voortouw nemen in deze stimulering:

"Dat zijn we allemaal. Het is een combinatie. Het zit bij de KNVB al in de opleidingen, het zit ook in onze contacten naar de verenigingen toe, het zit in het straffen, maar het zit ook bij de vereniging zelf, de clubbestuurders met hun leden... dat kan je niet alleen. Dat kunnen clubs niet alleen, dat kunnen wij niet alleen." (medewerker VO, 61 jr)

Er zijn maar een paar medewerkers die vinden dat de KNVB verantwoordelijk is:

"Maar ik vind dat de bond hier absoluut het voortouw in moet nemen. De bond moet de verenigingen bewust maken van de rol die ze spelen. De trainers, de spelers, iedereen duidelijk maken van welke rol ze erin spelen. En het ook agenderen dat ze het belangrijk vinden. Want uiteindelijk, de slogan van de KNVB is "Voetbal is ons leven". Nou, dan moet je ook zorgen dat voetbal gezond is. Want daar gaat het uiteindelijk om." (medewerker AO, 24 jr)

Tot slot wordt ook meerdere malen gesproken over de verantwoordelijkheid die iedere afdeling binnen de KNVB moet nemen op dit gebied:

"Juist omdat we geloven in een integrale benadering. Dus liever overal erin, of dat nu VTZ, OC of de districtsmanager, dat iedereen het besef heeft in plaats van dat ze allemaal wijzen naar die ene collega van: die lost het op." (medewerker AO, 45 jr)

Ondanks dat er een beleidsmedewerker sportiviteit en respect is op het bondsbureau in Zeist en ze het liefste zien dat het thema ook bij iemand in ieder district is belegd, is het daarbij wel van belang dat iedere afdeling zijn verantwoordelijkheid neemt en sportiviteit en respect stimuleert, zo geeft ook deze medewerker aan.

4.6.3 Stimulering S&R tot nu toe

Als er wordt gekeken naar wat men aan stimulering van sportiviteit en respect heeft gedaan, is de KNVB volgens de medewerkers in het verleden voornamelijk bezig geweest met reactief beleid, oftewel het sanctioneren. Reactieve middelen die daarbij worden genoemd zijn: het strakker aantrekken van tuchtzaken, forsere straffen overtredingen en het lik-op-stuk beleid. De betiteling van de KNVB als boetebond wordt hierin meerdere malen gebruikt door medewerkers.

Volgens een aantal medewerkers is er ook wel enigszins preventief beleid gevoerd ten opzichte van sportiviteit en respect. Zaken zoals de spelersspas, de landelijke lijst voetbalverbod, het goed opleiden van arbitrage en het opstellen van goed gekwalificeerde trainer/coaches en opstellen van gedragsregels bij de nationale teams.

Als vervolgens wordt gekeken naar wat de geïnterviewden hier van vinden, blijkt dat de meeste medewerkers van mening zijn dat er in het verleden wel aandacht is geweest voor het stimuleren van sportiviteit en respect binnen het voetbal, maar dat dit te weinig is geweest. Ze vinden dat er te weinig over de stimulering van sportiviteit en respect is nagedacht en dat het te weinig indruk heeft gemaakt. Ze zien er ook te weinig van terug bij de verenigingen.

Er zijn ook een aantal medewerkers die van mening zijn dat er wel voldoende aandacht aan het onderwerp is besteed, alleen is dit op de verkeerde manier gebeurd:

“Ik weet dat er heel veel aandacht aan besteed is. Er zijn grote campagnes geweest zoals Wat doe jij om voetbal leuk te houden een aantal jaar geleden. Dus ik denk niet dat de mate van aandacht het probleem is geweest, maar meer de insteek en hoe ben je er mee bezig en hoe zie je nu als sport en als voetbal zijnde het thema.” (medewerker AO, 24 jr)

Er worden daarnaast ook nog teveel fouten gemaakt volgens meerdere medewerkers bij een preventief middel zoals het indelen van een evenwichtige en correcte competitie. De preventieve stimulering van sportiviteit en respect door de KNVB kan echter nog veel meer aandacht krijgen volgens de medewerkers. Op welke manier wordt beschreven in 4.6.3 Gewenste stimulering.

Wat verder duidelijk naar voren komt in de mening van de medewerkers dat ze in het huidige beleid en het beleid in het verleden nog te weinig samenhang zien:

“Ik denk dat er in de laatste jaren het nodige aan is gedaan. De vraag is, we zijn ooit begonnen met een brochure: ouders langs de lijn, in bepaalde districten met positieve

klassementen dat als ze zich sportief gedragen dat ze daardoor iets kregen. Maar wat je een beetje mist is de onderlinge samenhang van alles in het geheel. Binnen mijn eigen werkveld ook: je doet iets aan veiligheid, je gaat clubs helpen, je gaat ze ondersteunen, je gaat tuchtzaken wat strakker aantrekken, je gaat overtredingen forser bestraffen. Maar het is allemaal een beetje te individueel.” (medewerker AO, 52 jr)

Daarnaast geven een aantal medewerkers aan dat er in het verleden een aantal campagnes zijn geweest om het sportieve en respectvolle gedrag te stimuleren. Hierbij worden de campagnes: ‘Wat doe jij om voetbal leuk te houden’ en ‘Ouders langs de lijn’ genoemd. De meningen van deze medewerkers daarover zijn erg verdeeld: enerzijds kan dit helpen om mensen bewuster te laten worden van hun eigen rol die ze spelen om het voetbal sportiever en respectvoller te maken, anderzijds heeft het alleen een tijdelijk of geen effect op het handelen van mensen in het voetbal volgens de medewerkers.

“Ik zie nu nog, en iedereen kan vinden van die actie wat hij wil, maar we zijn paar jaar geleden begonnen met die actie: Wat doe jij om voetbal leuk te houden?. En ik zie nu nog regelmatig op avonden mensen met die bal lopen. Owja, dus mensen worden er door herinnerd van ey, ik heb als aanvoerder ook een bepaalde rol om het voetbal leuk te houden door me normaal te gedragen. En dat soort dingen die werken volgens mij wel. Om herkenbaarheid, niet al te moeilijk doen...” (medewerker AO, 44 jr)

“De KNVB heeft een campagne gehad een aantal jaren geleden: Wat doe jij om voetbal leuk te houden? Dat is niet echt succesvol geweest.” (medewerker AO, 37 jr)

Tot slot zien meerdere medewerkers het bewustzijn ten aanzien van sportiviteit en respect zowel binnen de KNVB als binnen verenigingen steeds groter worden. Bewustwording met betrekking tot het belang van het thema sportiviteit en respect en de rol die zij hierin kunnen spelen. Voorbeelden die deze bewustwording bij de verenigingen volgens de medewerkers illustreert zijn: het steeds meer zelf straffen van leden door verenigingen in plaats van te wachten op een straf vanuit de KNVB, het steeds meer aanbieden van kader- en thema avonden met betrekking tot sportiviteit en respect door de verenigingen en de groeiende vraag van verenigingen voor hulpmiddelen die de stimulering van sportief en respectvol gedrag kunnen vereenvoudigen. Het groeiende bewustzijn bij de KNVB wordt geïllustreerd volgens de medewerkers door het programma Samen voor Sportiviteit en Respect, waar de KNVB aan deelneemt gestart samen met andere sportbonden, maar ook de aanstelling van een beleidsmedewerker Sportiviteit en Respect wordt genoemd.

4.6.4 Gewenste stimulering S&R

De medewerkers spreken zich naast de in het verleden en huidige stimulering van sportiviteit en respect uit over hoe zij de stimulering graag willen zien in

de toekomst. In deze resultaten komt er drie aspecten van gewenste stimulering naar voren. Allereerst de gewenste stimulering voor wat betreft het algemene beleid en visie (zie algemeen), ten tweede de gewenste stimulering die meer gericht is wat er kan gebeuren voordat er onsportief en respectloos gedrag heeft plaatsgevonden (zie preventieve stimulering) en ten derde de gewenste stimulering die gaat over wat er moet gebeuren nadat onsportief en respectloos gedrag heeft plaatsgevonden (zie reactieve stimulering).

Algemeen

Hoewel veel verschillende zaken in de algehele stimulering van sportiviteit en respect worden behandeld, zijn er een vijftal punten die het meest naar voren komen.

Allereerst komt duidelijk naar voren dat de medewerkers het belangrijk achten dat er binnen de KNVB meer structurele aandacht voor het thema komt. Daarbij heeft het thema een integrale aanpak. Het moet als een rode draad door de KNVB lopen en als een kernwaarde die volop aandacht heeft behandeld worden en wel door alle afdelingen. Daarbij is het wel van belang dat deze integrale aanpak plaatsvindt met een samenhang in visie en insteek.

“Zorg dat je dat integraal in je beleid gaat opnemen en daar de komende jaren, en dan praat je echt over de komende 5 a 10 jaar, op alle gebieden of het nu gaat om communicatie, projecten, opleidingen, dat je daar aandacht aan gaat besteden. Dit zit zo diep geworteld. Dat ga je niet in een jaar of 2 jaar veranderen.” (medewerker AO, 32 jr)

Ten tweede vinden vrijwel alle medewerkers dat het bewustzijn wat betreft sportiviteit en respect moet worden vergroot bij de verenigingen. Verenigingen bewuster maken van het belang van sportiviteit en respect enerzijds en bewuster maken van de rol die zij in de stimulering spelen anderzijds. Dit kan volgens hen door middel van het aanspreken en voorlichten van verenigingsbesturen, kaders en ouders.

Ten derde is het volgens meerdere medewerkers van belang dat er wordt samengewerkt. Samenwerking tussen zowel verenigingen onderling door bijvoorbeeld het sluiten van convenanten en samenwerking tussen alle partijen in het voetbal.

Het vierde punt dat naar voren komt is meer en betere ondersteuning van verenigingen. Hoe de medewerkers deze ondersteuning zien is te lezen in met name de paragraaf preventieve stimulering.

Tot slot zijn veel medewerkers van mening dat rolmodellen en voorbeeldfuncties van essentieel belang zijn in het voetbal. Dit geldt niet alleen

voor voetballers en trainer/coaches in het betaald voetbal die wekelijks op de televisie te zien zijn, maar bijvoorbeeld ook voetballers van regionale jeugdopleidingen, verenigingsbestuurders en de KNVB als organisatie: *“En dan begint het al met wat je ziet op televisie, op het moment dat je allerlei spelers elkaar kaarten aan ziet naaien of met zware overtredingen elkaars benen ziet breken, wat voor voorbeeld is dat voor de jeugd.” (medewerker AO, 32 jr)*

“Enerzijds moet de KNVB, maar dat zal tijd kosten, het in haar eigen cultuur hebben zitten. Zodat je het eigenlijk geeneens meer hoeft te benoemen. Dus dat heeft ook veel te maken met voorbeeldgedrag vanuit de KNVB.” (medewerker AO, 51 jr)

De resultaten met betrekking tot rolmodellen en voorbeeldfuncties zijn verder uitgewerkt in paragraaf 4.7.

Overige opmerkingen van medewerkers wat betreft de algemene gewenste stimulering zijn: invoering van de voetbalwet, zorgen voor een betere spelregelkennis in het gehele voetbal en een meer bedrijfsmatige aanpak van het thema binnen de KNVB.

Preventieve stimulering

“Want iedereen heeft de mond vol van sportiviteit en respect, maar dat zegt niks. Het gaat er om: hoe doe je dat binnen die vereniging en het is gewoon heel moeilijk om het goed voor elkaar te krijgen. Want we hebben net al gezien hoeveel factoren van invloed zijn. En eigenlijk moet je ook op al die fronten iets doen. En het liefst in de preventieve sfeer, want alles wat er na komt aan sancties is in feite al te laat.” (medewerker AO, 48 jr)

Deze en meerdere medewerkers zijn van mening dat preventieve stimulering beter is dan reactieve stimulering in de vorm van sancties. In de resultaten met betrekking tot de algemene stimulering was al te zien dat de medewerkers het nodig achten dat de verenigingen meer en betere ondersteuning van de KNVB krijgen om sportief en respectvol gedrag te bevorderen. Op het gebied van dit faciliteren aan de verenigingen worden meerdere manieren genoemd. Allereerst wordt door meerdere medewerkers het aanbieden van een kant-en-klaar plan, instrumenten of methodes genoemd. Het is belangrijk dat deze laagdrempelig worden aangeboden, zodat de verenigingen er direct mee aan de slag kunnen. Het verzorgen van kaderbijeenkomsten wordt ook als ondersteuning genoemd waarin het kader manieren worden aangereikt waarop sportief en respectvol gedrag te bevorderen zijn. In de preventieve sfeer vinden de medewerkers het ook belangrijk dat de KNVB ervoor zorgt dat er meer spelregelkennis komt bij met name de jeugd. Het voetbalbewijs, waarbij de voetballende jeugd spelregels leren, als instrument hiervoor wordt meerdere malen genoemd. De ondersteuning aan clubs moet ook op een eenduidige manier plaatsvinden door eerst te kijken naar de behoefte van de vereniging en daar op in te

spelen. In plaats van in een bepaalde periode allerlei mensen van verschillende KNVB-afdelingen op deze verenigingen af te sturen.

Vervolgens komt naar voren dat er binnen de vereniging en tussen de vereniging en de KNVB een betere communicatie moet plaatsvinden. Communicatie over wat men van elkaar verwacht. Het moet duidelijk zijn wat een bestuurder van een trainer verwacht, wat een trainer van zijn spelers verwacht, etc. Maar het moet ook duidelijk zijn wat de KNVB van een vereniging verwacht. Dit schept helderheid en hier moeten afspraken over worden gemaakt. De medewerkers geven aan dat zo voor iedereen duidelijk is wat wel en niet mag. Dit betekent ook dat dan voor iedereen duidelijk is wanneer er moet worden opgetreden in de vorm van sancties:

Verder worden de opleidingen van trainer/coaches meerdere malen aangehaald. Daarbij zijn de medewerkers van mening dat er veel meer en structurele aandacht moet komen voor de relationele kant binnen deze opleiding. Naast het voetbaltechnische aspect dient de pedagogiek en de opvoedkundige aspecten binnen de bestaande opleidingen veel meer naar voren te komen. Eén van de medewerkers maakt daarbij de opmerking dat de docenten van deze opleidingen bewuster moeten worden van dit aspect en het belang van sportiviteit en respect.

Tot slot geeft een meerderheid van de medewerkers aan dat het essentieel is dat er door de KNVB een aantrekkelijke en evenwichtige competitie wordt aangeboden. Daarin moet er meer rekening worden gehouden met achtergronden en niveaus van de verschillende verenigingen.

Reactieve stimulering

Hoewel de medewerkers aangeven dat de reactieve stimulering minder belangrijk is dan preventieve stimulering, wordt er vrijwel door iedereen over gesproken. Het argument luidt hiervoor dat het sportieve en respectloze gedrag moet worden voorkomen en dat er niet pas moet worden ingegrepen op het moment dat het gebeurd is. Maar wanneer dan toch iemand over de schreef gaat, moet er ook ingegrepen worden:

"Je moet ook een sanctiebeleid hebben. Je kan niet altijd maar zeggen van: joh, luister nou, niet meer doen... Dat is een beetje Hollands hè. Er zal een moment moeten komen dat je ook zegt van: jij brengt het voetbal zo in diskrediet, wij gaan jou royeren. Daar moet je wel kaders voor hebben en dat moet je waarborgen, dat weet ik allemaal wel. En onze statuten voorzien er ook al in, alleen het is nooit gebeurd. Daar denkt men niet aan. Dus dat is de rol van de bond. Voorlichting, ondersteunen, monitoren dat het gebeurt, druk blijven uitoefenen, maar op een gegeven moment ook zeggen: ja, nu is het mooi geweest." (medewerker VO, 62 jr)

Het begrip straffen komt meer dan eens genoemd. Hierbij komen twee zaken duidelijk naar voren. Volgens een meerderheid van de geïnterviewde

medewerkers mag er ten eerste veel harder en strenger worden opgetreden, zo is ook de mening van deze medewerker:

“En wij moeten nadenken, en met wij bedoel ik de KNVB, maar ook al die organisaties die een belang hebben bij het voetbal, dat we daar iets aan gaan doen. En daar zou naast het preventieve ook zwaardere straffen bij horen. Ik heb liever 50.000 leden minder zonder een hoop ellende, dan dat die op het veld blijven staan.” (medewerker AO, 56 jr)

Veel duidelijker de grenzen aangeven en zodra mensen deze grens passeren hard optreden en zo nodig uitsluiten van het voetbal.

Daarnaast moeten de straffen die worden uitgedeeld door de KNVB rechtvaardiger zijn en meer passend. Hierdoor zal volgens de medewerkers een beter geaccepteerd strafsysteem ontstaan en zal de KNVB veel minder snel als ‘boetebond’ worden gezien:

“Dan denk ik dat we op het gebied van tuchtzaken nog een hele slag kunnen maken richting het straffen dat we nu doen. We worden toch een beetje gezien als de boetebond. Je moet maar weer zoveel afbetalen als je die en die straf hebt gekregen. Dus op dat punt moet je meer doen en we zijn er nu ook mee bezig, met het project tuchtzaken, met een schikkingsvoorstel. Daarin leg je heel erg de bal terug bij een overtreder. Nou zeg het maar: wij vinden dat je dit en dit gedaan hebt, nu mag je zelf oordelen wat je er van vindt. Als je het er mee eens bent, dan horen we het wel. Dat is een heel andere benadering dan top-down iets neer leggen, van je hebt zoveel straf en je moet niet zeuren.” (medewerker AO, 52 jr)

Naast het straffen moet er volgens een aantal medewerkers ook worden gekeken naar de mogelijkheden voor het belonen van sportief en respectvol gedrag in het voetbal:

“En daarnaast denk ik dat het goed zou zijn om eens na te denken over het belonen van sportief gedrag. Er zijn natuurlijk allemaal Fair Play activiteiten geweest in het verleden en het geven van punten, bonuspunten voor sportief gedrag. Dus ik denk dat we daarin ook de komende jaren moeten zoeken om niet alleen het negatieve gedrag te bestraffen maar ook het positieve te benadrukken.” (medewerker AO, 47 jr)

Verenigingen zijn volgens deze medewerkers gevoelig voor positieve aandacht.

4.6.5 Analyse stimulering

Wat betreft de moeilijkheden omtrent de stimulering van sportiviteit en respect geven de KNVB- medewerkers voornamelijk aan dat dit te maken heeft met het grote aantal verenigingen en leden en door het grote aantal vrijwilligers waar niet alles van kan worden verwacht. Dit laat echter ook zien dat de medewerkers van mening zijn dat mensen niet per definitie uit zichzelf

proberen sportief en respectvol te spelen. Stokvis (1989) spreekt ook over de snelle uitbreiding van het aantal voetballers dat het binnen de vereniging waardoor het lastig is om alle spelers op sportief gebied te instrueren en te vormen.

Wat net als in de vorige analyses naar voren komt is het feit dat de medewerkers van mening zijn dat het willen winnen en de steeds belangrijke prestatie de sportiviteit en respect dreigt te ondermijnen. In dit geval bemoeilijkt het ook de stimulering van sportiviteit en respect in het voetbal. Er wordt met name gesproken over het belang van winst in het profvoetbal, maar gezien het verband tussen het amateur- en professionele voetbal is echter aan te nemen dat dit ook een moeilijkheid is voor het amateurvoetbal. Daarnaast is verantwoordelijkheid een belangrijk onderwerp in de betekenis van sportiviteit en respect. Het blijkt dat volgens de medewerkers iedereen verantwoordelijk is voor zijn eigen onsportieve en respectloze gedrag. In paragraaf 4.5.3 wordt de rol van andere betrokkenen als oorzaak genoemd voor onsportief en respectloos gedrag. Maar desondanks vinden de medewerkers dus dat zelfs als de context zo is dat uit alle hoeken onsportief en respectloos gedrag wordt gestimuleerd, de betrokkene zelf verantwoordelijk is. Toch lijkt zich hier een paradox voor te doen. De rol van scheidsrechters wordt namelijk meerdere malen benadrukt als het gaat om het zorgen voor een sportieve en respectvolle wedstrijd. Daarnaast vinden de medewerkers ook dat als het gaat om reactief beleid ten aanzien van sportiviteit en respect dat er harder en strenger mag worden opgetreden door deze scheidsrechters. Hierdoor wordt de verantwoordelijkheid voor sportief en respectvol gedrag van met name voetballers naar de scheidsrechter toe getrokken. En dit ontnemt daarmee de verantwoordelijkheid die eigenlijk bij alle betrokkenen zelf ligt, zoals de KNVB- medewerkers aangeven.

Wat betreft de verantwoordelijkheid voor het stimuleren van sportiviteit en respect in het voetbal bestaat er een verschil in betekenis. Zowel de bond, de vereniging als beiden wordt genoemd. Dit betekent dat volgens de medewerkers sportief en respectvol gedrag door verschillende partijen kan worden verbeterd. Ook wordt in feite gesuggereerd door de medewerkers die vinden dat de bond het initiatief in de stimulering moet nemen, dat dit wordt verstaan onder de verwachtingen van een sportieve en respectvolle KNVB. Oftewel het nemen van verantwoordelijkheid en het voortouw nemen in de stimulering van sportiviteit en respect is een kenmerk van een sportieve en respectvolle KNVB.

Als er wordt gekeken naar de stimulering tot nu toe op het gebied van sportiviteit en respect vanuit de KNVB, is te zien dat reactief sanctiebeleid de boventoon heeft gevoerd. Gezien de meningen van de medewerkers over de huidige situatie (zie paragraaf 4.2) heeft dit blijkbaar niet afdoende effect gehad om een sportievere en respectvollere voetbalsport te creëren en het toegenomen belang van winst te ondermijnen. Straffen en het eventueel strenger en sneller optreden daarin door middel van het lik-op-stuk beleid is

niet dé oplossing volgens de medewerkers. Het (strenger en sneller) straffen leidt namelijk niet tot meer sportief en respect in het voetbal. Het kan er wel aan bijdragen, zo blijkt uit de mening van de medewerkers. Het blijkt verder dus dat het gevoerde sanctiebeleid een controlemechanisme is die er voor zorgt dat overtredingen gemaakt blijven worden op het moment dat de controle ontbreekt.

Gezien het feit dat medewerkers de preventieve stimulering als gewenst benoemen en een belangrijke rol toedichten, is te zien dat volgens hen sportiviteit en respect iets is dat mensen door voldoende aandacht kan aanleren. Sportief en respectvol gedrag bereikt men door het van te voren aanleren en bewust maken samen met het straffen indien er toch mensen over de schreef gaan.

Wat verder opvalt in deze analyse is dat medewerkers van mening zijn dat de KNVB nog teveel fouten maakt in de competitie-indeling, aangezien er volgens de medewerkers nog te veel wedstrijden worden gespeeld waarbij de niveaueverschillen tussen de teams te groot zijn. Terwijl dit niet in de resultaten naar voren komt (zie paragraaf 4.3: begripsbetekenis sportief en respect gedrag in het voetbal), blijkt het dus dat onder sportief en respectvol gedrag in het voetbal ook wordt verstaan: het zorgen voor gelijke winst- en startkansen. Dit komt overeen met de theorie van Steenbergen (1998) waarin ook de gelijke winst- en startkansen voor de tegenstander een onderdeel vormen van de informele fair play in enge zin.

Sportief en respectvol gedrag bij betrokkenen in het voetbal wordt daarnaast volgens de medewerkers het beste gestimuleerd door structurele invloeden vanuit alle hoeken met één geluid. Dit blijkt uit het feit dat medewerkers vinden dat de stimulering van sportiviteit en respect moet gebeuren door zowel integraal als samenhangend beleid. Zo dient een vereniging door alle verschillende afdelingen van de KNVB ondersteund, gewezen en gestimuleerd te worden bij alles wat kan bijdragen aan sportiviteit en respect. Maar ook op andere niveaus. Dit integrale en samenhangende beleid moet er volgens de medewerkers ook zijn binnen een vereniging. Paragraaf 4.2 liet namelijk zien dat iedere betrokkene in het voetbal zijn steentje moet bijdragen. Zo moet bijvoorbeeld een jeugdvoetballer zowel door de trainer/coach, het bestuurslid, de scheidsrechter, de ouder en de toeschouwer gestimuleerd worden tot sportief en respectvol voetbal. Het blijkt dus ook dat volgens de medewerkers campagnes voornamelijk nut hebben wanneer betrokkenen in het voetbal structureel preventief en reactief door iedereen worden gestimuleerd, met dezelfde boodschap.

Het feit dat wat betreft stimulering van sportiviteit en respect in het voetbal er veel verschillende betekenissen worden gegeven, maakt dit het extra moeilijk om een samenhangend beleid wat betreft deze stimulering te voeren. Gezien het bovenstaande belang volgens medewerkers van een structureel, samenhangend en integraal beleid op het gebied van stimulering van

sportiviteit en respect, is het belangrijk dat de verschillende betekenissen van medewerkers op dit gebied met elkaar worden besproken en afgestemd.

In voorgaande analyses van de besproken thema's kwam het belang van de prestatie naar voren en daarmee de ondermijning van waar het volgens de KNVB om draait: plezier hebben in het spel. Maar daarmee ook dat het steeds moeilijker wordt om te relativeren dat het maar een spel is. Het valt op dat de medewerkers in de stimulering van sportiviteit en respect ook niet spreken over het vergroten of benadrukken van het plezier en het verminderen van het belang dat aan winst wordt toegekend. Het is echter van belang om dit onder ogen te zien om een effectief KNVB- beleid uit te voeren op het gebied van sportiviteit en respect in de toekomst van het voetbal.

4.7. Voorbeeldfuncties

“Als bijvoorbeeld het Nederlands elftal bepaalde dingen op de tv laat zien of dat de trainer niet tegen zijn eigen spelers optreedt, dan zul je nooit verenigingen kunnen aanzetten om het zelf te gaan doen. Dus het begint bij de KNVB zelf. (...) Hoe gedraag je je als bond in alles wat je doet? Dus ik denk dat het daar begint.”
(medewerker AO, 24 jr)

Hiermee wordt aangegeven dat aanmoedigingen van sportiviteit en respect niet werken wanneer dit niet van hogere hand wordt ondersteund. Opvallend om te zien is dat alle medewerkers praten over voorbeeldfuncties en rolmodellen als het gaat over sportiviteit en respect in het voetbal. Aangezien het belang er van zo duidelijk naar voren komt, wordt het als apart thema behandeld in het hoofdstuk resultaten. In dit thema wordt er een splitsing gemaakt tussen de verschillende voorbeeldfuncties die worden besproken door de KNVB- medewerkers.

Allereerst heeft de KNVB, zoals bovenstaand citaat al laat zien, volgens de geïnterviewden een voorbeeldfunctie ten opzichte van de voetbalverenigingen. Het is van belang dat de KNVB, in alles wat ze doet, uitstraalt dat sportiviteit en respect als een kernwaarde van het voetbal wordt gezien.

Ten tweede is de meest benoemde voorbeeldfunctie volgens de medewerkers die van spelers in het betaalde voetbal. Enerzijds ten opzichte van spelers in het amateurvoetbal. Met name de jeugd neemt dit snel over volgens de medewerkers. Het ontbrekende besef dat het amateurvoetbal anders is dan het betaald voetbal is een argument van één van de medewerkers waarom dit wordt overgenomen. Anderzijds ten opzichte van de toeschouwers langs het veld of de tribune. Zo beredeneert een medewerker:

“Een voetballer heeft ook met name in het betaald voetbal met zijn uitstraling een voorbeeldfunctie naar de fans. Een voetballer die zich voortdurend misdraagt, wat kun je dan verwachten dat die fans op de tribune doen.” (medewerker AO, 37 jr)

De medewerkers beredeneren dat de stimulering van sportiviteit en respect door de KNVB en de verenigingen geen nut heeft indien er wekelijks een verkeerd voorbeeld wordt gegeven door professionele voetballers op de televisie. Daarin moet ook de rol van de media niet worden vergeten volgens sommige medewerkers, die vaak veel aandacht besteden aan onsportief en respectloos gedrag. Voetballers in het amateurvoetbal hebben echter ook een voorbeeldrol ten opzichte van publiek volgens de medewerkers. Onsportief en respectloos gedrag kan namelijk invloed hebben op het publiek. Gezien de belangrijke voorbeeldfunctie is het volgens een aantal medewerkers zinvol om met name in het betaald voetbal middels een aantal rituelen te laten zien dat spelers onderling, richting de scheidsrechter of

trainers onderling, het sportieve en respectvolle gedrag te benadrukken. Het vormen van een erehaag na de wedstrijd wordt een aantal keren als voorbeeld gegeven. Het moet tenslotte volgens de medewerkers ook als taak worden gezien van de KNVB en met name de afdeling betaald voetbal, om voornamelijk de voetballers in het professionele voetbal bewuster te maken van hun voorbeeldfunctie.

Ten derde hebben trainers/coaches in het amateurvoetbal een belangrijke voorbeeldfunctie, met name bij de jeugd. Een opmerking van een medewerker hierover:

“En een hele belangrijke zijn die teamleiders op zaterdag. Die de jongens voor de wedstrijd oppeppen en tussen door opvangen en van kop tot staart voorbeeldgedrag geeft.” (medewerker AO, 51 jr)

De trainer/coach in het betaald voetbal heeft echter ook een duidelijke voorbeeldfunctie volgens de medewerkers. Wanneer een trainer/coach sportief en respectvol vertoont kan dit een positief effect hebben op de voetballers, het publiek in het stadion, maar ook op het publiek die dit gedrag waarneemt op de televisie.

De manier waarop een trainer/coach zich moet gedragen en een voorbeeld moet zijn voor zijn team en het publiek, staat verder beschreven in 4.3.4: verwachtingen sportieve en respectvolle trainer/coach.

4.7.1 Analyse

Zoals beschreven spelen voorbeeldfuncties in het voetbal volgens de geïnterviewden een grote rol als het gaat om sportiviteit en respect. Stokvis (1989) heeft beschreven dat de verruwing en verharding voornamelijk te maken heeft met het slechte voorbeeld van professionele voetballers.

De rol die volgens de medewerkers met name professionele voetballers en trainers/coaches hebben in de betekenis van sportiviteit en respect versterkt de gedachte van Stokvis (1989) en Crum (2001) dat de amateursport en de professionele sport niet als twee aparte werelden gezien kunnen worden. Acties van spelers en trainers/coaches in het betaalde voetbal worden volgens de medewerkers als voorbeeld gesteld voor amateurvoetballers en met name de jeugd, die dit gedrag vervolgens overnemen.

Hierdoor lijkt een paradox te bestaan. Enerzijds is in de resultaten te zien dat medewerkers vinden dat bijvoorbeeld een overtreding in het betaalde voetbal eerder wordt geaccepteerd dan in het amateur voetbal. Hiermee wordt dus de contextualiteit van sportiviteit en respect onderschreven. Terwijl tegelijkertijd de medewerkers vinden dat met name de professionele voetballers en trainers/coaches moeten laten zien hoe het hoort. Want naast het sportieve en

respectvolle gedrag, wordt ook het onsportieve en respectloze gedrag geïmiteerd. Het wordt steeds moeilijker voor met name amateur voetballers om te relativieren dat plezier belangrijker is dan presteren. De vraagtekens die in de voorgaande analyses werden geplaatst bij het idee dat voetbal om plezier draait worden daarnaast ook alleen maar groter.

5 Conclusie, discussie en aanbevelingen

Middels dit onderzoek is getracht om de betekenissen die de KNVB-medewerkers geven aan sportiviteit en respect in het voetbal te achterhalen en te beschrijven. De volgende hoofdvraag staat hierbij centraal:

Welke betekenis geven medewerkers van de KNVB aan sportiviteit en respect in het voetbal?

In dit hoofdstuk zal deze hoofdvraag worden beantwoordt en vervolgens zal er een discussie plaatsvinden over de bevindingen van dit onderzoek. Tot slot zullen er een aantal aanbevelingen worden gedaan.

5.1 Conclusie

Bij de beantwoording van de hoofdvraag dient er onderscheid te worden gemaakt tussen de volgende zes thema's die in de betekenisgeving aan sportiviteit en respect in het voetbal volgens de KNVB-medewerkers een rol spelen: 'het huidige sportieve en respectvolle gedrag' (1), de 'begripsbetekenis van sportiviteit en respect' (2), 'het belang van sportiviteit en respect in het teken van winst of verlies' (3), de 'oorzaken en gevolgen' (4), de stimulering van sportiviteit en respect (5) en de voorbeeldfunctie (6).

Al deze thema's hebben invloed op de betekenis aan sportiviteit en respect. Allereerst zullen daarom deelconclusies worden getrokken naar aanleiding van ieder thema (5.1.1), waarna deze zullen leiden tot de slotconclusie (5.1.2).

5.1.1 Deelconclusies

In het begin van dit onderzoek is aan bod gekomen hoe de begrippen sportiviteit en respect heden ten dagen in de schijnwerpers staan in de sportsector. Maar als er wordt gekeken naar hoe de KNVB-medewerkers het huidige sportieve en respectvolle gedrag ervaren, wordt dit niet als erg problematisch gezien. Zeker niet problematischer dan in andere sporten. Wel baart het karakter van het onsportieve en respectloze gedrag hen zorgen, aangezien de excessen in het voetbal steeds verder verergeren.

De KNVB-medewerkers zijn daarnaast van mening dat het in het voetbal moet draaien om het 'plezier in het spel', zoals ook omschreven staat in het Beleidsplan Voetbal 2009 - 2014 van de KNVB. Maar tegelijkertijd geven ze in hun betekenisgeving aan dat de praktijk dikwijls anders is, namelijk dat het draait om de winst en het presteren. Geconcludeerd kan worden dat er een verschil zit in hoe het voetbal bedoeld is (liever sportief verliezen) en hoe het voetbal beleefd wordt (liever onsportief winnen).

Sportiviteit en respect zijn bepaalde waarden die leven binnen het voetbal. Ook normen bepalen mede hoe sportiviteit en respect worden gezien door de KNVB- medewerkers. Normen en waarden zijn afhankelijk van de individuele wensen van de mens en zijn daarnaast pluriform. Processen als individualisering en informalisering hebben hiertoe geleid. Zo zijn ook de begrippen sportiviteit en respect pluriform en worden er verschillende betekenissen gegeven aan deze begrippen door de KNVB- medewerkers. Ondanks deze verschillen zijn er betekenissen die zo overeenkomen, dat leidt tot zowel een omschrijving van sportief gedrag als een omschrijving van respectvol gedrag in het voetbal. Sportief gedrag wordt gezien als zowel het volgen van geschreven als ongeschreven regels door alle betrokkenen in het voetbal. Wat betreft het volgen van de regels is sportief gedrag het regelconform handelen tijdens de wedstrijd. Ongeschreven regels die bij sportief gedrag horen zijn volgens de KNVB- medewerkers: het accepteren (zoals verlies, beslissingen van de scheidsrechter, het maken van fouten van medespelers en tegenstanders); het (af en toe) helpen van de tegenstander; het toegeven van fouten en het tonen van inzet om de wedstrijd te willen winnen.

Onder respectvol gedrag wordt verstaan de manier waarop iemand zich opstelt in de omgang met anderen. Hierbij vinden de KNVB- medewerkers de volgende twee kenmerken het belangrijkste: behandel alle andere betrokkenen in het voetbal zoals je zelf ook behandeld wil worden en (h)erken verschillen en houd rekening hiermee. Desondanks blijft er een verschil in betekenisgeving bestaan wat betreft de begrippen sportiviteit en respect als men naar de omschrijving ervan kijkt. Daarnaast leidt de omschrijving: behandel alle andere betrokkenen in het voetbal zoals je zelf ook behandeld wil worden niet tot minder ambiguïteit, aangezien de manier waarop je zelf behandeld wil worden ook van persoonlijke wensen afhankelijk is.

Hoewel sportief gedrag ook het regelconform handelen inhoudt, wordt het overtreden van een regel niet per definitie als onsportief gezien. Bewuste overtredingen zijn onsportief en respectloos. Onbewuste overtredingen echter 'horen erbij'.

Aangezien dit geen onsportief gedrag is, maar ook niet voldoet aan de omschrijving van sportief gedrag, kan worden geconcludeerd dat er een bepaald 'grijs' gebied bestaat volgens de medewerkers, waarin gedrag zowel niet sportief als onsportief wordt genoemd. Ook dit voedt de gedachte van de pluriformiteit van de waarden sportiviteit en respect. Daarnaast heeft spelregelkennis een belangrijke betekenis voor de medewerkers als het gaat om sportiviteit en respect. Meer kennis van de regels draagt volgens hen absoluut bij aan een meer sportievere en respectvollere omgang in het voetbal, maar voorkomt onsportief gedrag niet.

In de verwachtingen die de KNVB- medewerkers hebben op het gebied van sportieve en respectvolle voetballers, trainers/coaches, bestuursleden, kortom

alle betrokkenen in het voetbal, kan daarin worden geconcludeerd dat het tonen van een voorbeeldfunctie als belangrijk wordt gezien. Een voetballer richting de toeschouwers, de trainer/coach richting zijn spelers, een bestuurder richting zijn coach/trainer, etc. Daarnaast zou plezier boven de prestatie horen te staan bij alle betrokkenen, maar in de praktijk gebeurt dit lang niet altijd.

Het belang van sportiviteit en respect is volgens de medewerkers groot. Wanneer dit belang echter in het teken van winst of verlies wordt geplaatst kan worden geconcludeerd dat sportiviteit en respect niet voor alles gaat en dat wanneer zaken spelen als promotie, degradatie of kampioenschap bepaalde concessies hieraan worden getolereerd of begrepen. Sportief verliezen gaat niet altijd voor onsportief winnen. Dit geldt niet alleen voor het betaalde voetbal. De conclusie die hieruit kan worden getrokken is dat door het grote belang dat tegenwoordig aan de prestatie wordt gehecht, dit de sportiviteit en het respect in het voetbal kan ondermijnen. In deze conclusie dient de contextafhankelijkheid van waarden volgens de medewerkers worden opgemerkt. Dit houdt in dat de invulling van sportiviteit en respect verandert naarmate de context verandert. Maar aangezien de medewerkers het belang van de voorbeeldfunctie van met name professionele voetballer benadrukken, zouden deze sportief en respectvol gedrag moeten tonen ongeacht de context.

Externe maatschappelijke ontwikkelingen als verruwing, verharding en de individualisering worden gezien als de voornaamste oorzaken voor onsportief en respectloos gedrag. Daarnaast zien de medewerkers dat ondanks de mening dat voetballen om plezier draait, het willen winnen een oorzaak is. Aangezien onvoldoende spelregelkennis niet of nauwelijks wordt genoemd als oorzaak, kan hierdoor worden geconcludeerd dat wellicht het effect van meer kennis op de mate van sportiviteit en respect tegenvalt.

Naast meer leden voor de KNVB en meer sponsors die zich willen verbinden met het voetbal kan sportiever en respectvoller gedrag in het voetbal ook zorgen voor meer kans op de winst. Dit maakt de onduidelijkheid over waar het werkelijk om draait in het voetbal alleen maar groter. Is plezier en sportiviteit en respect het doel en winst een bonus of is winst het doel en is het een bonus als dit op een prettige manier gebeurt?

Vanwege het grote aantal verenigingen, leden en vrijwilligers waar niet alles van kan worden verwacht wordt de stimulering van sportiviteit en respect als complex ervaren. Dit heeft ook te maken met de wil om te winnen, waardoor er wordt ervaren dat wanneer het sportief winnen niet lukt, er in het voetbal eerder wordt gekozen voor onsportief winnen dan voor sportief verliezen. De complexiteit van deze stimulering wordt daarnaast gevoeld door het verschil in betekenis tussen wie als verantwoordelijke wordt gezien voor de stimulering van sportiviteit en respect. De KNVB wordt genoemd, de vereniging wordt genoemd en beiden. De conclusie kan worden getrokken

dat er verschil in betekenis bestaat tussen de opstelling van de bond in deze: een ondersteunende rol of een initiatiefnemende rol.

Er is tot nu toe te weinig gedaan aan de stimulering van sportiviteit en respect. Medewerkers zijn daarnaast van mening dat het reactieve sanctiebeleid een insteek vormt die op zichzelf niet voldoet. Het heeft namelijk niet genoeg effect opgeleverd. Er dient daarom naast het sanctioneren meer de nadruk op preventieve stimulering gelegd worden. Daarmee kan worden geconcludeerd dat sportiviteit en respect volgens de KNVB- medewerkers gedrag is dat men kan bereiken bij mensen door het van te voren aanleren en bewust maken in combinatie met streng en snelle straffen. Hier hoort een structureel, integraal en samenhangend beleid bij volgens de medewerkers. Zo dient een vereniging door alle verschillende afdelingen binnen de KNVB ondersteund, gewezen en gestimuleerd te worden bij alles wat kan bijdragen aan sportiviteit en respect. Medewerkers spreken met betrekking tot de stimulering van sportiviteit en respect niet specifiek over enerzijds het vergroten of benadrukken van het plezier en anderzijds over het verminderen van het belang dat aan winst wordt toegekend.

Tot slot kan worden geconcludeerd dat de rol van voorbeeldfuncties in het voetbal zeer groot is volgens de KNVB- medewerkers. Zo hebben voornamelijk de professionele voetballers en trainers/coaches een voorbeeldfunctie. Zeker gezien de mediatisering waardoor het gedrag van deze groepen wordt uitvergroot, is het van belang dat deze zich sportief en respectvol gedragen. Echter wordt ook van de betrokkenen in het amateurvoetbal verwacht dat ze zich als voorbeeld gedragen binnen hun vereniging. Tegelijkertijd wordt steeds meer zichtbaar dat onsportief en respectloos gedrag beloond wordt en dit moeilijk is te veranderen zo lang het draait om winst en het verlies moeilijk gerelativeerd kan worden.

5.1.2 Slotconclusie

Dit onderzoek heeft laten zien dat sport naar het centrum van onze samenleving is opgerukt. Het voetbal speelt daarin met 1,2 miljoen leden een grote rol. Het voetbal groeit en wordt alsmaar belangrijker in onze samenleving. Het beste wordt dit geïllustreerd door de visie van de KNVB: voetbal is ons leven (Beleidsplan Voetbal, 2009-2014). Daarnaast is het belang van de prestatie in de sport en het voetbal toegenomen. De druk en de wil om te winnen is enorm gegroeid in onze samenleving. Processen als commercialisering, professionalisering en mediatisering hebben hier voor gezorgd. En hoewel dit in eerste instantie alleen het betaalde voetbal lijkt te raken ondervindt volgens de geïnterviewden het gehele voetbal hier de effecten van. Tegelijkertijd zorgt deze toegenomen rol van voetbal en de druk op presteren dat sportiviteit en respect in het voetbal steeds meer in het geding raken. Het draait meer en meer om winst en verlies kan steeds minder

gerelativeerd worden voor alle betrokkenen, dus ook voor het publiek. Het voetbal wordt steeds minder gezien als zo maar een spelletje waarin het plezier voorop staat. Dit alles zorgt er voor dat sportief en respectvol gedrag steeds minder als belangrijk wordt beschouwd in het voetbal en dat eerder gekozen wordt voor onsportief winnen in plaats van sportief verliezen.

Tevens heeft het onderzoek willen laten zien hoe maatschappelijke ontwikkelingen als individualisering en informalisering en processen als commercialisering en professionalisering doorwerken op het denken over sportiviteit en respect op organisatorisch niveau (binnen de KNVB). Hierbij is duidelijk geworden dat in dit denken dilemma's spelen die niet bevorderend lijken te zijn voor sportiviteit en respect in het voetbal.

Zo weten de medewerkers van de KNVB, ondanks de verschillende betekenissen die ze aan sportiviteit en respect geven, hoe 'het hoort' met betrekking tot sportief en respectvol gedrag. Men wil daarnaast ook heel graag sportief en respectvol gedrag in het voetbal gezien het belang dat aan sportiviteit en respect wordt gehecht. Het dilemma is echter dat ondanks dat men weet hoe alle betrokkenen in het voetbal zich sportief en respectvol moeten gedragen, dat het niet lukt zoals men voor ogen heeft: sportiviteit en respect in het totale voetbal (Beleidsplan Voetbal 2009-2014). En dat het met name door de toename van de excessen in het voetbal volgens de KNVB-medewerkers alleen maar onsportiever en respectlozer wordt.

Daarnaast is er een dilemma zichtbaar in het feit dat de KNVB-medewerkers enerzijds het sportieve en respectvolle gedrag van belang vinden en weten hoe het hoort en het willen stimuleren, maar anderzijds blijkt dat onsportief en respectloos gedrag en overtredingen onderdeel zijn van de voetbalcultuur en -ethiek. Het 'hoort erbij' en het wordt door onsportief te winnen zelfs beloond.

Tot slot blijkt er nog een dilemma te zijn als het gaat om de verantwoordelijkheid voor sportief en respectvol gedrag enerzijds en onsportief en respectloos gedrag anderzijds. Zo vinden de KNVB-medewerkers dat alle betrokkenen in het voetbal verantwoordelijk zijn voor hun eigen gedrag. Dat volgens deze medewerkers echter het belang van de scheidsrechter groot is en dat wordt aangegeven dat er strenger en harder mag worden opgetreden, lijkt dit de verantwoordelijkheid naar de scheidsrechter toe te trekken waardoor dit de verantwoordelijkheid bij de spelers voor hun eigen gedrag lijkt te ontnemen. Er lijkt echter een verandering hier in plaats te vinden doordat KNVB-medewerkers meer preventieve stimulering wensen ten aanzien van sportiviteit en respect. Dit lijkt de verantwoordelijkheid meer bij de betrokkenen zelf te leggen.

Dit onderzoek naar de betekenissen van KNVB-medewerkers aan sportiviteit en respect in het voetbal, heeft laten zien welke (ethische) dilemma's spelen

op organisatorisch niveau en wat de gevolgen zijn voor de organisatie van het voetbal op macro, meso en micro niveau.

5.2 Discussie

Zoals aangegeven in de onderzoeksmethode van dit onderzoek, is er gebruik gemaakt van het do no harm- principe. Het is hiermee niet de bedoeling om de KNVB en zijn medewerkers in een kwaad daglicht te stellen door uitkomsten van dit onderzoek.

Wel is het mogelijk dat bepaalde zaken die aan bod zijn gekomen, een reden kunnen zijn tot discussie. Een aantal zullen in deze discussie terug komen.

5.2.1 Tuchtzaken

Als het gaat om sportiviteit en respect enerzijds of onsportiviteit en respectloosheid anderzijds, zijn veel KNVB- medewerkers geneigd om te kijken naar het aantal tuchtzaken, het aantal molestaties, het aantal rode en gele kaarten, etc. in een voetbalseizoen die bekend zijn bij de KNVB. Er wordt gekeken naar hoe dit aantal zich verhoudt ten opzichte van andere jaren en daar worden dikwijls conclusies uit getrokken. In dit onderzoek is bewust gekozen om deze cijfers achterwege te laten. Daar zijn een aantal redenen voor. Allereerst heeft het aantal gele en rode kaarten veel te maken met de manier waarop er gefloten wordt door de scheidsrechters. Een stijging van bijvoorbeeld het aantal gele kaarten wil niet zeggen dat er meer overtredingen plaatsvinden. Het is namelijk mogelijk dat scheidsrechters in de loop der tijd strenger zijn gaan optreden tegen overtredingen. Hierdoor geven ze tegenwoordig een gele kaart voor een overtreding, terwijl ze deze overtreding wellicht 10 jaar geleden geen kaart 'waard' vonden. Twee voorbeelden van het strenger fluiten zijn: het uittrekken van het shirt na een doelpunt, dat tegenwoordig met een gele kaart wordt bestraft en de tackle van achteren, waar nu een rode kaart voor staat.

Daarnaast heeft onderzoek van Has (2006) uitgewezen dat er in een jaar tijd meer dan honderdduizend kaarten niet worden doorgegeven aan de KNVB. Dit betekent dat de cijfers omtrent tuchtzaken van de KNVB anders zijn dan wat er werkelijk op de voetbalvelden gebeurt. Deze aspecten geven ook aan dat het denken over sportiviteit en respect veranderd is en steeds verandert.

Als medewerkers van de KNVB echter wel naar de cijfers omtrent tuchtzaken, molestaties en kaarten als graadmeter nemen, kan dit hun mening over het huidige sportieve en respectvolle gedrag in het voetbal beïnvloeden en zo ook dit onderzoek. Getracht is daarom om tevens de praktijkervaringen in het voetbal van alle geïnterviewden te onderzoeken en dit mee te nemen in de resultaten.

5.2.2 Focus onderzoek

Dit onderzoek is gestart met de focus op sportiviteit en respect. De gedachte daar bij was om te richten op het sportieve, op het respectvolle, het goede, het positieve, kortom het gedrag dat men bij de KNVB graag wél wil zien. Het bleek gedurende dit onderzoek echter onmogelijk om ook de andere kant uitvoerig te behandelen. Allereerst heeft dit te maken met de geschetste literatuur van hoofdstuk drie. Theorieën met betrekking tot onsportief en respectloos gedrag, gewelddadig gedrag, onwenselijk gedrag, etc. bleken veel meer voor handen te zijn. En in theorieën over sportief, respect, fair play, wenselijk gedrag, etc. werd ook snel de link gemaakt met de andere zijde van het gedrag.

Ook tijdens de gesprekken met de geïnterviewden werd het onsportieve en respectloze al snel aangehaald. Zo werd bijvoorbeeld de vraag: 'wat verwacht u van een sportieve en respectloze voetballer?' beantwoord met: 'geen commentaar op de leiding, niet schelden, niet spugen, etc. Hieruit viel op te maken dat het ten eerste moeilijk bleek voor medewerkers om het sportieve en respectvolle aan te geven. Ten tweede bleek dat ondanks de focus van het onderzoek op sportief en respectvol gedrag voor de medewerkers de focus tijdens het gesprek lag bij onsportief en respectloos gedrag.

Wat dus opvalt is dat de medewerkers sportief en respectvol gedrag definiëren als tegenhanger van onsportief en respectloos gedrag, dus strikt als andere kant van de medaille.

5.2.3 Geïnterviewden

In hoofdstuk drie is inzicht gegeven in de kenmerken van de geïnterviewden die hebben geparticipeerd in dit onderzoek. Ook de redenen voor deze selectie zijn hierin aangegeven. Er zijn echter een aantal kanttekeningen te plaatsen wat betreft de samenstelling die van invloed kunnen zijn op het onderzoek.

Ten eerste waren er van de zestien geïnterviewden maar twee medewerkers van betaald voetbal. Helaas bleek het spreken van een aantal medewerkers van betaald voetbal niet mogelijk door de drukke agenda's. Eventuele vraagtekens die daardoor gezet worden bij of dit onderzoek ook representatief is voor betaald voetbal is dan ook terecht.

Ten tweede is ook het aantal vrouwen in de groep geïnterviewden vrij gering (twee). De vraag is echter of de onderzoeksresultaten anders waren geweest als er meer vrouwen hadden deelgenomen. Het aantal vrouwen in dit onderzoek is niet bewust laag genomen. De verklaring hiervoor kan worden gezocht in de posities van de meeste vrouwen binnen de KNVB. Hoewel het aantal vrouwen en mannen gelijk is in de organisatie, werken de vrouwen voornamelijk op ondersteunende functies. Coördinatoren, managers,

beleidsmedewerkers, directieleden, etc. zijn overwegend mannen. Het aantal vrouwen in dit onderzoek is in dat opzicht dus min of meer representatief als het gaat om de man/vrouw verdeling binnen de functies waar besluiten genomen worden en beleid wordt gemaakt ten aanzien van sportiviteit en respect. Ook lijkt deze verhouding van twee vrouwen en veertien mannen overeenkomsten te hebben met de verhoudingen vrouw/man in het ledenbestand van de KNVB. Zo is tien procent van de KNVB- leden vrouwelijk en negentig procent mannelijk.

Ten derde is het onderzoek in zoverre representatief dat voornamelijk medewerkers zijn benaderd die direct invloed hebben op het beleid van de KNVB. Dat betekent dat medewerkers op ondersteunende functies als managementassistentes niet hebben geparticipeerd in dit onderzoek.

Tot slot zijn drie geïnterviewden lid van de verenigingsorganisatie van de KNVB. De rest zijn werkzaam in de arbeidsorganisatie. Dit kan een beperking zijn voor de representatie voor wat betreft de verenigingsorganisatie van de KNVB.

5.2.4 Scheiding amateur en betaald voetbal KNVB

In dit onderzoek hebben voornamelijk gesprekken plaatsgevonden met medewerkers van de sectie amateurvoetbal. Er is echter in dit onderzoek bewust geen onderscheid gemaakt tussen resultaten van medewerkers van betaald en resultaten van medewerkers van amateur voetbal. Dit heeft een aantal oorzaken.

Allereerst was er geen onderscheid te maken tussen resultaten van de twee afdelingen. Het enige verschil dat waar te nemen was had betrekking op de ouders in het voetbal. Waar medewerkers van de sectie amateur afdeling wel hier over spraken, was dit bij de medewerkers van de sectie betaald voetbal niet aan de orde.

Ten tweede wil de KNVB ondanks het bestaan van twee verschillende zogenaamde 'units' graag naar buiten treden als één organisatie. Dit is ook te zien aan het beleidsplan. Het Beleidsplan Voetbal 2009-2014 van de KNVB is namelijk een gezamenlijk beleid beschreven, dat geldt voor zowel betaald als amateur voetbal.

Ten derde slot lijkt de scheiding tussen amateur en betaald in het voetbal te vervagen. Het verdienen van geld met voetbal is al lang niet meer alleen weg gelegd voor voetballers en trainers/coaches van de Eredivisie en de Jupiler League (Eerste Divisie). Ook in het amateurvoetbal worden salarissen en bonussen betaald of wordt kleding, vervoer, woning, etc. verzorgd voor de voetballers. Daarnaast is met ingang van seizoen 2010-2011 de Topklasse een feit geworden. Dit met gevolg dat amateurverenigingen kunnen promoveren naar de Jupiler League en verenigingen uit deze League kunnen degraderen naar het amateurvoetbal. Kortom, de grens tussen amateur en betaald voetbal is in de praktijk niet gemakkelijk meer aan te geven. Dit heeft er toe geleid dat

er tijdens onderzoek geen onderscheid is gemaakt tussen amateur en betaald voetbal.

5.3 Aanbevelingen

Tot slot zullen er in deze paragraaf naar aanleiding van de resultaten een aantal aanbevelingen worden gedaan. Gezien het feit dat in dit onderzoek geen onderscheid wordt gemaakt tussen amateur en betaald voetbal (zie paragraaf 5.2.4) gelden deze aanbevelingen voor de gehele KNVB, zowel arbeidsorganisatie als verenigingsorganisatie.

De KNVB heeft middels haar beleid een grote invloed op het voetbal in Nederland. De voetbalbond kan echter vrijwel niets zonder de verenigingen. Het is daarom zaak om wat betreft het denken over sportiviteit en respect na te gaan hoe hier in de verenigingen en onder voetballers over wordt gedacht. Hier bij valt te denken aan zowel amateur verenigingen als verenigingen in het betaalde voetbal. Op deze manier wordt ook de bottom-up benadering die men graag wil hanteren binnen de KNVB toegepast. De dilemma's die in de KNVB bestaan over sportiviteit en respect kunnen op die manier besproken worden met de verenigingen en ook het bewustzijn binnen de verenigingen vergroten.

Ieder gesprek over sportiviteit en respect zou moeten beginnen met: wat verstaan we onder sportief en respectvol gedrag? De begrippen sportiviteit en respect worden tegenwoordig gebruikt, ook door de KNVB, alsof het vanzelfsprekend is wat er onder wordt verstaan. Hierdoor wordt er geen rekening gehouden met het pluriforme karakter van deze begrippen. Deze pluriformiteit komt ook tot in uiting in de KNVB, zo blijkt uit dit onderzoek. Probeer de inhoud van de begrippen sportiviteit en respect daarom bespreekbaar te maken voordat er überhaupt wordt gesproken over de stimulering ervan. Het op één lijn komen over de betekenis ervan is niet essentieel, het is juist goed om een discussie te voeren over verschillende betekenissen met betrekking tot sportiviteit en respect. Dit komt het interne bewustzijn ten aanzien van sportiviteit en respect ten goede. Om dit bewustzijn te vergroten kan het alleen maar 'gezond' zijn om met elkaar te praten over sportief en respectvol gedrag. Het is daarbij van belang dat de dilemma's die uit dit onderzoek naar voren zijn gekomen worden meegenomen in de discussie en niet onder tafel worden geschoven. Dit kan er aan bijdragen dat de KNVB kritisch blijft kijken ten aanzien van sportiviteit en respect in het voetbal.

Literatuur

Algemeen Dagblad (2010, juni) *Maradona roept op tot fairplay*, gevonden op 12 juni 2010 op <http://www.ad.nl/ad/nl/1045/WKvoetbal/article/detail/489893/2010/06/11/Maradona-roept-op-tot-fairplay.dhtml>.

Becker, J.W., & Nauta, A.P.W. (1983) *Enkele gegevens over waarden in Nederland na 1945* in: Steenbergen, J., A.J. Buisman, P. de Knop en J.M.H. Lucassen (1998), *Waarden en normen in de sport. Analyse en beleidsperspectief*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Breedveld, K., Kamphuis, C. & Tiessen-Raaphorst, A. (2008). *Rapportage sport 2008*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau / W.J.H. Mulier Instituut.

Buisman, A. (1995). *Jongeren over sport*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu van Loghum.

Butcher, R. (2003). *Fair Play as respect for the game* in: Boxill (2003). *Sports Ethics*. Oxford: Blackwell Publishing.

Crum, B. (2001). *Over de versporting van de samenleving*. 2e uitgebreide druk. Haarlem: De Vrieseborch.

Coakley, J. (2003), *Sport in Society: Issues and Controversies*, New York, NY: McGraw-Hill.

Ernst & Young (2007). *Wet en regelgeving voor sportverenigingen*. Rotterdam: Ernst & Young.

Gabler, H. (1990). *Fair geht vor – Sport zwischen Aggression und Fairness*. In Steenbergen, J., A.J. Buisman, P. de Knop en J.M.H. Lucassen (1998), *Waarden en normen in de sport. Analyse en beleidsperspectief*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Has, H.J.B. (2006), *Gele en rode kaarten: een sociaal-wetenschappelijke studie naar gele en rode kaarten in het Nederlandse amateurvoetbal*, Zeist: Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond.

Hofstede, G. (1991). *Allemaal andersdenkenden. Omgaan met cultuurverschillen*. Amsterdam: Contact.

KNVB (2009). *'Beleidsplan Voetbal 2009-2014: Samen Scoren'*, Zeist: Koninklijke Nederlandse Voetbal Bond.

- KNVB (2010). *Notitie Samen voor Sportiviteit & Respect*, Intern rapport.
- Kunnen, R. (2006). *Sporten om de kijkers: Mediatisering en de invloed van sportorganisaties op het kijkerspubliek*. Zoetermeer: Arko Sports Media, 11-34.
- Maso, I. & Smaling, A. (1998). *Kwalitatief onderzoek: praktijk en theorie*. Amsterdam: Boom.
- Morgan, W.J. (1987). *The logical incompatibility thesis and rules: A reconsideration of formalism as an account of games*, in Steenbergen, J., A.J. Buisman, P. de Knop en J.M.H. Lucassen (1998), *Waarden en normen in de sport. Analyse en beleidsperspectief*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Morgan, W.J. (1994). *Leftist theories of sport*, in Steenbergen, J., A.J. Buisman, P. de Knop en J.M.H. Lucassen (1998), *Waarden en normen in de sport. Analyse en beleidsperspectief*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.
- Mc Comb, D.G. (2004). *Sports in World History*. New York: Taylor & Francis.
- NOC* NSF (2009, december). *Samen voor sportiviteit en respect*, gevonden 12 december 2009 op <http://www.nocnsf.nl/cms/showpage.aspx?id=2382>.
- Nusport (2010, april) *Directies Ajax en Feyenoord eisen respect en fair play*, gevonden op 22 april 2010 op <http://www.nusport.nl/knvb-beker/2230940/directies-ajax-en-feyenoord-eisen-respect-en-fair-play.html>.
- Panathlon (2005). *Kwetsbare kinderen. Bedreiging van de positieve waarden in de kinder- en jeugdsport*. Gent.
- Robinson, L. (2008). *The business of sport*. In B. Houlihan (ed.), *Sport and Society. A Student Introduction*. Los Angeles etc: Sage Publications, 307-327.
- Rubin, H. & Rubin, I. (2004), *Qualitative interviewing: The art of hearing data*, Sage: London.
- Schnabel, P. (2000), *Een sociale en culturele verkenning voor de langere termijn*, in: SCP (2008) *Weinig over de schreef*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Sennet, R. (2003). *Respect, the formation of character in an age of inequality*. London: Penguin Group.
- Steenbergen, J. en L. Vloet, (2007). *Fair play, over de regels en de geest; van begripsverheldering tot beleid*. Deventer: daM uitgeverij.

Steenbergen, J., A.J. Buisman, P. de Knop en J.M.H. Lucassen (1998), *Waarden en normen in de sport. Analyse en beleidsperspectief*. Houten/Diegem: Bohn Stafleu Van Loghum.

Stier, J. (2007). Game, name and fame – afterwards, will I still be the same? A social psychological study of career, role exit and identity. *International Review for the Sociology of Sport* 42 (1): 99-111.

Stokvis, R. (1989), *De sportwereld, een sociologische inleiding*. Alphen ad Rijn: Samsom.

Tiessen-Raaphorst, A. en Breedveld, K. (2007) *Een gele kaart voor de sport; een quick scan naar wenselijke en onwenselijke praktijken in en rondom de breedtesport*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

Tiessen-Raaphorst, A., Lucassen, J., van den Dool, R. & van Kalmthout, J. (2008), *Weinig over de schreef*, Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.

UEFA (2010, mei) *Respect the opponent, respect diversity, respect the game*, gezien op 22 mei 2010 op Nederland 3, link:
http://www.ecoutemedialtd.com/motiongfx/digital/uefa_respect_tv_slot.html.

Van Bottenburg (2009) *Winst door sport*, presentatie: 'Easy to see, hard to prove', Utrechtse School voor Bestuurs- en Organiseringswetenschap Universiteit Utrecht.

Verweel, P. (2007). *Respect in en door de sport*. Amsterdam: SWP.

VWS (2008), *De kracht van sport*, Den Haag: ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

Wikipedia (2010, juni) *Rachid Bouaouzan*, gevonden 13 juni 2010 op http://nl.wikipedia.org/wiki/Rachid_Bouaouzan.

WRR (2003). *Waarden en normen en de last van het gedrag*. Amsterdam: Amsterdam University Press.

Bijlage I - Topics en vragenlijst interviews

- Introductie

1. Wat is uw functie bij de KNVB
2. Wat houdt uw functie in?
3. Hebt u nog andere functies in het voetbal buiten uw functie bij de KNVB? Welke?

- Huidige situatie sportiviteit en respect (verder in deze vragenlijst aangegeven als S&R)

4. Hoe belangrijk is volgens u S&R in het voetbal? (In de rol als KNVB-medewerker, maar ook eventueel in andere rollen die de geïnterviewde heeft binnen het voetbal)
5. Is het voetbal in de laatste 10 jaar sportiever en respectvoller geworden of juist onsportiever en respectlozer? Waarom?

- Betekenis/ omschrijving S&R

6. Wat verstaat u onder sportief gedrag in het voetbal? Kunt u een voorbeeld geven van sportief gedrag?
7. Wat verstaat u onder respectvol gedrag in het voetbal? Kunt u een voorbeeld geven van respectvol gedrag?
8. Wat verwacht u van een sportieve en respectvolle...
  - voetballer?
  - trainer/ coach?
  - scheidsrechter?
  - toeschouwer?
  - bestuurslid?
  - ouder?
9. Is sportief en respectvol gedrag in het voetbal vergelijkbaar met andere sporten?
10. Wat heeft S&R volgens u met normen en waarden te maken?

11. Zou je kunnen stellen dat alle prestatiegerichte spelers wel onsportief gedrag vertonen? Hoezo/ Leg uit?
12. Als u zou moeten kiezen tussen onsportief winnen of sportief verliezen, wat zou u kiezen? En wat zijn uw overwegingen daarbij?
13. Is er naar uw idee een verband tussen spelregelkennis en S&R?
14. Hoe is S&R in het voetbal anders dan het volgen van de voorgeschreven regels?
15. Zijn overtredingen per definitie onsportief of respectloos?

- Oorzaken en gevolgen onsportief en respectloos gedrag

16. (Team centraal) Hoe komt het volgens u dat de ene wedstrijd heel sportief kan verlopen en de ander helemaal niet?
17. (Speler centraal) Door welke omstandigheden vertoont een speler onsportief en respectloos gedrag?
18. Hoe denkt u dat het komt dat spelers doorgaans wel graag sportief willen spelen, maar dat in praktijk toch niet altijd doen?
19. Bent u zelf wel eens onsportief of respectloos? Wanneer? Hoe komt dat?
20. Wat zijn volgens u de gevolgen van onsportief gedrag voor het spel? En voor de individuele betrokkenen?

- Stimulering S&R

21. Wat doet de KNVB aan S&R?
22. Hoe stimuleert u S&R in uw werk?
23. Wat vindt u van het werk van KNVB op het gebied van S&R in zijn geheel en in binnen uw werkgebied?
24. Heeft dit volgens u het gewenste effect?
25. Op wat voor manier zou u dit anders willen zien of verbeteren?
26. Wie is er verantwoordelijk voor (een gebrek aan) S&R in het voetbal?

27. Welke rollen en taken ziet u op het gebied van S&R stimulering weggelegd voor de districten?
28. Welke rollen en taken ziet u op het gebied van S&R stimulering weggelegd voor de verenigingen?
29. Wat zou u graag als eerste binnen de KNVB willen veranderen op het gebied van S&R, als u de mogelijkheid daarvoor zou krijgen?
30. Wat zou de KNVB kunnen doen om sportverenigingen aan te zetten om werkelijk aan de slag te gaan op het gebied van S&R?